

Uudenmaan liitto
Nylands förbund

UUDENMAAN ELINKEINOJEN TILANNEKUVA JA TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

Uudenmaan liiton julkaisu E 241 -2021

Uudenmaan liiton julkaisuja E 241 – 2021
ISBN 978-952-448-563-0
ISSN 2341-8885

Uudenmaan liitto // Nylands förbund
Helsinki-Uusimaa Regional Council

Esterinportti 2 B • 00240 Helsinki • Finland
+358 9 4767 411 • toimisto@uudenmaanliitto.fi
uudenmaanliitto.fi • [@Uudenmaanliitto](https://www.instagram.com/Uudenmaanliitto)

Sisällys

Esipuhe	2
1. Johdanto.....	3
1.1 Selvityksen taustaa.....	3
1.2 Tavoitteet, sisältö ja toteutus.....	4
2. Elinkeinojen tilannekuva ja muutos 2000-luvulla	6
2.1 Uudenmaan aluetalous 2000-luvulla.....	6
2.1.1 Tuotannon kasvu	6
2.1.2 Uudenmaan elinkeinotoiminnan erikoistuminen	7
2.1.3 Uudenmaan seutujen erikoistuminen.....	9
2.1.4 Työn tuottavuus	12
2.1.5 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta	14
2.1.6 Investoinnit	15
2.2 Uudenmaan työvoima, koulutustaso ja työllisyys.....	17
2.2.1 Työikäinen väestö.....	17
2.2.2 Pääasiallinen toiminta ja työllisyys	18
2.2.3 Koulutustaso	21
2.2.4 Ammattijakauma	23
2.3 Yritykset ja työpaikat.....	25
2.3.1 Uudenmaan yritykset ja toimipaikat	25
2.3.2 Uudenmaan työpaikat	27
2.4 Kuntarajat ylittävä työssäkäynti	28
2.5 Kasvihuonekaasujen päästöt	30
2.6 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä elinkeinotoiminnan tilannekuvasta.....	33
3. Elinkeinotoiminnan sijoittumismekanismit	34
3.1 Sijoittumisen alueelliset tasot	34
3.2 Sijoittumistekijät.....	35

3.2.1	Saavutettavuus	35
3.2.2	Tilatarpeet ja toiminnalliset vaatimukset	36
3.2.3	Elinkeinotoiminnan keskittymähakuisuus.....	37
3.3	Toimintojen sijoittuminen Uudellamaalla	38
3.3.1	Pääasiallinen maankäyttö	39
3.3.2	Elinkeinotoiminnan sijoittuminen	40
3.3.3	Yritysalueiden muutos 2000-luvulla	41
3.4	Yhteenvedoa ja johtopäätöksiä elinkeinotoiminnan sijoittumisesta	43
4.	Uudenmaan kilpailukyky.....	44
4.1	Helsingin seudun kansainvälinen kilpailukyky –selvitys.....	44
4.1.1	Kilpailukyvyn käsite ja indikaattorit.....	44
4.1.2	Uudenmaan kilpailukyky elinkeinotoiminnan näkökulmasta	45
4.2	Yhteenvedoa ja johtopäätöksiä Uudenmaan kilpailukyvystä	47
5.	Uudenmaan elinkeinojen tulevaisuuden näkymät.....	48
5.1	Uudenmaan suuret muutostekijät.....	48
5.1.1	Vihreä siirtymä ja energiamurros	48
5.1.2	Työikäinen väestö ja työvoiman saatavuus	49
5.1.3	Työelämän ja liikkumisen muutokset	50
6.	Johtopäätöksiä	52
	Lähteet	54
	Liitekartat	56

Kuvailulehti

Julkaisun nimi

Uudenmaan elinkeinojen tilannekuva ja tulevaisuuden näkymät

Julkaisija

Uudenmaan liitto

Raportin laatija

Seppo Laakso

Julkaisusarjan nimi ja sarjanumero

Uudenmaan liiton julkaisuja E 241

Julkaisuvuosi

12/2021

ISBN

978-952-448-563-0

ISSN

2341-8885

Kieli

suomi

Sivuja

56 +liitekartat

Tiivistelmä

Uusimaa on Suomen suurin taloudellisen toiminnan keskittymä ja Pohjois-Euroopan merkittävä metropolialue. Maakunnan osuus Suomen maapinta-alasta on vain 3 %, mutta osuus koko maan väestöstä on 31 %, työpaikoista 35 % ja bruttokansantuotteesta (bkt) 40 %. Asukasta kohti laskettu bkt on 1,5-kertainen muuhun maahan verrattuna.

Selvityksen tarkoituksena on tarjota ajantasainen kuva Uudenmaan elinkeinojen nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä. Sen pohjalta selvityksessä esitetään johtopäätöksiä, keskustelunavauksia ja evästyksiä kunnallisille ja maakunnallisille toimijoille elinkeinojen tukemiseen ja edistämiseen.

Uusimaa on erikoistunut osaamisintensiivisiin palveluihin ja teollisuusaloihin. Uudenmaan työllisestä väestöstä yli puolet työskentelee asiantuntija-ammateissa. Maakunnan yrityssektorin toiminta on tuottavampaa kuin samoilla toimialoilla muualla maassa, sekä markkinapalveluissa että merkittävillä teollisuustoimialoilla. Uusimaa on Suomen suurin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio (TKI) - keskittymä, jossa käytetään noin puolet koko maan TKI-menoista. Kuitenkin 2010-luvulla TKI-panostukset ovat reaalisesti vähentyneet, mikä on osaltaan vaikuttanut tuottavuuden nousun hidastumiseen.

Yritysten sijaintipaikan valinta perustuu liiketoiminnan logiikkaan, jossa tavoitteena on mahdollisimman hyvien toimintaedellytysten turvaaminen yrityksille. Tärkeä sijoittumistekijä on saavutettavuus, jonka tärkeitä dimensioita ovat logistiikkasaavutettavuus, kommunikaatiosaavutettavuus, asiakassaavutettavuus sekä työmatkasaavutettavuus.

Uudenmaan kilpailukykyä on selvityksessä verrattu pohjoismaisiin ja Baltian kaupunkiseutuihin. Tulosten mukaan Helsingin kaupunkiseutu jää kilpailukyvyssä jälkeen Tukholman, Oslon ja Kööpenhaminan kaupunkiseuduista. Uusimaa on tulosten mukaan onnellinen, turvallinen ja terveellinen, mutta jää jälkeen verrokki-kaupungeista erityisesti tuottavuudessa ja innovaatiokyvykydessä.

Vihreän siirtymän aikaansaama murros johtaa panostuksiin fossiilittomaan energiantuotantoon sekä muutoksia teollisuuden prosesseihin, liikenteeseen ja asumiseen. Samalla ne tarjoavat myös mahdollisuuksia Uudenmaan yrityksille, koska vihreä siirtymä mahdollistaa toteutuessaan kasvavaa vientikysyntää älykkäille koneille, laitteille, prosesseille.

Muutokset edellyttävät käännettä tuottavuudessa, mikä edellyttää sekä yksityisen että julkisen sektorin panostuksia TKI-toimintaa ja koulutukseen. Toinen edellytys tuotannon ja tuottavuuden kasvu on työvoiman saatavuuden turvaaminen. Kaupunkien ja kuntien tulee luoda edellytykset vakaalle, ennustettavalle ja kilpailukykyiselle toimintaympäristölle, joka luo pohjan yritysten halulle investoida, kehittää ja kasvaa.

Esipuhe

Uudenmaan hyvinvoinnin perustana on kansainvälisesti kilpailukykyinen ja kestävästi uudistuva elinkeinoelämä. Koronapandemia osoitti, että toimialojen, yritysten ja työvoiman on sopeuduttava muutoksiin välillä hyvinkin nopeasti. Samalla on selvää, että pidemmän aikavälin muutokset, erityisesti ilmastonmuutos ja sen edellyttämät hillintätoimet, vaikuttavat kaikkeen elinkeinotoimintaan yhä voimakkaammin.

Elinkeinotoiminnoilla tarkoitetaan elinkeinojen, työpaikkojen ja yritysten muodostamaan kokonaisuutta. Selvityksen keskeisenä tavoitteena on antaa evästyksiä ja suosituksia siitä, miten kunnat ja kuntayhtymät voivat edistää elinkeinotoimintaa alueellaan. Infrastruktuuri, liikennejärjestelmä, kaavoitus ja tonttitarjonta ovat pitkälti kuntien vastuulla ja vaikuttavat suoraan ja välillisesti elinkeinojen toimintaedellytyksiin.

Selvityksen teemat ovat pääosin samoja kuin vuonna 2014 julkaistussa raportissa *Uudenmaan elinkeinotoimintojen nykytilanne ja kehityssuunnat* (Uudenmaan liiton julkaisuja E 141). Tämä selvitys päivittää edellisen raportin analyysijä sekä nostaa esiin myös uusia näkökulmia erityisesti tulevaisuuden näkymien osalta.

Alkuvuodesta 2021 julkaistiin väestön, työpaikkojen ja rakennuskannan kasvua ennakoiva selvitys *Uudenmaan kasvun vaihtoehdot – Väestö- ja työpaikkaprojektiot sekä asunto- ja toimitilakannan muutosarvot* (Uudenmaan liiton julkaisuja E 236). Tämän ja nyt valmistuneen elinkeinoselvityksen teemat ovat monilta osin yhteneväiset ja tukevat toisiaan, kun muodostetaan kuvaa Uudenmaan kasvun edellytyksistä ja siihen varautumisesta. Lisäksi molemmat selvitykset tukevat maakuntaa Uusimaa-ohjelman toteutuksessa sekä Helsingin seutua MAL 2023-suunnittelussa.

Selvityksen on laatinut toimitusjohtaja Seppo Laakso Kaupunkitutkimus TA Oy:stä. Työtä on ohjannut Uudenmaan liiton sekä kuntien ja kuntayhtymien asiantuntijoista koostuva työryhmä. Uudenmaan liitto kiittää tekijää ja työhön osallistuneita asiantuntijoita hyvästä yhteistyöstä.

1. Johdanto

Uusimaa on Suomen suurin taloudellisen toiminnan keskittymä ja Pohjois-Euroopan merkittävä metropolialue. Maakunnan osuus Suomen maapinta-alasta on vain 3 %, mutta osuus koko maan väestöstä on 31 %, työpaikoista 35 % ja bruttokansantuotteesta (bkt) 40 %. Asukasta kohti laskettu bkt on 1,5-kertainen muuhun maahan verrattuna.

Uusimaa on myös kasvava alue. Maakunnan väestö kasvoi 2010-luvulla yli prosentin vuodessa, kun muun Suomen yhteenlaskettu väestökehitys kääntyi laskeväksi vuosikymmenen puolivälissä. Uudenmaan kasvu on viime vuosina perustunut erityisesti ulkomaalaistaustaisen väestön muuttoon alueelle sekä suoraan ulkomailta että muualta Suomesta. Lähes 60 % koko maan ulkomaalaistaustaisista asukkaista asuu Uudellamaalla.

1.1 Selvityksen taustaa

Uudenmaan aluetalous perustuu elinkeinotoimintaan, jolla tässä selvityksessä tarkoitetaan liike- ja ammattitoimintaa laaja-alaisesti, sisältäen yritystoiminnan, maa- ja metsätalouden sekä muun elinkeinonharjoittamisen. Uudellamaalla yksityisen sektorin osuus tuotannon arvonlisäyksestä on 84 % ja työllisistä 79 % (v. 2018). Maakunnan osuudet ovat muutaman prosenttiyksikön korkeampia kuin koko maassa.

Elinkeinotoimintaan liittyy Uudellamaalla – kuten muillakin alueilla – yhtäältä jatkuva toimintaympäristön muutos ja siihen sopeutuminen sekä toisaalta yritystoiminnan rakenteiden pysyvyys ja niiden hidas muutos. Elinkeinojen toimintaympäristö on ollut aina muutoksessa sekä kotimaisten että kansainvälisten tekijöiden vuoksi. Kaupungistuminen, väestörakenteen muutos, elintason nousu, ihmisten kulutuksen ja elämäntapojen muuttuminen sekä yhteiskunnan instituutioiden muutokset vaikuttavat yritysten toimintaedellytyksiin. Euroopan integraatio, talouden globalisoituminen, digitalisaatio sekä kansainväliset kriisit ja ristiriidat ovat viime vuosikymmeninä määrittäneet puitteita erityisesti vientivetoiselle yritystoiminnalle. Ajankohtaisia muutostekijöitä ovat ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen kytkeytyvä vihreä siirtymä sekä sen osana energiateknologian murros. Toinen merkittävä muutosvoima on väestörakenteen muutos, erityisesti väestön ikääntyminen ja luonnollisen väestönkasvun hiipuminen.

Voimakkaat suhdannevaihtelut, jotka viime vuosikymmeninä ovat käynnistyneet kansainvälisen talouden ja politiikan prosesseista, ovat vaikuttaneet myös Uudenmaan elinkeinotoimintaan. Erityisen voimakkaasti aluetalouteen ja koko yhteiskuntaan vaikuttivat 1990-luvun lama, 2000-luvun alun ICT-taantuma sekä vuonna 2008 käynnistynyt finanssikriisi ja sitä seurannut pitkäaikainen taantuma. Uudempi vitsaus on ollut alkuvuonna 2020 maahan levinnyt koronapandemia, joka on rajoittanut asukkaiden elämää ja muuttanut joidenkin elinkeinojen toimintaedellytyksiä Uudellamaalla, erityisesti majoitus- ja ravitsemistoiminnan, henkilöliikenteen sekä kulttuuri-, viihde- ja urheilutoiminnan toimialoilla.

Jatkuvista muutoksista ja suhdannevaihteluista huolimatta Uudenmaan elinkeinotoiminnan keskeinen piirre on polkuriippuvuus, joka kytkee nykyisyyden sitä edeltävään pitkään historiaan. Monet Uudenmaan suuret ja edelleen toimivat yritykset ovat aloittaneet toimintansa vuosikymmeniä sitten, ja lukuisten suurten yritysten historia ulottuu 1800-luvulle asti. Useiden vanhojen yritysten nimi, omistajat, tuotteet ja teknologiat ovat aikojen kuluessa muuttuneet, mutta historialla ja sen päälle rakentuneella yrityskulttuurilla on edelleen vahva merkitys. Maakunnan elinkeinorakenne on vuosikymmenien kuluessa muuttunut, kuten on tapahtunut myös muualla Suomessa ja Euroopassa, mutta Uudenmaan

erikoistumisen keskeiset piirteet ovat säilyneet. Suhteessa muuhun maahan Uusimaa erikoistui tiettyihin liike-elämän ja kuluttajien palveluihin sekä korkean teknologian teollisuuteen jo vuosikymmeniä sitten ja on erikoistunut näihin aloihin edelleen.

Globaalin talouden tapahtumat heijastuvat nopeasti ja voimakkaasti myös Uudellemaalle, mutta silti maakunnan elinkeinotoimintaan liittyy oleellisesti paikallisuus. Yritysten toimipaikat sijaitsevat kunnissa. Työntekijät ja yrittäjät asuvat kunnissa, vaikka eivät aina työpaikan sijaintikunnassa. Yritykset ja kotitaloudet ovat kytkeytyneet keskenään, koska kotitaloudet tarjoavat yrityksille niiden tärkeimmän resurssin – työvoiman. Kotitaloudet ovat myös kuluttajia, joiden kysyntään paikalliset ja alueelliset palvelut sekä osin myös kulutustavaroiden tuotanto perustuvat.

Yritykset tekevät päätökset toimipaikkojen sijoittumisesta, investoinneista ja työvoiman rekrytoinneista liiketoiminnan kriteerien mukaisesti, joihin kunnat eivät juurikaan voi suoraan vaikuttaa. Samalla yritykset ovat kuitenkin riippuvaisia paikallisesta infrastruktuurista, liikennejärjestelmästä, kaavoituksesta ja tonttitarjonnasta sekä lukuisista kuntien ja kuntayhtymien tarjoamista palveluista. Näiden kautta kunnat määrittävät toiminnallaan ja politiikallaan elinkeinotoimintaedellytyksiä.

Kunnat tai maakunta eivät säädä lakeja eivätkä määrää yrityksiin tai työntekijöihin kohdistuvia maksuja tai veroja, kiinteistöveroja ja kunnallisveroja lukuun ottamatta. Julkiseen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatorahoitukseen tai yliopistojen ja korkeakoulujen rahoitukseen kunnat ja maakunnat voivat vaikuttaa lähinnä edunvalvonnalla.

Yritykset tarvitsevat vakaan, hyvin toimivan ja kilpailukykyisen paikallisen toimintaympäristön. Kuntasektori vaikuttaa vahvasti kaavoitukseen, liikennejärjestelmään, muuhun perusrakenteeseen, yrityksiin kohdistuviin maksuihin ja taksoihin, lupaprosesseihin, koulutukseen, muihin yrityksille ja niiden työntekijöille tärkeisiin palveluihin, työntekijöiden asuin ympäristöihin ja asuntojen tarjontaan, työvoiman saatavuuteen sekä asumis- ja liikkumiskustannuksiin. Lisäksi kuntasektori voi mm. maakunnan liittojen tuella harjoittaa edunvalvontaa paikallisen elinkeinotoiminnan näkökulmasta poliittisten päättäjien suuntaan maakunnallisella, valtakunnallisella ja EU:n tasolla.

Uudenmaan elinkeinotoiminnan toimintaympäristö tulee muuttumaan voimakkaasti myös tulevaisuudessa. Suuri muutosvoima on ilmastomuutos ja ympäristön pilaantuminen, jotka ovat perustavanlaatuisia uhkia paitsi Uudellemaalle, myös Suomelle, Euroopalle ja koko maailmalle. Euroopan laajuiset puitteet tulevien vuosien toimenpiteille linjataan Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa (Euroopan komissio 2021), jonka tavoitteena on tehdä Euroopasta ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä, vauhdittaa taloutta vihreän teknologian avulla, luoda kestävää teollisuutta ja liikennettä sekä vähentää saasteita.

Kunnianhimoisten ja haastavien tavoitteiden toteutuminen edellyttää, että alueilla yritykset, kotitaloudet sekä kunnat ja kuntayhtymät tekevät konkreettisia ja vaikuttavia toimenpiteitä. Uudenmaan rooli taloudeltaan ja väestöltään Suomen suurimpana maakuntana on erittäin tärkeä vaikuttavien toimenpiteiden toteuttamisessa.

1.2 Tavoitteet, sisältö ja toteutus

Tämän selvityksen tarkoituksena on tarjota ajantasainen kuva Uudenmaan elinkeinotoiminnan nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä. Sen pohjalta selvityksessä esitetään johtopäätöksiä, keskustelunavauksia ja evästyksiä kunnallisille ja maakunnallisille toimijoille elinkeinotoiminnan tukemiseen ja edistämiseen. Selvityksen tavoitteena on myös tukea maakuntaa Uusimaa-ohjelman toteutuksessa sekä Helsingin seutua MAL 2023-suunnittelussa.

Raportti koostuu seuraavista osista:

- Elinkeinojen tilannekuva ja muutos 2000-luvulla
- Elinkeinojen sijoittuminen
- Uudenmaan kilpailukyky ja vetovoima
- Uudenmaan elinkeinojen tulevaisuuden näkymät
- Johtopäätökset ja suositukset

Selvityksen teemat ovat pääosin samoja kuin vuonna 2014 julkaistussa raportissa "Uudenmaan elinkeinotoimintojen nykytilanne ja kehityssuunnat" (Uudenmaan liiton julkaisuja E 141), tekijöinä Seppo Laakso ja Päivi Kilpeläinen. Nyt tehtävä selvitys päivittää edellisen raportin analyysijä sekä nostaa esiin myös uusia näkökulmia erityisesti tulevaisuuden näkymien osalta.

Työtä ohjasi Uudenmaan liiton, kuntien ja kuntayhtymien asiantuntijoista koostuva työryhmä:

- kaavoituspäälikkö Ilona Mansikka (pj.), Uudenmaan liitto
- kehittämisspäälikkö Outi Ervasti, Uudenmaan liitto
- erityisasiantuntija Johannes Herala, Uudenmaan liitto
- johtava yleiskaavasuunnittelija Anne Karlsson, Helsingin kaupunki
- ryhmäpäälikkö Aarno Kononen, HSL
- tutkimuspäälikkö Ari Lainevo, Uudenmaan liitto
- yleiskaavasuunnittelija Eeva-Maria Niemi, Vantaan kaupunki
- suunnittelupäälikkö Johanna Palomäki, Espoon kaupunki
- erikoissuunnittelija Kristiina Schlegel, Espoon kaupunki (8.9.2021 asti)
- suunnittelija Jouni Suominen, Uudenmaan liitto
- erityisasiantuntija Rosa Tuomi, Uudenmaan liitto
- seututietoasiantuntija Vilja Tähtinen, HSY.

Työn toteutuksesta vastasi VTT Seppo Laakso, Kaupunkitutkimus TA.

Työn kuluessa järjestettiin Uudenmaan kuntien edustajille esittely-, keskustelu- ja palautetilaisuuksia:

- Kuntien ja sidosryhmien työpaja
- Uudenmaan liiton elinkeinoryhmä

2. Elinkeinojen tilannekuva ja muutos 2000-luvulla

2.1 Uudenmaan aluetalous 2000-luvulla

Uudenmaan tuotannon arvoa mittaava bruttokansantuote (bkt) oli noin 95 miljardia euroa¹ vuonna 2019. Se oli noin 40 % koko maan bkt:sta.

2.1.1 Tuotannon kasvu

Maakunnan bkt kasvoi reaalisesti 43 % (1,9 %/vuosi) ja koko maan 31 % (1,4 %/vuosi) jaksolla 2000–2019. Vuonna 2020 Uudenmaan bkt supistui reaalisesti noin 4 % ja koko maan 2,9 %. Vuonna 2021 tuotannon volyymien ennakkoidaan palaavan suunnilleen vuoden 2019 tasolle.

Uudenmaan tuotannon kasvussa oli 2000-luvulla voimakkaita suhdannevaihteluja, jotka seurasivat valtakunnallisia vaihteluja:

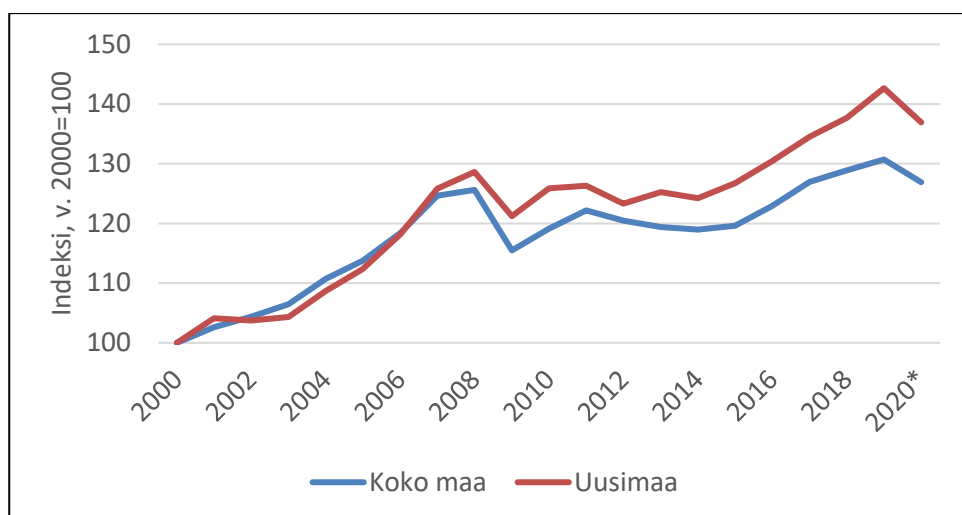
- ICT-taantuma 2002–2003
- vahva kasvujakso 2004–2007
- Finanssikriisi ja sen jälkeinen taantuma 2008–2015
- Kasvujakso 2015–2019
- Koronapandemia alkuvuodesta 2020 alkaen.

2000-luvun suhdannevaihtelut erottuvat selvästi seuraavassa viivakuviossa (kuva 2.1).

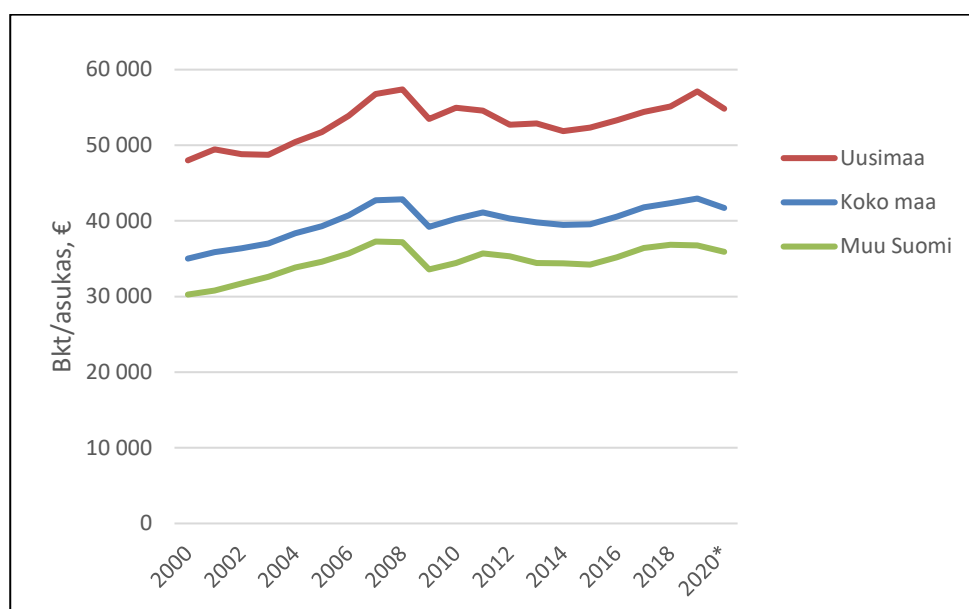
Asukasta kohti laskettu tuotannon arvo (bkt/asukas) kasvoi nopeasti 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, mutta vuoden 2008 jälkeen suunta kääntyi reaalisesti laskuun usean vuoden ajaksi. Uudenmaan ja muun Suomen välinen bkt/asukas–ero kaventui 2010-luvulla. Tämä selittyy ensi sijassa sillä, että suhdeluvun jakaja eli väestö kasvoi Uudellamaalla nopeammin kuin tuotanto, kun taas muualla Suomessa väestö ei kasvanut, vaan kääntyi laskuun viime vuosikymmenen puolivälissä.

Tunnusluvun bkt/asukas viivakuviossa näkyvät alueiden väliset erot (kuva 2.2).

¹ Vuosien 2019 ja 2020 luvut ovat ennakkotietoja ja vuoden 2021 luvut arvioita.

Kuva 2.1: Bruttokansantuotteen volyymin muutos koko maassa ja Uudellamaalla v. 2000–2020. Tietolähde: Tilastokeskus, aluetilinpito (v. 2019 ja 2020 luvut ennakkotietoja).

Kuva 2.2: Bruttokansantuote asukasta kohti vuoden 2018 hintatasossa Uudellamaalla, koko maassa ja muualla Suomessa v. 2000–2020. Tietolähde: Tilastokeskus, aluetilinpito (v. 2019 ja 2020 luvut ennakkotietoja).

2.1.2 Uudenmaan elinkeinotoiminnan erikoistuminen

Uudenmaan elinkeinojen erikoistumista kuvataan oheisessa kuviossa 2.3 maakunnan osuudella koko maan arvonlisäyksestä² toimialaryhmittäin. Uusimaa on erikoistunut vahvimmin osaamisintensiivisiin palveluihin ja teollisuusaloihin.

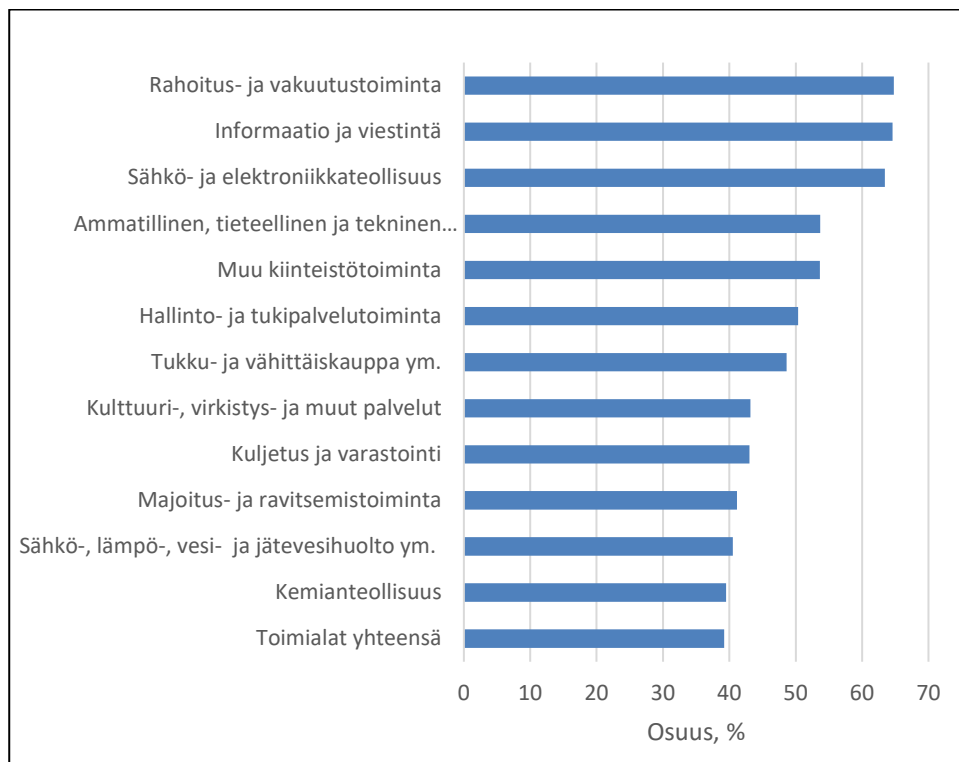
Osaamisintensiivisiin liike-elämän palveluihin kuuluvat mm. rahoitus- ja vakuutustoiminta sekä informaatio ja viestintä, joissa kaksi kolmannesta koko maan arvonlisäyksestä tuotetaan Uudellamaalla. Tähän ryhmään kuuluvat myös ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta sekä hallinto- ja tukipalvelut, joissa maakunnan osuus koko maan arvonlisäyksestä on yli puolet. Pääasiassa

² Arvonlisäys: tuotoksen arvo vähennettynä raaka-aineiden ja välituotteiden (tavarat ja palvelut) arvolla.

kotitalouksille suunnattujen palveluiden erikoistumisaloja ovat kulttuuri-, virkistys- ja muut palvelut sekä majoitus- ja ravitsemistoiminta, joiden osalta Uudenmaan osuus valtakunnallisesta arvonlisäyksestä on yli 40 %. Kiinteistöpalvelut, tukku- ja vähittäiskauppa sekä kuljetus ja varastointi palvelevat sekä yritys- että kotitaloussektoria. Näiden alojen arvonlisäyksestä maakunnan osuus on myös varsin korkea. Sähkö- ja elektroniikkateollisuus edustaa Uudellemaalle vahvasti keskittynyttä osaamisintensiivistä teollisuusalaa, jossa maakunnan osuus koko maan arvonlisäyksestä on kaksi kolmannesta. Myös sähkö-, lämpö- ja vesihuolto sekä kemianteollisuus ovat keskittyneet vahvasti Uudellemaalle suunnilleen 40 % osuudella valtakunnallisesta arvonlisäyksestä.

Uudenmaan tuotannon arvonlisäys jakautuu karkean nelijaon tasolla seuraavasti:

Alkutuotanto	0,3 %
Jalostusalat	22 %
Markkinapalvelut	57 %
Yhteiskunnalliset palvelut	20 %

Kuva 2.3: Uudenmaan osuus koko maan arvonlisäyksestä toimialaryhmittäin, kärkialat ja kaikki toimialat yhteensä v. 2018. Tietolähde: Tilastokeskus, aluetilinpito.

Uudenmaan elinkeinotoiminnan painottuminen osaamisintensiiviin palveluihin ja teollisuusaloihin on samankaltaista kuin muiden Pohjois-Euroopan suurkaupunkiseutujen. Myös Kööpenhaminan, Oslon, Tukholman ja Göteborgin seudut ovat erikoistuneet informaatio- ja viestintäpalveluihin, rahoitus- ja vakuutustoimintaan, ammatilliseen, tieteelliseen ja tekniseen toimintaan sekä kulttuuri- ja virkistyspalveluihin. Ne kaikki ovat myös erikoistuneet johonkin korkean teknologian teollisuusalaan, Kööpenhaminan seutu lääketieteellisuuteen, Oslon seutu elintarviketeollisuuteen, Göteborgin seutu ajoneuvojen ja koneiden valmistukseen, Tukholman seutu koneteollisuuteen sekä Uusimaa sähkö- ja elektroniikkateollisuuteen. Kuitenkin kokonaisuutena kaikilla suurkaupunkiseuduilla teollisuuden osuus

arvonlisäyksestä ja työpaikoista on valtakunnallista osuutta pienempi. (Nordstat-tietokanta; Helsingin seudun kauppakamari 2021).

Erikoistuminen tiettyyn toimialaan (mitattuna Uudenmaan osuutena valtakunnallisesta arvonlisäyksestä) ei suoraan kuvaa toimialan merkitystä kokonaistuotannossa tai työllisyydessä. Arvonlisäyksen kokonaissummalla mitattuna Uudenmaan suurin toimialaryhmä on tukku- ja vähittäiskauppa, jonka arvonlisäys oli 8,8 miljardia euroa (11 % koko maakunnan arvonlisäyksestä) vuonna 2018 (taulukko 2.1). Useat suurimmista toimialaryhmistä ovat myös Uudenmaan erikoistumisaloja, kuten informaatio- ja viestintäpalvelut, ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta sekä rahoitus- ja vakuutustoiminta, joiden koko maan arvonlisäyksestä lähes kaksi kolmannesta tulee Uudeltamaalta. Toisaalta suurimpien toimialaryhmien joukkoon kuuluu myös valtakunnallisesti suuria, mutta suhteellisen tasaisesti eri alueille sijoittuneita aloja, kuten asuntojen vuokraus ja hallinta, rakentaminen, terveys- ja sosiaalipalvelut, julkinen hallinto ym. sekä koulutus, jotka eivät ole erityisesti Uudenmaan erikoistumisaloja.

Taulukko 2.1: Uudenmaan suurimmat (yli 2 000 M€) toimialaryhmät arvonlisäyksellä mitattuna v. 2018. Taulukko sisältää sekä yksityisen sektorin että julkisyhteisöjen toiminnan. Tietolähde: Tilastokeskus, aluetilinpito.

Toimialaryhmä	Arvonlisäys M€
Tukku- ja vähittäiskauppa, moottoriajoneuvojen kauppa ja korjaus	8 791
Informaatio ja viestintä	7 664
Asuntojen vuokraus ja hallinta	7 501
Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	5 647
Rakentaminen	5 437
Terveys- ja sosiaalipalvelut	5 413
Julkinen hallinto, maanpuolustus, pakollinen sosiaalivakuutus	4 279
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	4 202
Kuljetus ja varastointi	4 070
Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	3 804
Koulutus	3 458
Sähkö- ja elektroniikkateollisuus	3 291
Kulttuuri-, virkistys- ja muut palvelut	2 469
Sähkö-, lämpö-, vesi- ja jätevesihuolto, jätehuolto	2 432
Kemianteollisuus	2 301
Muu kiinteistötoiminta	2 264

2.1.3 Uudenmaan seutujen erikoistuminen

Alueen elinkeinotoiminnan erikoistumisella tarkoitetaan sitä, että alueen yritysten liiketoiminta on painottunut tiettyihin toimialoihin suhteessa koko maahan. Alueellinen erikoistuminen on yritystoiminnan tunnusomainen piirre. Erikoistuminen perustuu siihen, että alueiden välillä on eroja elinkeinojen toimintaedellytyksiin ja tuottavuuteen vaikuttavissa tekijöissä. Näitä tekijöitä ovat mm. sijainti, liikenneyhteydet, muu perusrakenne, luonnonresurssit, työvoiman osaaminen ja saatavuus ym.

Edellä Uudenmaan erikoistumista suhteessa koko maahan mitattiin kunkin toimialan arvonlisäyksen valtakunnallisella osuudella. Koska aluetalouden tilastoja ei ole saatavissa yhtä tarkasti seututasolla, seutujen erikoistumista suhteessa koko maahan kuvataan toimialoittaisilla työpaikkatiedoilla (v. 2019) käyttäen ns. sijaintiosamääriin perustuvia toimialoittaisia tunnuslukuja. Sijaintiosamäärä on laskettu

seudulla sijaitseville työpaikoille, sisältäen sekä yrityssektorin että julkishallinnon työpaikat. Sijaintiosamäärä kuvaa alueen kunkin toimialan työpaikkojen osuutta alueen kaikista työpaikoista suhteutettuna saman toimialan työpaikkaosuuteen koko maassa. Jos tunnusluvun arvo on suurempi kuin 1, alue on erikoistunut kyseiseen toimialaan ja yleensä toimii kyseisen alan tuotteiden nettoviejänä. Jos arvo on pienempi kuin 1, alue on nettotuojaa kyseisen alan tuotteille.

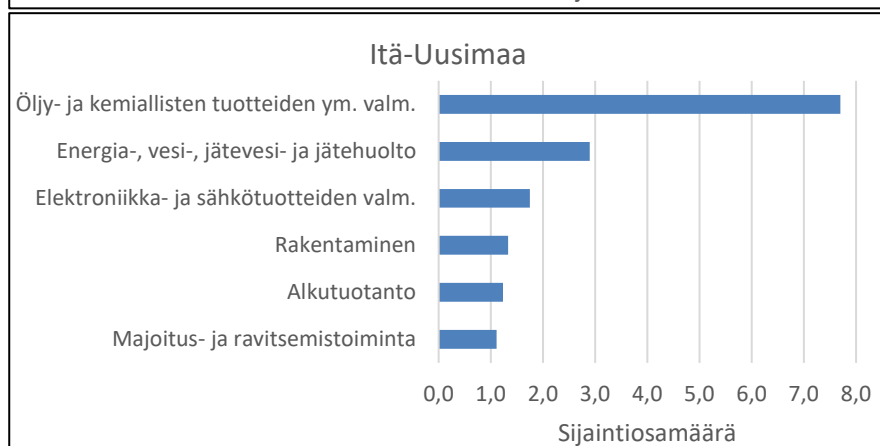
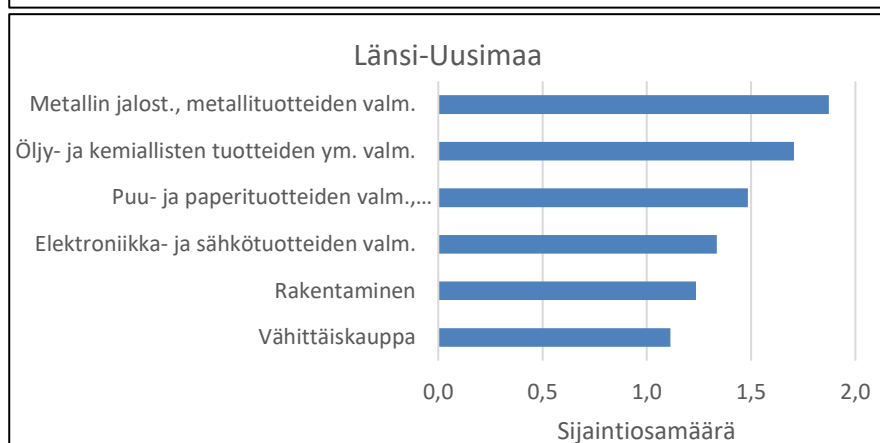
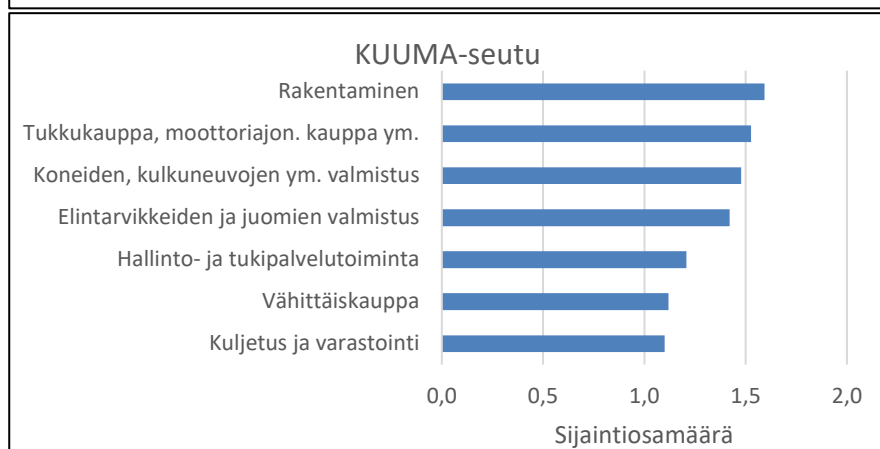
Erikoistumisalat ovat käytännössä toimialoja, joiden kysynnästä merkittävä osa tulee alueen ulkopuolella muualta maasta tai ulkomailta. Erikoistumisalat eivät välttämättä ole alueen suurimpia työllistäjiä. Siitä huolimatta niillä on ratkaiseva merkitys alueen talouden kannalta, sillä merkittävät kasvu- ja supistumisimpulssit kerrannaisvaikutuksineen tulevat alueille pääasiassa niiden välityksellä. Erikoistumisalojen vastapainona ovat paikalliset alat, joiden asiakaskunta koostuu pääasiassa oman alueen asukkaista ja yrityksistä.

Uudenmaan seutujen erikoistumisprofiilit poikkeavat erittäin paljon toisistaan (Kuva 2.4 ja 2.5). Maakunta ei ole missään mielessä yhtenäinen alue toimialarakenteen suhteen. Erityisesti pääkaupunkiseutu eroaa muista seuduista, koska sen vahvimmat erikoistumisalat painottuvat erikoistuneisiin palvelualoihin. Osaamisintensiivisten informaatio- ja viestintäpalveluiden sekä rahoitus- ja vakuutustoiminnan työpaikkaosuus on kaksinkertainen ja ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan osuus 1,5-kertainen koko maahan verrattuna. Näiden ohella myös liike-elämää palveleva hallinto- ja tukipalvelutoiminta kuuluu seudun erikoistumisaloihin. Tukkukauppa sekä kuljetus ja varastointi ovat myös vahvoja aloja, mikä heijastaa seudun roolia koko maan logistisena keskuksena yhdessä KUUMA-seudun kanssa. Pääkaupunkiseudun erikoistumisaloihin kuuluvat myös taiteet, viihde ja virkistyspalvelut sekä majoitus- ja ravitsemistoiminta, jotka kytkeytyvät seudun rooliin kotimaisen ja kansainvälisen matkailun keskuksena. Julkisen hallinnon suuri osuus liittyy pääkaupunkiseudun ja erityisesti Helsingin asemaan valtakunnallisena julkisen vallan keskittymänä. Elektroniikka- ja sähköteollisuus on pääkaupunkiseudun ainoa teollinen erikoistumisala, jonka työpaikoista suurin osa lukeutuu asiantuntijatehtäviin.

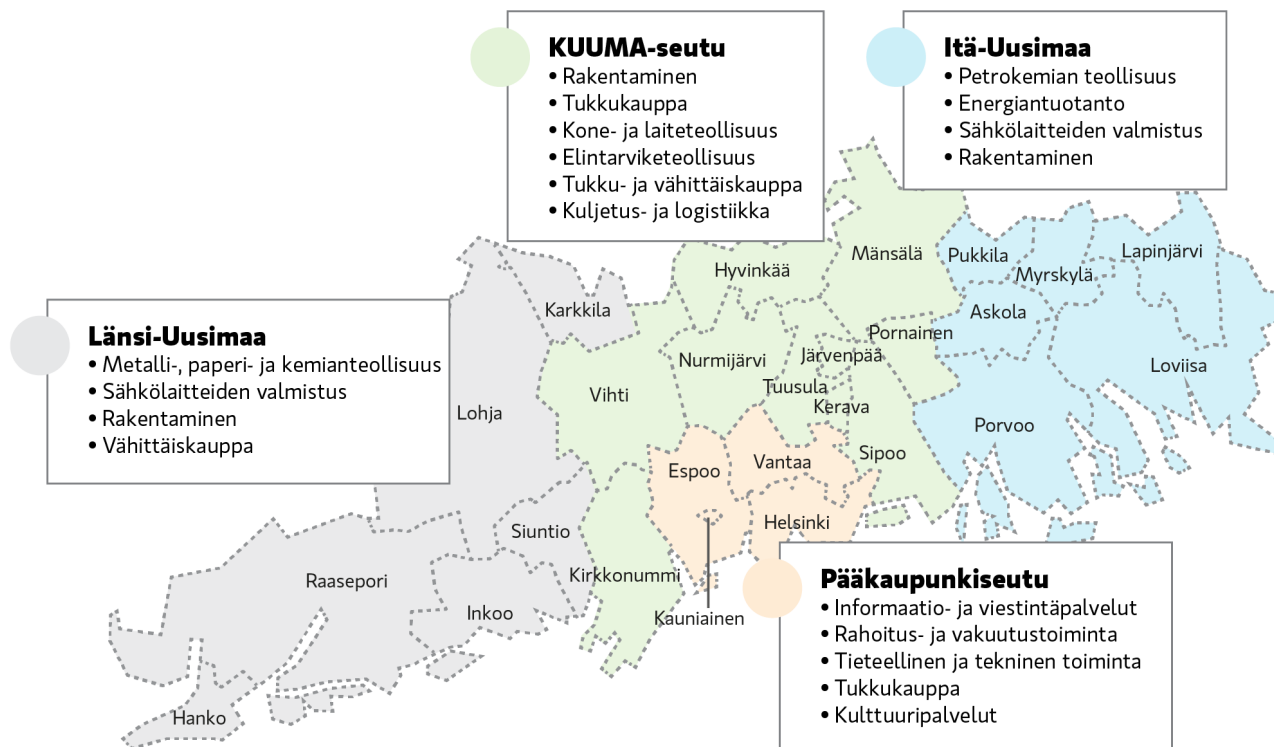
KUUMA-seudun erikoistumisprofiili on myös varsin monipuolinen painottuen sekä jalostus- että palvelualoihin. Rakennusalan työpaikkojen osuus on yli 1,5-kertainen koko maahan verrattuna. Tukkukauppa sekä kuljetus ja varastointi kuuluvat seudun erikoistumisaloihin ja KUUMA-seutu tarjoaa yhdessä pääkaupunkiseudun kanssa sijaintialueen koko maata palvelevalle vahvalle logistiikkaklusterille. Seutu on myös merkittävä teollisuuskeskus, erikoistuen erityisesti koneiden ja laitteiden sekä elintarvikkeiden ja juomien valmistukseen. Alueella on suhteellisesti paljon liike-elämän hallinto- ja tukipalveluiden työpaikkoja. Se on myös vähittäiskaupan keskittymä erityisesti tilaa vievän kaupan osalta.

Länsi-Uudellamaalla on pitkä teollinen historia ja seutu on edelleen vahva ja monipuolinen teollisuuden keskittymä, erikoistumisaloina metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus, öljytuotteiden ja kemiallisten ym. tuotteiden valmistus, puu- ja paperiteollisuus sekä elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus. Myös rakentaminen kuuluu seudun erikoistumisaloihin, kuten KUUMA-seudulla ja Itä-Uudellamaalla. Seudulla toimii myös suhteellisen suuri vähittäiskaupan toimiala.

Itä-Uudenmaan erikoistumisprofiilia hallitsee öljytuotteiden, kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden valmistuksen suuri keskittymä Porvoossa. Näiden alojen työpaikkaosuus on lähes kahdeksankertainen koko maan vastaavaan osuuteen verrattuna. Myös energiatuotanto on seudun vahva erikoistumisala lähes kolminkertaisella työpaikkaosuudella koko maahan verrattuna. Seudulla on vahva elektroniikka- ja sähköteollisuus sekä rakennusala, ja myös alkutuotanto kuuluu seudun erikoistumisaloihin. Itä-Uusimaa on myös merkittävä matkailualue, joka näkyy majoitus- ja ravitsemistoiminnan työpaikkaosuudessa, joka on valtakunnallista keskiarvo korkeampi.

Kuva 2.4: Uudenmaan seutujen elinkeinotoiminnan erikoistuminen: työpaikkojen toimialoitteiset sijaintiosamäärät v. 2019. Kuviossa ovat mukana toimialat, joiden sijaintiosamäärä >1,1. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

Kuva 2.5. Uudenmaan seutujen elinkeinotoiminnan erikoistuminen mukaillen työpaikkojen toimialoitteisia sijaintiosamääriä v. 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

2.1.4 Työn tuottavuus

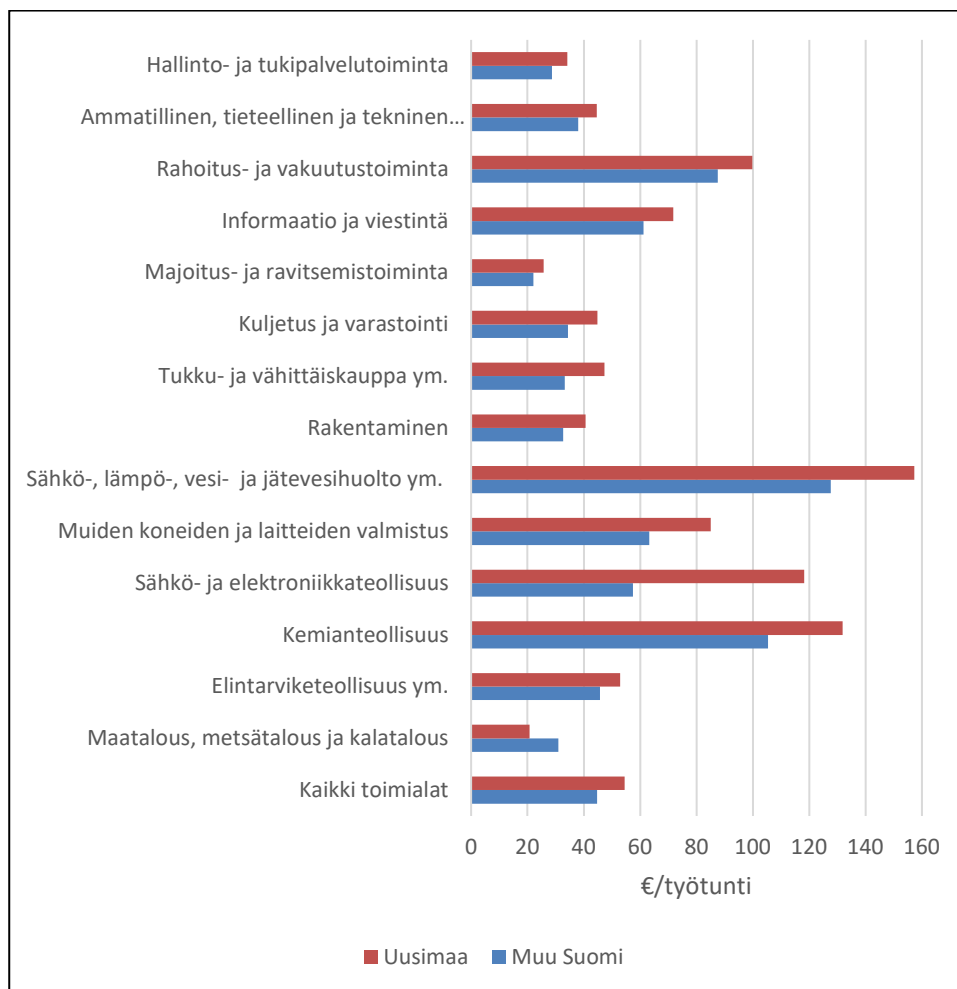
Työn tuottavuus on maan tai alueen talouden menestymisen yksinkertaisin ja käyttökelpoinen mittari. Se kuvaa sitä, kuinka paljon arvonlisäystä työllä saadaan aikaan. Mahdollisuudet kasvattaa kansalaisten tuloja ja lisätä vapaa-aikaa syntyvät työn tuottavuuden kasvusta. Parempi tuottavuus voidaan haluttaessa käyttää myös verotuksen keventämiseen, julkisten palvelujen lisäämiseen tai tuloerojen supistamiseen. (Pohjola 2020).

Suomessa btk/työtunti-indikaattorilla mitattu tuottavuus kasvoi useita vuosikymmeniä 1970-luvulta vuoteen 2008 asti eli finanssikriisin alkamiseen. Sen jälkeen tuottavuuden kasvu hidastui ja pysyi heikkona 2010-luvun loppuun asti (Tilastokeskus tuottavuustutkimukset 2020). Hidastuminen koski useimpia kehittyneitä maita, mutta Suomessa muutos oli voimakkaampi ja pitkäaikaisempi kuin esimerkiksi Ruotsissa, Saksassa ja USA:ssa, jotka olivat Pohjolan (2020) tutkimuksen vertailumaat. Oletettavasti Uudenmaan kehitys oli samankaltaista kuin Suomessa valtakunnallisesti.

Kuitenkin Uudellamaalla yrityssektorin toiminta on tuottavampaa kuin samoilla toimialoilla muualla maassa, kun indikaattorina käytetään arvonlisäystä työtuntia kohti (kuva 2.6). Ero on huomattava lähes kaikilla Uudenmaan merkittävillä teollisuustoimialoilla, kuten myös kaikissa markkinapalveluissa.

Poikkeuksena on maa-, metsä- ja kalatalous, jossa Uudenmaan tuottavuus on alempi kuin koko maassa.

Tuottavuusero Uudenmaan hyväksi on suurin sähkö ja elektroniikkateollisuudessa, jossa tuottavuus on yli kaksinkertainen Uudellamaalla muuhun maahan verrattuna. Kemianteollisuudessa, muiden koneiden ja laitteiden valmistuksessa, tukku- ja vähittäiskaupassa sekä kuljetuksessa ja varastoinnissa ero on yli 25 %. Kaikkien toimialojen (ml. julkisyhteisöjen toiminnot) yhteenlasketun tuotannon tuottavuusero on noin viidennes. Sen sijaan maa-, metsä- ja kalatalouden toiminta on Uudellamaalla kolmanneksen vähemmän tuottavaa kuin muualla maassa.

Kuva 2.6: Työn tuottavuus (arvonlisäys € / työtunti) markkinatuotannossa toimialaryhmittäin Uudellamaalla ja muualla maassa v. 2018. Tietolähde: Tilastokeskus, aluetilinpito.

Tuottavuusero Uudenmaan hyväksi perustuu useisiin tekijöihin, kuten tuotannon mittakaavaetuihin, tuotantoteknologiaan, osaamispääomaan, tuotevalikoimaan kullakin toimialalla sekä suurkaupunkialueen kasautumisetuihin,

Uudellamaalla toimii paljon maakunnan erikoistumisalojen suuryrityksiä, joiden tuotantotoiminta tapahtuu isoissa toimipaikoissa. Tämä mahdollistaa tuotannon mittakaavaetujen hyödyntämisen: useimmissa toiminnoissa suurilla tuotantovolyyymeillä yksikkökustannukset ovat alemmat.

Uudellamaalla – kuten mm. Oulun, Tampereen ja Vaasan seuduilla – panostetaan suhteellisesti ja määrällisesti enemmän tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan kuin muualla maassa keskimäärin. Koulutus lisää työvoiman osaamis pääomaa. Työvoima erityisesti asiantuntija-ammateissa on korkeammin koulutettua kuin muualla maassa. Tämän seurauksena Uudenmaan yritysten tuotantoteknologia on kehittyneempää ja tehokkaampaa ja mahdollistaa pitemmälle erikoistuneiden ja paremman katteen tuotteiden valmistamisen kuin muualla keskimäärin. Myös Uudenmaan hyvä logistinen saavutettavuus (mm. Uudenmaan satamat ja Helsinki-Vantaan kansainvälinen lentokenttä) suhteessa suurimpaan osaan muuta maata alentaa yritysten suhteellisia logistiikkakustannuksia ja lisää tuottavuutta.

Uusimaa tarjoaa tiiviinä kaupunkialueena merkittäviä kasautumisetuja (mm. Laakso & Loikkanen 2004), joilla on vaikutusta myös tuottavuuteen:

- Markkinoiden suuri koko (paljon kuluttajia, paljon yrityksiä, paljon tuotteita) ylläpitää kilpailua ja tehokkuutta.
- Yrityksille on etua siitä, että välituotteita tuottavia/ostavia yrityksiä tai yrityspalveluita tarjoavia/tarvitsevia yrityksiä on paljon samalla alueella (tuotannolliset verkostot, kilpailu, hyödykevariaatio, yhteistyömahdollisuudet).
- Innovaatioiden synty ja leviäminen on helpompaa ja tehokkaampaa toimialojen sisällä ja välillä samalla alueella (läheisyys, vuorovaikutus, tiedon kulku).
- Työmarkkinoiden tehokkuus: suurella alueella on paljon vaihtoehtoja sekä potentiaalisille työntekijöille että työvoimaa tarvitseville yrityksille.

Pohjoismaiset suurkaupunkiseudut (Tukholman, Göteborgin, Kööpenhaminan ja Oslon seutu) ovat Uudellemaalle luontevia vertailukohtia elinkeinotoiminnan kannalta, koska ne ovat kokoluokaltaan, yhdyskuntarakenteeltaan ja yhteiskunnan instituutioiltaan kohtalaisen samankaltaisia alueita Euroopassa. Niihin verrattuna Uudenmaan yritystoiminta häviää tuottavuudessa erityisesti informaatio- ja viestintäpalveluissa sekä liike-elämän palveluissa, jotka ovat kaikissa pohjoismaissa merkittäviä palveluviennin aloja (MDI 2018). Myös keskeisten teollisuusalojen tuottavuus jää Uudellamaalla jälkeen muiden pohjoismaiden suurkaupunkiseuduista. (Lähde: Eurostat, aluetalouden tilastoihin perustuvat laskelmat.) On kuitenkin todettava, että näiden vertailualueiden vahvojen erikostumisalojen tuottavuus on Euroopan huipputasoa, joten niihin vertaaminen on Uudenmaan kannalta haastavaa.

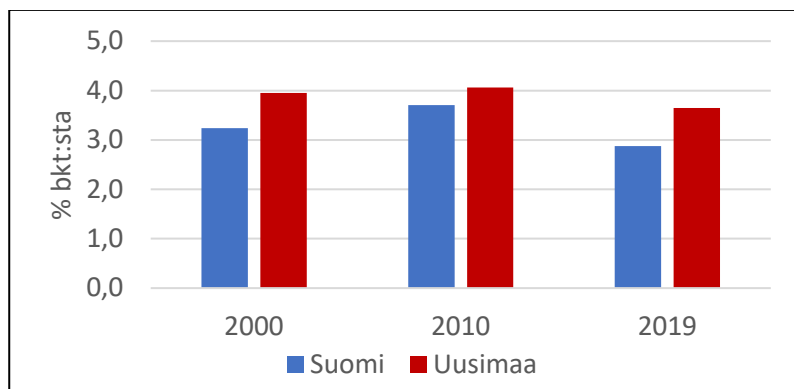
2.1.5 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta

Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla (TKI) on useissa tutkimuksissa todettu olevan suuri merkitys tuottavuuden kasvulle. TKI-panostukset mahdollistavat tuotteiden ja palvelujen jalostusasteen nostamisen, uusien tuotteiden kehittämisen sekä pysymisen mukana teknisessä kehityksessä. Pohjolan (2020) mukaan keskeinen syy tuottavuuden kasvun hidastumiseen Suomessa 2010-luvulla on ollut TKI-panostusten reaalin väheneminen.

Uusimaa on Suomen suurin TKI-keskittymä. Koko maan TKI-menoista noin puolet käytetään Uudellamaalla. Suhde on suunnilleen sama yrityssektorin sekä julkisen sektorin (ml. yliopistot) TKI-rahoituksessa.

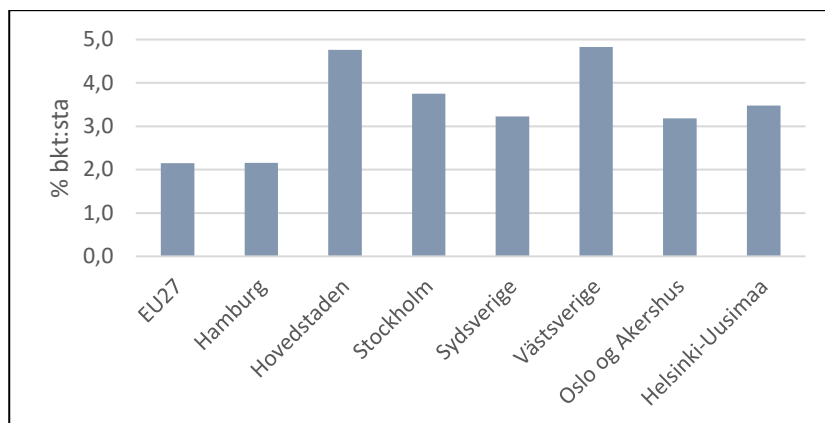
TKI-menojen vertailussa yleinen indikaattori on menojen suhde bkt:hen. Suhdeluku nousi sekä Uudellamaalla että koko maassa vuoteen 2010 asti, mutta on sen jälkeen laskenut. Nousu vuoteen 2010 asti ja lasku sen jälkeen oli loivempaa Uudellamaalla kuin koko maassa. (Kuva 2.7).

Suhdeluku oli 2,9 Suomessa ja 3,7 Uudellamaalla vuonna 2019. Suhdeluku oli kuitenkin Uttamaata korkeampi Pohjois-Pohjanmaalla (Oulu), Pohjanmaalla (Vaasa) ja Pirkanmaalla (Tampere).

Kuva 2.7: Tutkimus- ja kehittämismenot suhteessa bruttokansantuotteeseen Suomessa ja Uudellamaalla. Tietolähde: Tilastokeskus, tutkimus- ja kehittämistoimintatilasto.

Pohjois-Euroopan maiden ja suurkaupunkiseutujen TKI-vertailussa Uusimaa jää selvästi jälkeen Kööpenhaminan ja Göteborgin seuduista sekä vähän jälkeen Tukholman seudusta. Uusimaa on suunnilleen Malmön ja Oslon seutujen tasolla, mutta selvästi korkeammalla kuin Hampurin seutu sekä EU 27 kokonaisuutena. (Kuva 2.8). Kaikki Pohjoismaiset suurkaupunkiseudut – Uusimaa mukaan lukien – sijoittuvat EU:n alueiden (NUTS 2) joukossa kärkipäähän TKI-menojen bkt-suhdevertailussa.

Kuva 2.8: Tutkimus- ja kehittämismenot suhteessa bkt:hen Uudellamaalla ja Pohjois-Euroopan vertailualueilla³ v. 2017. Tietolähde: Eurostat.

2.1.6 Investoinnit

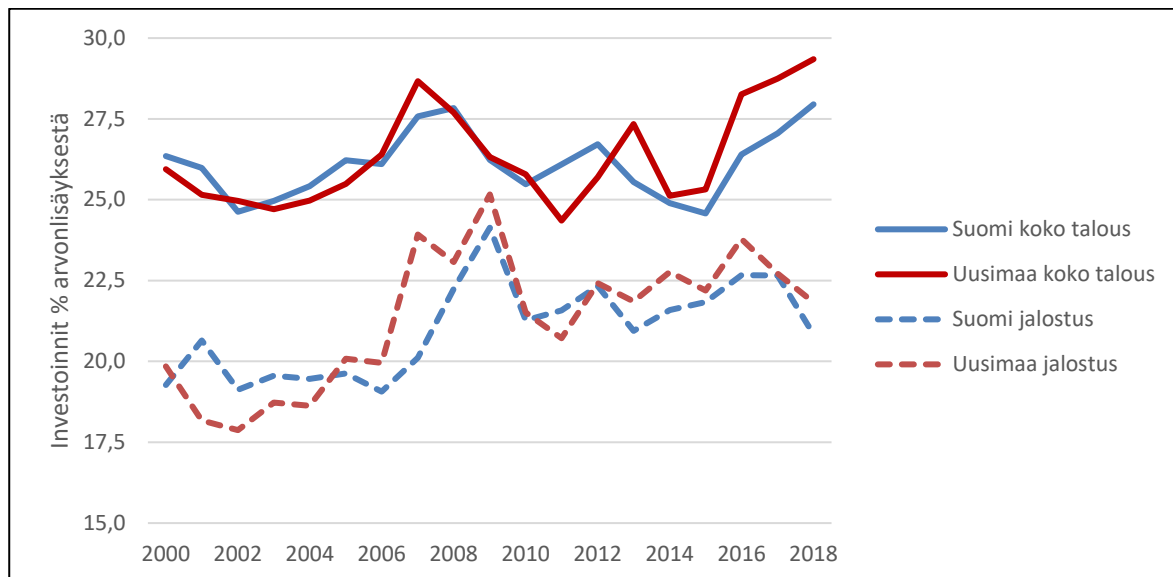
Investoinneilla tarkoitetaan tuotannontekijöitä, joiden avulla voidaan tuottaa muita tuotteita tai palveluita. Investoinnit jaetaan tilastoissa asuinrakennuksiin, muihin rakennuksiin ja rakennelmiin, koneisiin ja laitteisiin sekä muihin investointeihin, joihin kuuluvat mm. panostukset TKI-toimintaan ja informaatioteknologian ohjelmistoihin sekä erilaiset muut aineettomat investoinnit.

Investoinnit uudistavat taloutta ja luovat pohjaa kasvuille sekä mahdollistavat tulevaisuuden tuotannon määrän lisäämisen ja laadun parantamisen. Investoinnit ovat keskeinen tekijä tuottavuuden

³ Vertailualueet (kaupunkiseudut EU:n NUTS 2 -rajauksella): Kööpenhamina (Region Hovedstaden); Hampuri (Freie und Hansestadt Hamburg); Helsinki-Uusimaa (Uudenmaan maakunta); Tukholma (Stockholms län); Malmö (Sydsverige: Blekinge län & Skåne län); Göteborg (Västsverige: Hallands län & Västra Götalands län); Oslo (Oslo & Akershus.)

kasvattamisessa. Erityisesti investoinnit tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä informaatioteknologiaan nostavat tuottavuutta. Pohjolan (2020) mukaan informaatioteknologiainvestointien kasvun hidastuminen on keskeinen syy tuottavuuden kasvun hidastumiseen Suomessa TKI-investointien reaalisen laskun ohella.

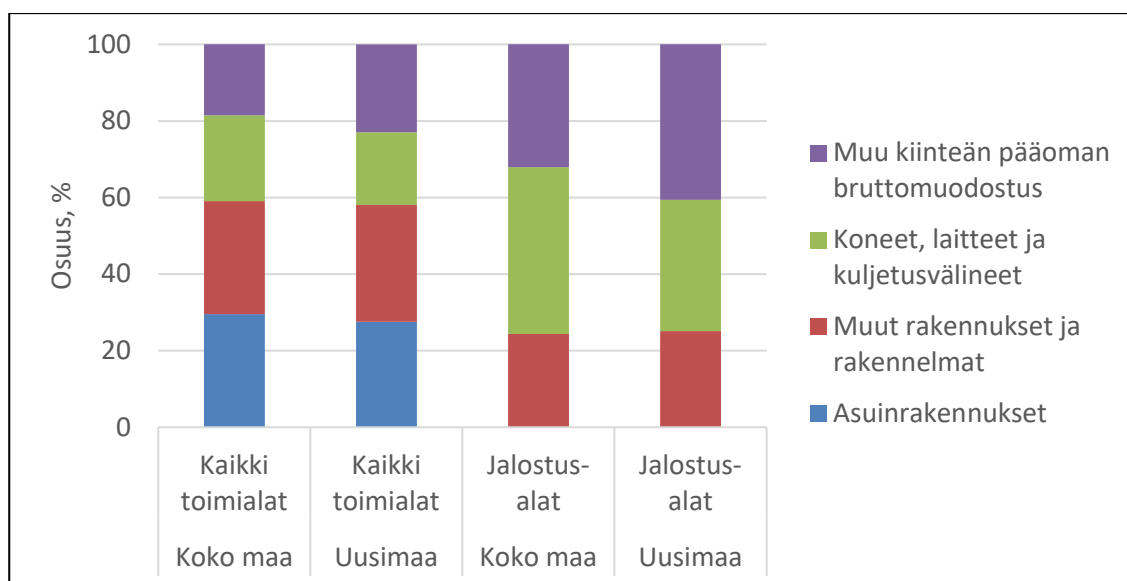
Investointien volyymi on vahvasti riippuvainen talouden suhdanteista. Investoinnit suhteessa arvonlisäykseen nousivat sekä koko maassa että Uudellamaalla 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä nopeasti, mutta kääntyivät jyrkkään laskuun finanssikriisin jälkeen. Investointien lasku oli jyrkempää kuin tuotannon lasku, joten niiden välinen suhde aleni. Investoinnit/arvonlisäys -suhde kääntyi uudelleen nousuun 2010-luvulla, ja Uudellamaalla kasvu perustui erityisesti rakentamisen vilkastumiseen. Vuonna 2018 Uudellamaalla investointien (yksityinen ja julkinen sektori) volyymi oli 29 % suhteessa arvonlisäykseen, koko maassa hieman vähemmän. Jalostusalojen⁴ investoinnit eivät kasvaneet 2010-luvulla vuoteen 2018 mennessä Uudellamaalla tai koko maassa, yksittäisiä vuosia lukuun ottamatta. Uudenmaan investointiaste oli kuitenkin korkeampi kuin koko maassa. (Kuva 2.9).

Kuva 2.9: Investointiaste Uudellamaalla ja koko maassa. Tietolähde: Tilastokeskus, aluetalouden tilinpito.

Kaikkien toimialojen yhteenlasketuista investoinneista noin 60 % kohdistui rakentamiseen sekä Uudellamaalla että koko maassa 2010-luvun puolivälin jälkeen. Jalostusaloilla hallitsevia ovat investoinnit koneisiin ja laitteisiin (Uudellamaalla kolmannes) sekä TKI-panostuksiin, tietojärjestelmiin ja muihin kohteisiin (Uudellamaalla noin 40 %). (Kuva 2.10).

⁴ Teollisuus; energia-, vesi-, jätevesi- ja jätehuolto; rakentaminen.

Kuva 2.10: Investointilajien jakauma Uudellamaalla ja koko maassa. Vuodet 2016–2018 keskimäärin. Tietolähde: Tilastokeskus, aluetalouden tilinpito.

2.2 Uudenmaan työvoima, koulutustaso ja työllisyys

Uudellamaalla työikäinen väestö on kasvanut vakaasti 2000-luvulla, kun muualla Suomessa työikäisten määrä kääntyi laskuun 2010-luvulle tultaessa. Kasvava työikäinen väestö vahvistaa aluetalouden kehitysedellytyksiä sekä hyvinvointipalveluiden rahoitus pohjaa.

2.2.1 Työikäinen väestö

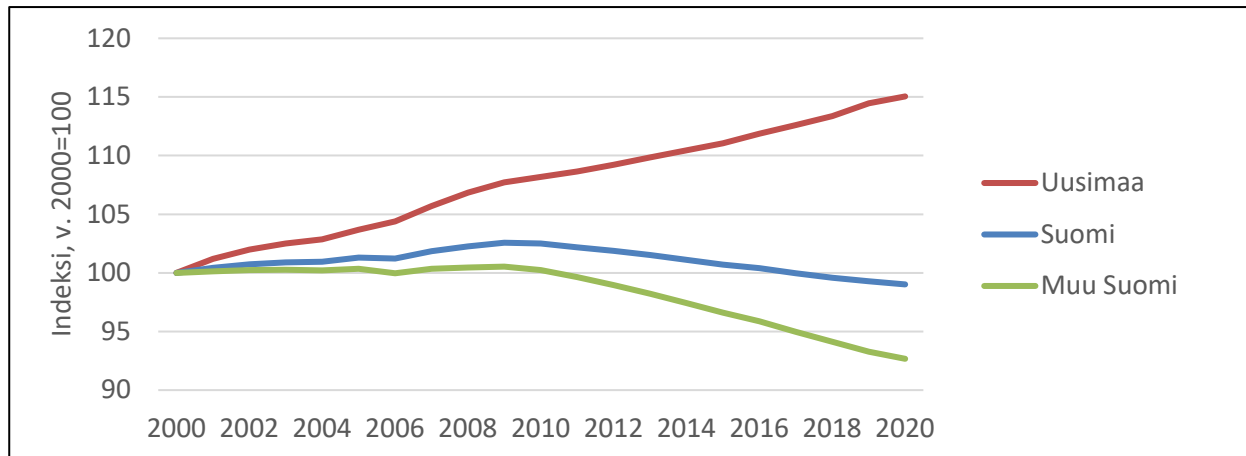
Uudellamaalla 18–64-vuotiaiden määrä on kasvanut 2000-luvulla vakaasti keskimäärin 0,7 %/v. Kasvu on perustunut ennen kaikkea ulkomaalaistaustaisen väestön tulomuuttoon sekä suoraan ulkomailta että muualta Suomesta. Tulomuutto Uudellemaalle painottuu nuoriin aikuisiin sekä kantaväestön että ulkomaalaistaustaisen väestön osalta, mikä pitää työikäisen väestön kasvussa.

Uudenmaan väestöennustevaihtoehtojen (Uudenmaan liitto 2021) mukaan työikäisen väestön kasvu todennäköisesti jatkuu – tosin hidastuvasti – ainakin vuoteen 2060 asti Uudenmaan väestökehityksen nopeassa vaihtoehdossa. Sen sijaan hidastuvassa vaihtoehdossa, joka noudattelee muuttoliiketoletusten osalta Tilastokeskuksen vuoden 2019 väestöennustetta, työikäisen väestön määrä kääntyy laskuun 2040-luvulla.

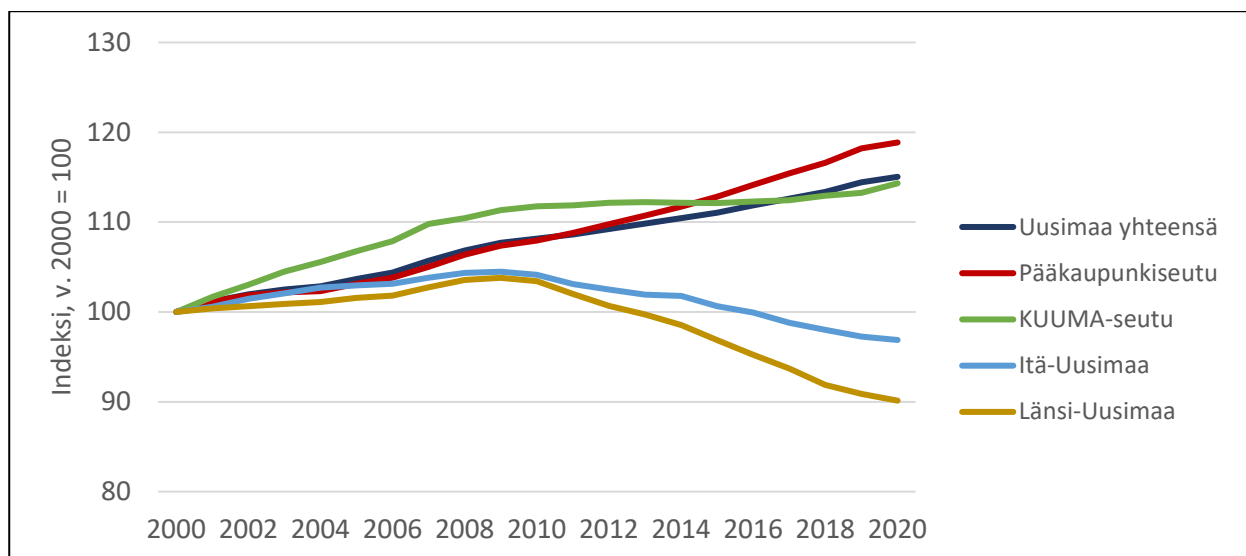
Koko maassa ja muualla Suomessa kuin Uudellamaalla 18–64-vuotiaiden määrä kääntyi laskuun jo 2010-luvun alussa. Tosin ”muu Suomi” ei ole missään mielessä yhtenäinen alue, vaan koostuu sekä väestöltään kasvavista että taantuvista maakunnista. (Kuva 2.11).

Myös Uudenmaan sisällä työikäisen väestön kehitys on eriytynyt seutujen välillä. Pääkaupunkiseudun 18–64-vuotiaiden määrä on kasvanut koko 2000-luvun ajan. KUUMA-seudulla jakson ensimmäisen vuosikymmenen nopea kasvu hidastui ennen vuosikymmenen vaihdetta, mutta kiihtyi taas 2010-luvun lopulla ja erityisesti vuonna 2020. Itä- ja Länsi-Uudellamaalla työikäisten määrä kääntyi laskuun 2010-luvun alussa, ja trendi jatkui koko viime vuosikymmenen ajan. (Kuva 2.12).

Koko väestö on kasvanut Uudellamaalla huomattavasti nopeammin kuin työikäinen väestö 2000-luvulla, koska väestönkasvu on painottunut ennen kaikkea yli 65-vuotiaisiin. Seuduilla työikäisten ja koko väestön trendit poikkeavat erityisen selvästi: Itä-Uudellamaalla oli vuonna 2020 asukkaita 6 % enemmän ja Länsi-Uudellamaalla 1 % enemmän kuin vuonna 2000, vaikka työikäisten määrät ovat laskeneet. Pääkaupunkiseudulla ja KUUMA-kunnissa työikäisten määrän kasvu on ollut selvästi hitaampaa kuin koko väestön.

Kuva 2.11: 18–64-vuotiaiden määrä Uudellamaalla, muualla Suomessa ja koko maassa. Tietolähde: Tilastokeskus, väestötilasto.

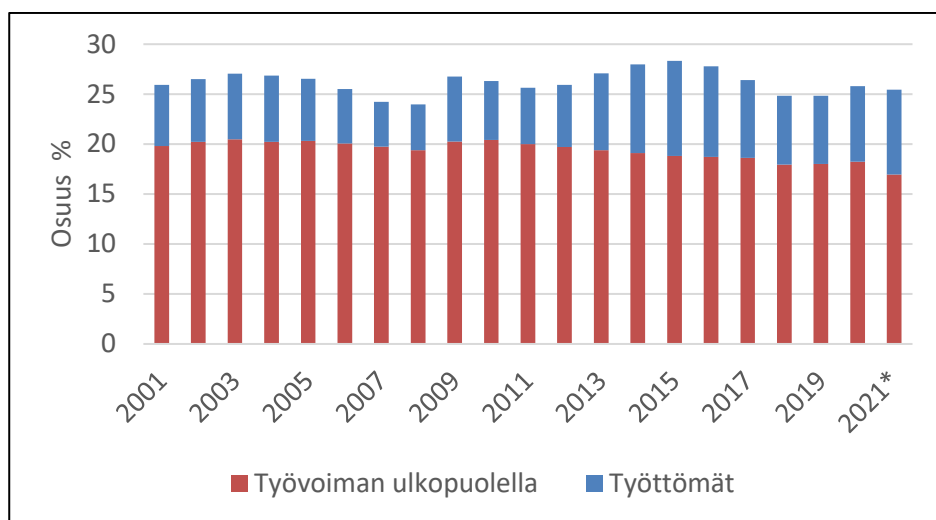
Kuva 2.12: 18–64-vuotiaiden määrä Uudenmaan seuduilla. Tietolähde: Tilastokeskus, väestötilasto.

2.2.2 Pääasiallinen toiminta ja työllisyys

Työvoiman tarjonnan ja työmarkkinoiden toimivuuden kannalta työikäisten pääasiallisen toiminnan jakauma on erittäin keskeinen ilmiö. Työttömiin ja työvoiman ulkopuolella oleviin sisältyy merkittävä työvoimapotentiaali.

Uudenmaan 18–64-vuotiaista asukkaista 75 % oli työllisiä, 7 % työttömiä ja 18 % työvoiman ulkopuolella⁵ vuonna 2019. Työikäisistä vakaasti noin 20 % oli työvoiman ulkopuolella 2010-luvun alkuun asti. Sen jälkeen työvoima ulkopuolella olevien osuus alkoi supistua, ja ennakoarvion mukaan osuus on laskenut noin 17 %:iin vuonna 2021. (Kuva 2.13). Osuuden pienenemisen taustalla on mm. kotona lapsia hoitavien osuuden väheneminen, opiskelijoiden työssäkäynnin yleistyminen⁶ sekä toteutuneen eläköitymisiän nousu.

Työttömien osuus on vaihdellut talouden suhdanteiden mukaan. Osuus oli alimmillaan – 4,5 % työikäisistä ja 5,6 % työvoimasta (työttömyysaste) – vuosituhannen alkupuolen korkeasuhdanteessa vuonna 2007. Finanssikriisin jälkeisen taantuman aikana osuus nousi 9,5 %:iin työikäisistä ja 11,7 %:iin työvoimasta vuonna 2015. Sen jälkeen työttömien osuus aleni vuoteen 2019 asti, mutta nousi jälleen koronapandemian myötä vuonna 2020. (Kuva 2.13).

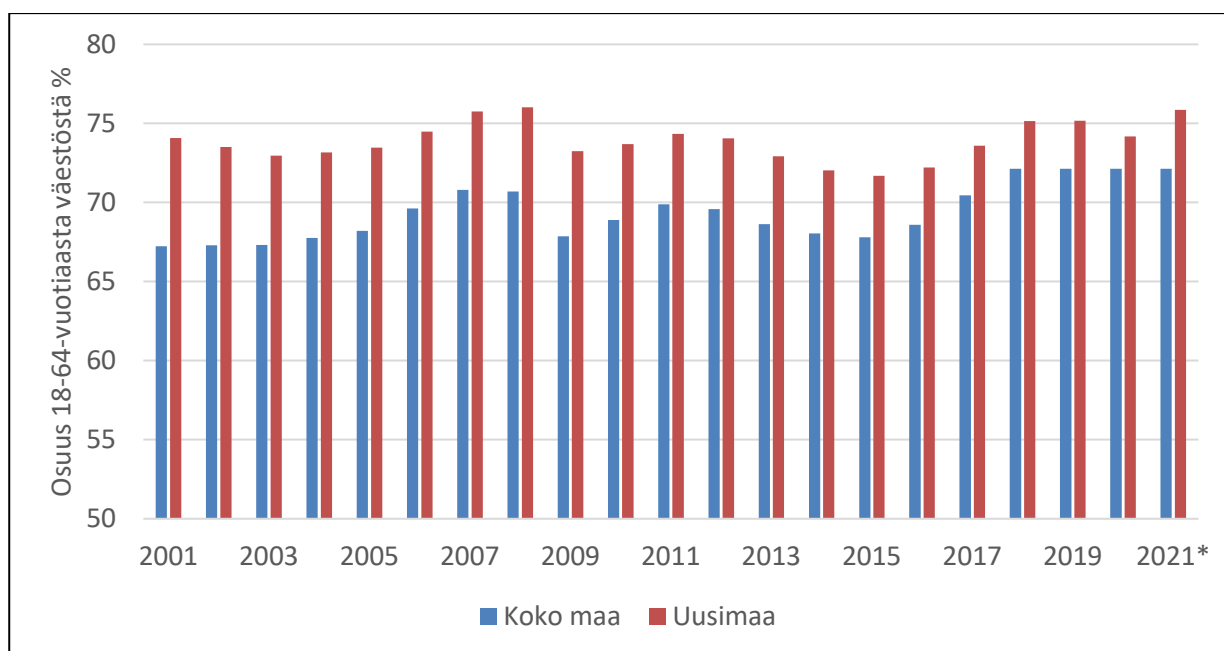

Kuva 2.13: Työttömien ja työvoiman ulkopuolisten osuus 18–64-vuotiaista Uudellamaalla. Vuosien 2020 ja 2021 tiedot ennakoarvioita. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto; vuodet 2020 ja 2021 arvioitu työvoimatutkimuksen muutosten perusteella (v. 2020 koko vuosi, v. 2021 nelj. 1–3).

Uudenmaan työllisyysaste on vaihdellut suhdanteiden mukaan päinvastaisesti kuin työttömyysaste. Se nousi ennakoarvion mukaan yli 75 %:iin vuonna 2021, jolla tasolla se oli edellisen kerran ennen finanssikriisiä vuosina 2007–2008. Uudenmaan työllisyysaste oli koko 2000-luvun ajan korkeampi kuin koko maassa keskimäärin. Ero kuitenkin supistui 2000-luvun alun lähes 7 %-yksiköstä viime vuosien 2–4 %-yksikköön. Tärkein tekijä eron supistumisessa on ollut työikäisen väestön määrän (suhdeluvun jakaja) kehitys: Uudellamaalla vakaa kasvu, mutta muualla Suomessa hidas kasvu ja kääntyminen laskuun 2010-luvulla. (Kuva 2.14).

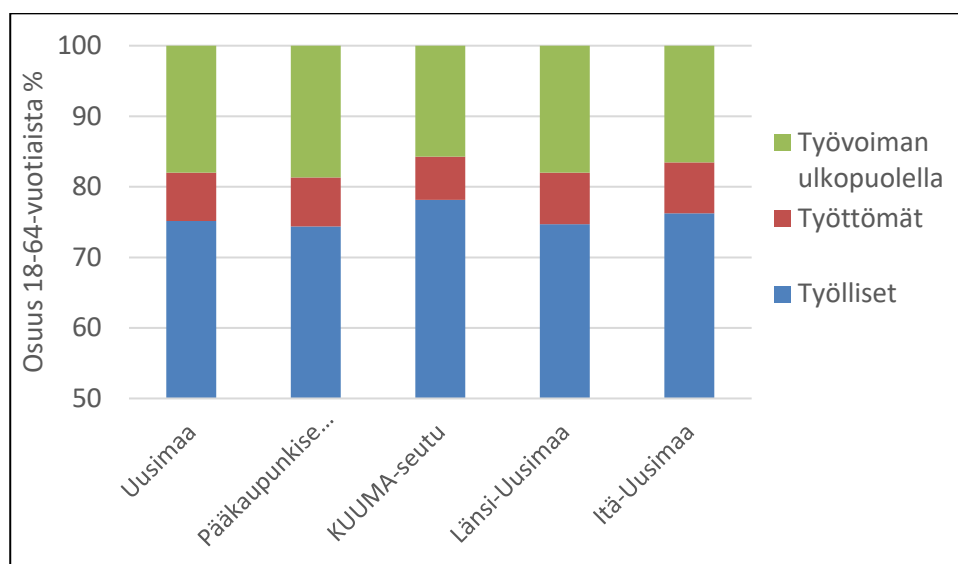
⁵ Opiskelijat (ei-työlliset), eläkeläiset, varushenkilöt, kotona lapsia tai muita omaisia hoitavat.

⁶ Työllisyyskriteerin täyttävä opiskelija kirjataan työlliseksi eikä opiskelijaksi.

Kuva 2.14: Työllisyysaste Uudellamaalla ja koko maassa. Vuosien 2020 ja 2021 tiedot ennakoarvioita. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

Työikäisen väestön pääasiallisen toiminnan jakauma poikkeaa melko vähän Uudenmaan seutujen välillä (kuva 2.15). Työllisten osuus 18–64-vuotiaista (työllisyysaste) on KUUMA-seudulla 3 %-yksikköä ja Itä-Uudellamaalla yhden %-yksikön korkeampi kuin koko Uudellamaalla. Pääkaupunkiseudun työllisyysaste on seutujen alin ja myös Länsi-Uusimaa jää hieman maakunnan keskiarvon alapuolelle. Työttömien osuus työikäisistä on KUUMA-seudulla pienempi kuin muualla, mutta muiden seutujen väliset erot ovat pienet. Työvoiman ulkopuolella olevien osuus on työllisten osuuden peilikuva: korkein osuus on pääkaupunkiseudulla ja matalin osuus KUUMA-seudulla.

Kuva 2.15: Pääasiallisen toiminnan jakauma (18–64-vuotiaat) Uudenmaan seuduilla v. 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

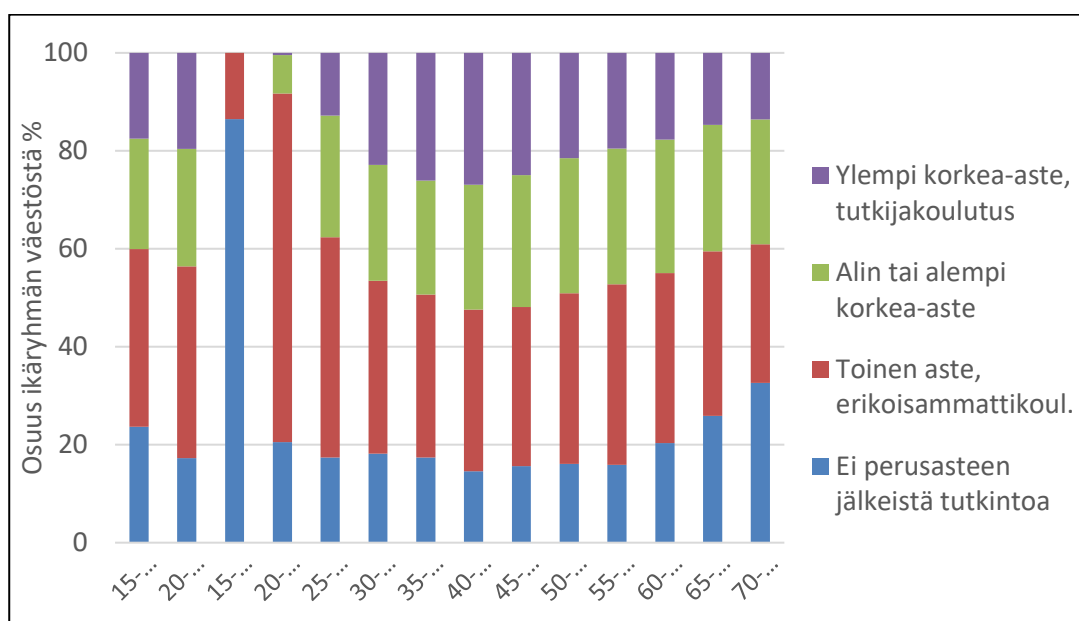
Pohjoismaiden pääkaupunkiseutujen työmarkkinoiden vertailussa⁷ Uudenmaan työllisyysaste (75 %) oli selvästi alempi kuin Tukholman seudulla (79 %) vuonna 2019. Uusimaa oli vähän jäljessä myös Oslon ja Kööpenhaminan seuduista. Kuitenkin varsinaisten yrityssektorin toimialojen työllisten määrä suhteessa työikäisiin oli Uudellamaalla samalla tasolla kuin Tukholman seudulla ja hieman korkeampi kuin Kööpenhaminan tai Oslon seudulla. Sen sijaan julkisen hallinnon, koulutuksen sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden työllisten määrä oli Uudellamaalla merkittävästi pienempi kuin vertailualueilla, mikä selittää eroa kokonaistyöllisyydessä.

2.2.3 Koulutustaso

Työikäisen väestön koulutus on keskeinen osatekijä maan tai alueen osaamispääoman kertymisessä, työelämässä ja muussa elämässä ihmisille kertyvän kokemuksen ja osaamisen rinnalla. Osaamispääoma on tärkeä tekijä talouden tuottavuuden kehityksessä.

Uudenmaan 20–64-vuotiaista 44 % on suorittanut alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon ja 39 % toisen asteen tutkinnon vuonna 2016. Osuudet ovat muutaman prosenttiyksikön pienempiä laajemmalla ikäjoukolla, 15–74-vuotiailla. Korkeimmalle ovat kouluttautuneet 40–44-vuotiaat (v. 1975–79 syntyneet), joista yli puolella on korkeakoulututkinto ja useammalla kuin joka neljännellä ylempi korkeakoulututkinto. (Kuva 2.16).

Lähes joka viidennellä maakunnan 20–64-vuotiaaseen väestöön kuuluvalla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa. Heistä suuri osa on maahanmuuttajataustaisia, joiden mahdollisesta muussa maassa suoritetusta tutkinnosta ei ole tietoa Suomen tutkintorekisterissä.

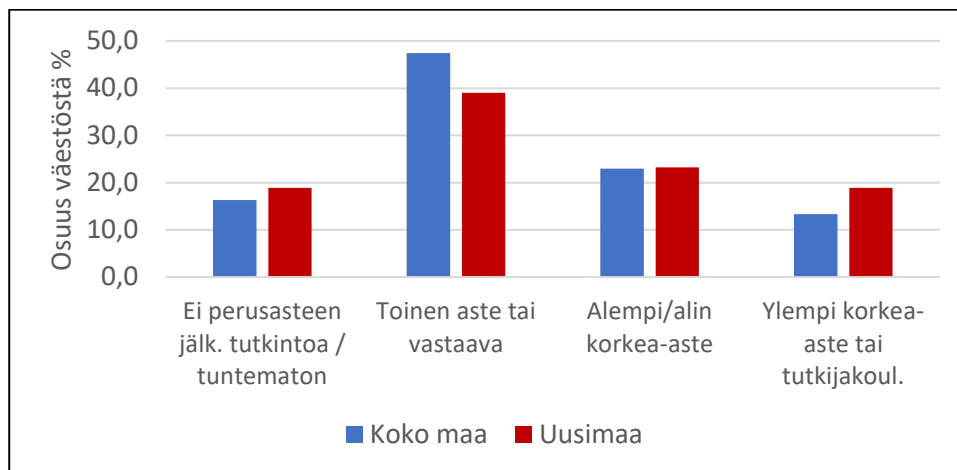

Kuva 2.16: Uudenmaan 15–74-vuotias väestö koulutusasteen ja iän mukaan v. 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, koulutustilasto.

⁷ Helsingin seudun toimialakatsaus 2020/3; tietolähteenä Eurostat, työmarkkinatilastot. Aluemäärittelyt samat kuin kuvassa 2.6.

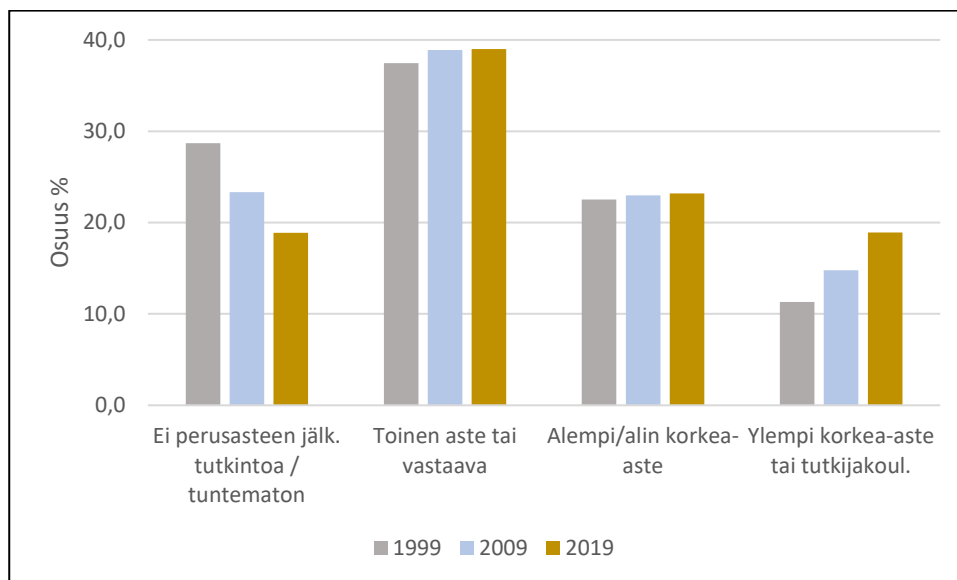
Uudellamaalla työikäisen väestön koulutustaso on korkeampi kuin koko maassa – ylemmän korkea-asteen koulutuksen osuus on korkeampi ja toisen asteen osuus alempi kuin koko maassa. (Kuva 2.17).

Toisaalta suuremmalla osalla perusasteen jälkeinen tutkinto puuttuu tai on tuntematon. Tämä johtuu osin maahanmuuttajista, joiden koulutuksesta ei ole tietoa Suomen tutkintorekisterissä.

Kuva 2.17: Työikäisten (18–64-vuotiaat) koulutusaste koko maassa ja Uudellamaalla v. 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, koulutustilasto.

Koulutustaso on noussut vuoden 1999 jälkeen siten, että ylemmän korkea-asteen koulutuksen osuus on noussut ja vailla perusasteen tutkintoa olevien osuus on laskenut. (Kuva 2.18).

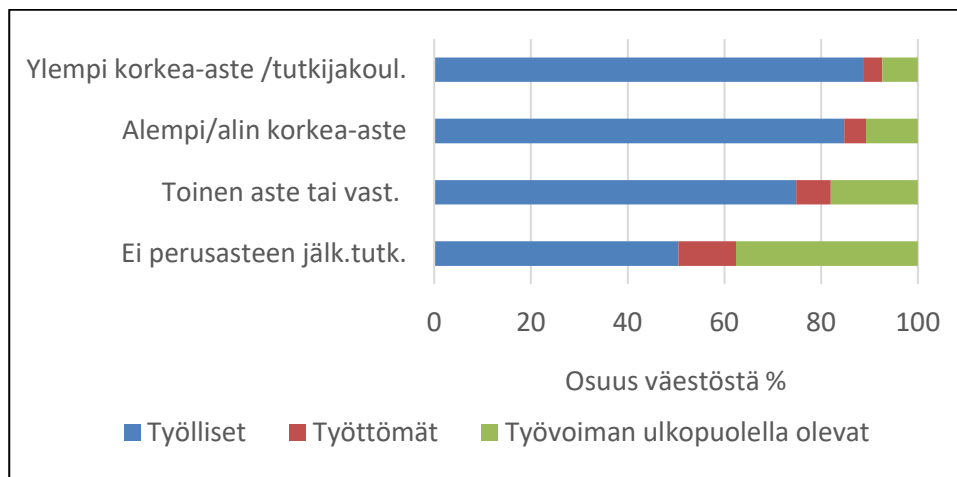

Kuva 2.18: Työikäisten (18–64-vuotiaat) koulutusaste Uudellamaalla vuosina 1999, 2009, 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, koulutustilasto.

Koulutustasolla on erittäin vahva yhteys työllisyyteen siten, että työllisten osuus kasvaa systemaattisesti koulutustason noustessa. Erityisesti perusasteen tutkintoa vailla olevien ja toisen asteen tutkinnon suorittaneiden välinen ero on todella suuri: työllisten osuus tutkintoa vailla olevilla on lähes 25 %-

yksikköä pienempi ja vastaavasti työttömien osuus 5 %-yksikköä ja työvoiman ulkopuolella olevien 20 %-yksikköä suurempi kuin toisen asteen tutkinnon suorittaneilla. (Kuva 2.19). Ensimmäiseen ryhmään kuuluu paljon maahanmuuttajataustaisia henkilöitä, joiden tutkintotiedot puuttuvat ja joiden asema työmarkkinoilla on varsin heikko (mm. Laakso 2019; Yijälä 2018).

Nämä erot koulutustason ja pääasiallisen toiminnan jakauman välisen yhteyden välillä ovat pysyneet samankaltaisina koko 2000-luvun ajan.

Kuva 2.19: Työikäisten (18–64-v.) pääasiallisen toiminnan jakauma koulutustason mukaan Uudellamaalla v. 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

2.2.4 Ammattijakauma

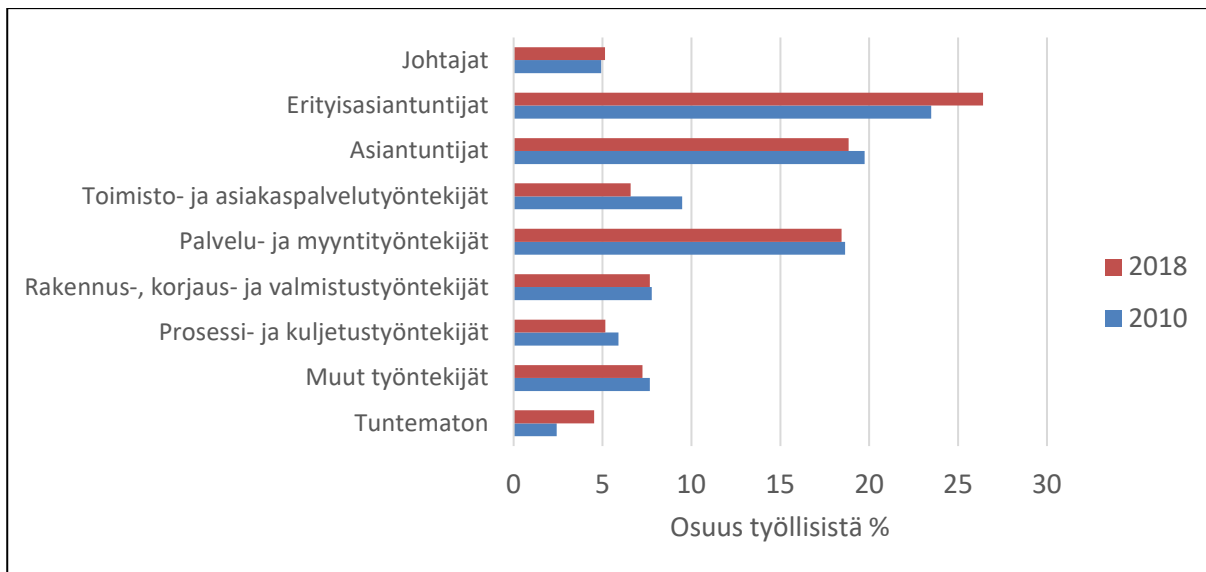
Uudenmaan työllisestä väestöstä puolet toimii asiantuntija-ammateissa, neljännes toimisto-, palvelu- ja myyntitehtävissä ja samoin neljännes rakennus-, tuotanto-, kuljetus- ja muissa tehtävissä.

Ammattiryhmien välinen jakauma muuttui jonkin verran jaksolla 2010–2018. Työllisten yhteismäärä Uudellamaalla kasvoi jakson aikana noin 53 000:lla (7 %). Ammattiryhmien välisessä muutoksessa näkyy siirtymä työmarkkinoiden hierarkiassa vaativampiin tehtäviin. Asiantuntijatason tehtävissä⁸ työskentelevien määrä lisääntyi yhteensä noin 43 000:lla (12 %). Kasvu tuli lähes kokonaan erityisasiantuntijoista, joiden määrä kasvoi 36 000:lla. Sen sijaan toimisto- ja asiakaspalveluissa työskentelevien määrä supistui 18 000:lla (25 %). Tämän muutoksen yhtenä taustatekijänä on digitalisaation yleistymisen, joka on vähentänyt erityisesti toimistotyön avustavia työtehtäviä ja asiakaspalvelutyötä. Tilastossa tuntemattomiin ammatteihin sijoitettujen määrä kaksinkertaistui (lisäys 18 000), mikä kuvastaa mm. vuokratyövoiman käytön yleistymistä. Muissa ammattiryhmissä tapahtuneet muutokset olivat melko pieniä. (Kuva 2.20).

Asiantuntijatyö on huomattavasti yleisempää Uudellamaalla kuin koko maassa. Vastaavasti rakennus-, valmistus-, prosessi- ja kuljetustyön sekä myyntityön osuudet ovat Uudellamaalla pienempiä.

Asiantuntija- ja johtaja-ammattien osuus on suurin 35–49-vuotiailla. Palvelu- ja tuotantoammattien osuus on suurimmillaan nuorimmilla alle 25-vuotiailla ja laskee sen jälkeen jyrkästi asiantuntijatyön osuuden vastaavasti kasvaessa.

⁸ Johtaja, erityisasiantuntija, asiantuntija

Kuva 2.120: Työllisten ammattijakauma Uudellamaalla v. 2010 ja 2018. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

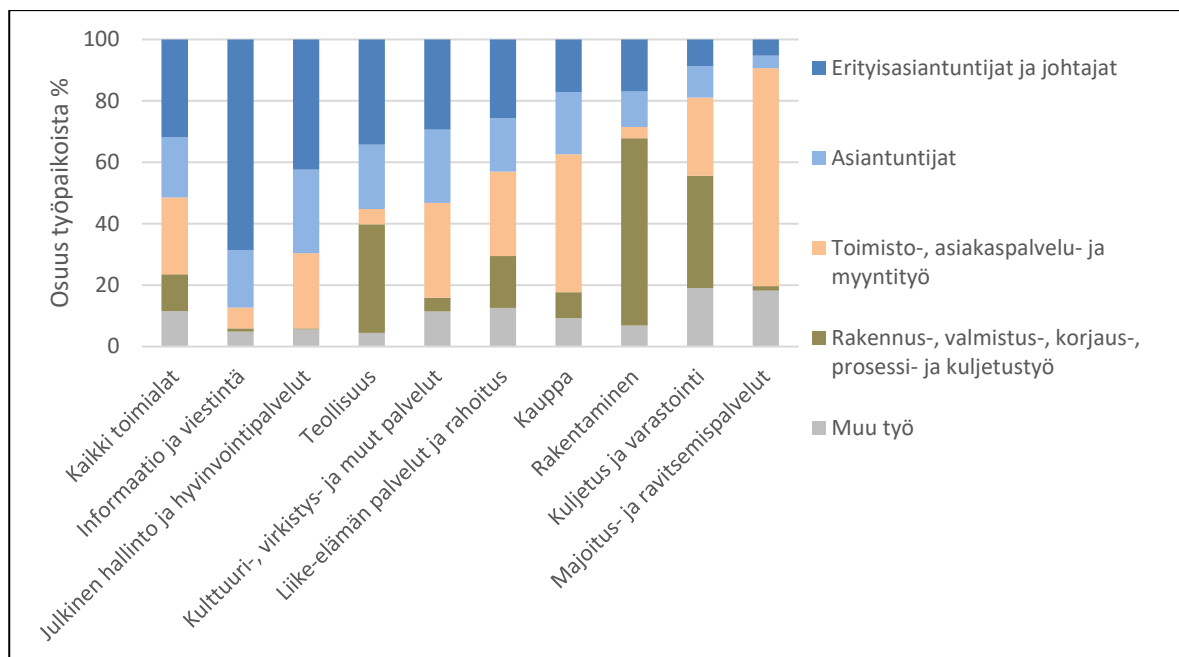
Erityyppisten työtehtävien välinen jakauma on tärkeä tieto mm. arvioitaessa ja ennakoitaessa toimitilojen tulevaa kysyntää ja toimipaikkojen sijaintia.

Toimialojen välillä on erittäin suuret erot ammattiryhmäjakaumassa (kuva 2.21). Kuvan tiedot kattavat Helsingin seudun, jossa yli puolet työpaikoista on laskettavissa asiantuntija-ammatteihin.

Asiantuntijavaltaisina toimiala on informaatio- ja viestintä, jossa kyseisten ammattien osuus on lähes 90 %. Yli puolet työpaikoista on asiantuntijatehtäviä myös julkisessa hallinnossa ja hyvinvointipalveluissa, teollisuudessa, liike-elämän palvelussa ja rahoituspalveluissa sekä kulttuuri-, viihde- ja muissa palveluissa. Teollisuuden asiantuntijavaltaisuus, joka poikkeaa muusta maasta, heijastaa pääkaupunkiseudun roolia teollisuuden pääkonttorikeskittymänä sekä koko Uudenmaan erikoistumista osaamisintensiivisiin teollisuusaloihin, joissa suuri osa henkilöstöstä työskentelee TKI-tehtävissä.

Tuotantoammattien osuus on suuri rakentamisessa, kuljetuksessa ja varastoinnissa sekä teollisuudessa. Osuus on merkittävä myös liike-elämän palveluissa, joihin sisältyy mm. vuokratyövoiman välityspalvelu, jonka asiakkaita ovat mm. rakennusala sekä kuljetus ja varastointi.

Asiakaspalvelu-, toimisto- ja myyntityön osuus on merkittävä lähes kaikilla palveluvaltaisilla aloilla, korkeimmat osuudet ovat majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä kaupassa.

Kuva 2.21: Ammattijakauma toimialoittain Helsingin seudulla v. 2017. Tietolähde: Tilastokeskus, Helsingin seudun räätälöity työssäkäyntiaineisto.

2.3 Yritykset ja työpaikat

2.3.1 Uudenmaan yritykset ja toimipaikat

Uudellamaalla oli 117 000 yritystoimipaikkaa vuonna 2019. Yritystoimipaikkoihin luetaan toimivat yritykset, maatilatalouden harjoittajat ja muut elinkeinonharjoittajat.

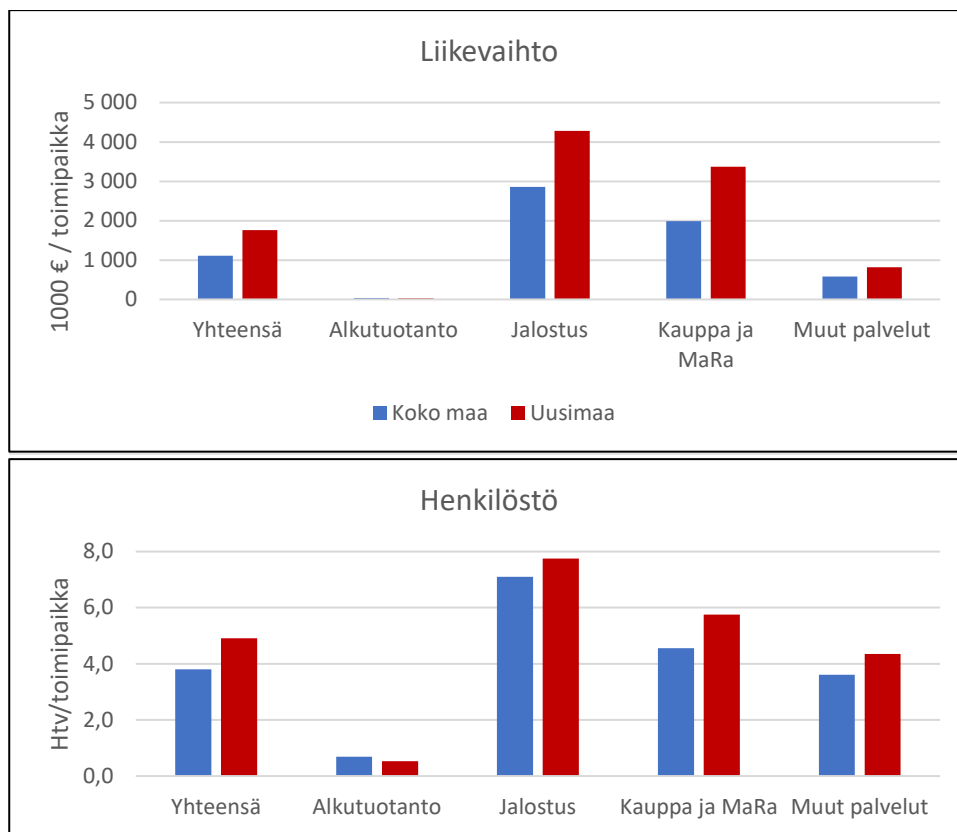
Maakunnan osuus koko maan yritystoimipaikoista oli vuonna 2019:

- Toimipaikoista 29 %
- Henkilöstömäärästä 38 %
- Liikevaihdosta 47 %

Vastaavasti Uudenmaan osuus koko maan väestöstä oli 31 %.

Uudenmaan toimipaikat ovat keskimäärin suurempia kuin koko maassa sekä henkilöstömäärän että liikevaihdon suhteen.

Toimialojen välillä on merkittäviä eroja kokojakaumassa sekä henkilöstömäärän että liikevaihdon suhteen. Toimipaikat ovat keskimääräistä suurempia jalostusaloilla ja kaupassa ja vastaavasti keskimääräistä pienempiä muissa palveluissa ja alkutuotannossa. (Kuva 2.22).

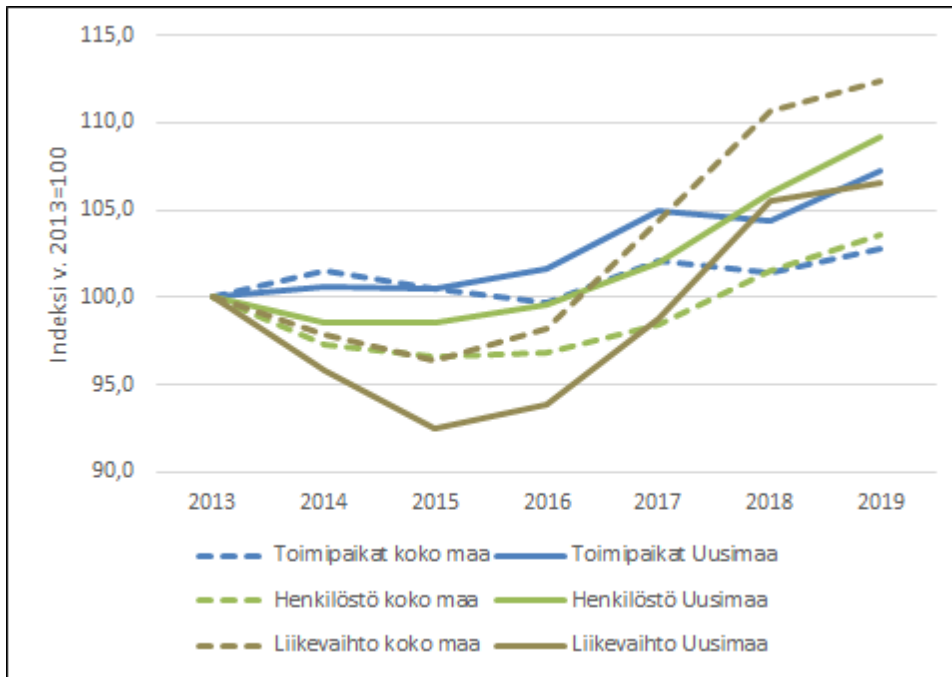

Kuva 2.22: Uudenmaan ja koko maan toimipaikkojen henkilöstömäärän⁹ ja liikevaihdon keskiarvo päätoimialan mukaan v. 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystilasto.

Yritystoiminta sekä Uudellamaalla että koko maassa kärsi finanssikriisin jälkeisestä taantumasta 2010-luvulla. Uudellamaalla yritysten liikevaihto laski jyrkemmin, mutta henkilöstömäärä loivemmin kuin koko maassa vuosina 2013 ja 2014. Talous kääntyi kasvuun vuonna 2016, josta alkaen Uudellamaalla toimipaikkojen lukumäärä ja henkilöstömäärä kasvoivat nopeammin kuin koko maassa. Sen sijaan Uudenmaan yritysten liikevaihto kehittyi heikommin kuin koko maassa. Tähän vaikuttivat erityisesti syynä erityisesti jalostusalojen sekä kaupan heikko kehitys. (Kuva 2.23).

Suomessa erityisesti tukkukauppa on keskittynyt vahvasti Uudellemaalle. Kaupan toimialoilla ja erityisesti tukkukaupassa liikevaihto on erittäin suuri suhteessa toimipaikkojen tai henkilöstön määrään tai arvonlisäykseen. Tästä syystä kaupan suhdannevaihteluilla on suuri merkitys koko alueen liikevaihdon kehitykselle, ja yleisesti liikevaihto vaihtelee voimakkaammin kuin henkilöstö tai arvonlisäys.

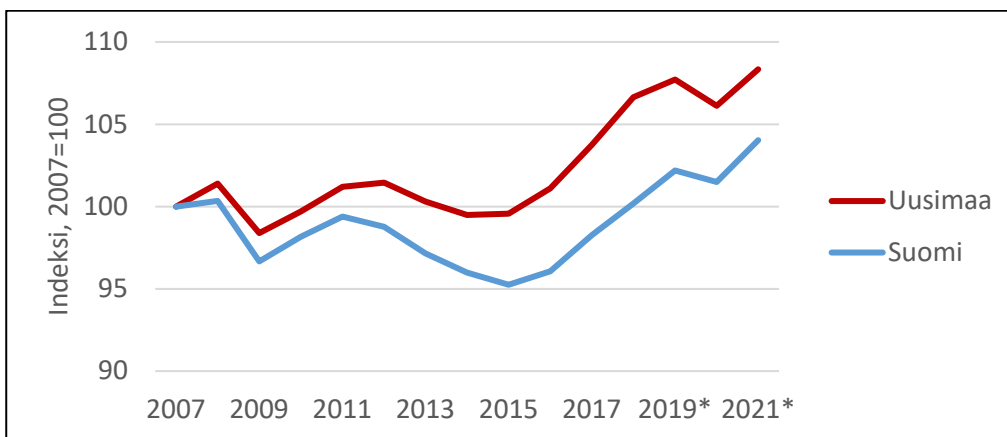
⁹ Henkilöstömäärän yksikkönä henkilötyövuosi

Kuva 2.23: Yritystoimipaikat ja niiden henkilöstö ja liikevaihto Uudellamaalla ja koko maassa v. 2013–2019

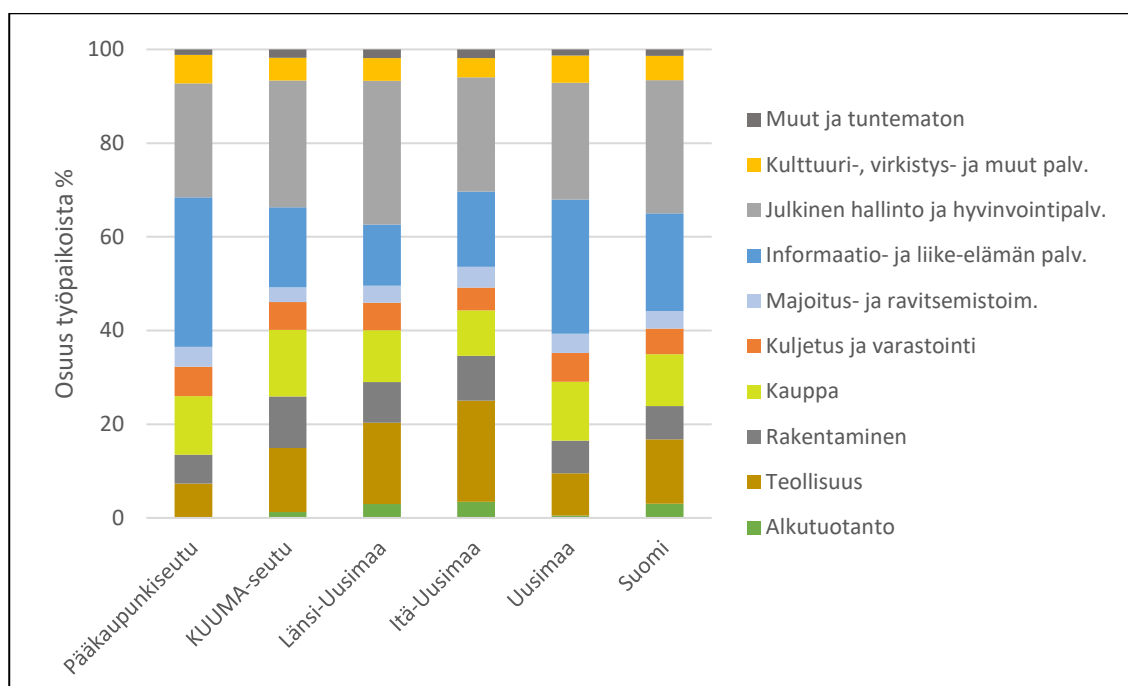
2.3.2 Uudenmaan työpaikat

Uudellamaalla oli 827 000 työpaikkaa vuonna 2018 ja ennakoarvion mukaan 840 000 työpaikkaa vuonna 2021. Työpaikkojen määrä muuttuu jatkuvasti osana talouden suhdannevaihteluista ja pitemmän ajan rakennemuutoksia. Uudenmaantyöpaikkamäärät ovat vaihdelleet voimakkaasti vuonna 2008 käynnistyneen finanssikriisin jälkeen. Työpaikkamäärä nousi Uudellamaalla vasta vuonna 2017 yli vuoden 2008 tason ja koko maassa vielä myöhemmin, vuonna 2019. Koronapandemia vaikutti tuntuvasti työpaikkoihin vuonna 2020. Muutokset ovat Uudellamaalla olleet samansuuntaisia kuin koko maassa, mutta maakunnan työpaikat ovat kasvaneet enemmän (0,5 %/v.) kuin koko maan (0,3 %/v.) vuodesta 2007 vuoteen 2021. (Kuva 2.24).

Kuva 2.24: Työpaikat Uudellamaalla ja Suomessa. Vuodet 2019–2021 ennakoarvioita. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto. Ennakoarviot perustuvat työvoimatutkimuksen vuosittaisen muutostietoihin.

Työpaikkojen toimialajakauma eroaa Uudenmaan ja koko maan välillä: Uudellamaalla markkinapalveluiden osuus on korkeampi ja teollisuuden, alkutuotannon sekä julkisen hallinnon ja hyvinvointipalveluiden osuus on matalampi kuin koko maassa. Uudenmaan työpaikoista noin 80 % sijaitsee pääkaupunkiseudulla, joten se dominoi maakunnan toimialarakennetta. Toimialajakauma poikkeaa huomattavasti myös maakunnan seutujen välillä. Pääkaupunkiseutu on maakunnan ja koko maan informaatio-, viestintä-, rahoitus- ja liike-elämän palveluiden keskittymä, ja näiden alojen osuus työpaikoista on PK-seudulla suunnilleen kaksinkertainen muihin seutuihin verrattuna. Kuuma-seutu erottuu muista rakennusalan sekä kaupan (tukkukaupan vaikutuksesta) työpaikkojen suurella osuudella. Länsi-Uusimaa ja erityisesti Itä-Uusimaa ovat teollisuusvaltaisia alueita, joissa myös alkutuotannon työpaikkaosuus on selvästi korkeampi kuin muilla seuduilla. Länsi-Uudellamaalla hyvinvointipalveluiden (ml. julkinen hallinto) työpaikkaosuus on muita alueita korkeampi. (Kuva 2.25).

Kuva 2.25: Työpaikkojen toimialajakauma Uudenmaan seuduilla ja koko maassa v. 2018. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

2.4 Kuntarajat ylittävä työssäkäynti

Kuntarajat ylittävä työssäkäynti eli pendelöinti on yleistynyt vuosikymmenien ajan Uudellamaalla. 2000-luvulla (vuodesta 2000 vuoteen 2019) pendelöivien lukumäärä nousi yli neljänneksellä. Maakunnan työllisistä 42 % pendelöi vuonna 2019. Uudellamaalla osuus (42 %) on huomattavasti korkeampi kuin koko maassa (35 %), mutta osuus on kasvanut myös valtakunnallisesti 2000-luvulla.

Saavutettavuuden paraneminen liikennejärjestelmän kehittymisen ansiosta on mahdollistanut yhtäältä pendelöinnin entistä useammalle ja kauempaa, toisaalta asuinpaikan vaihtamisen laajalla alueella ilman, että työpaikkaa pitää vaihtaa. Koulutustason nousu ja ammatillinen erikoistuminen ovat lisänneet pendelöinnin kysyntää: työpaikka haetaan ja valitaan ensisijaisesti koulutusta, osaamista ja omia preferenssejä vastaavasti, eikä ensisijaisesti läheltä, vaan tarvittaessa pitkänkin työmatkan

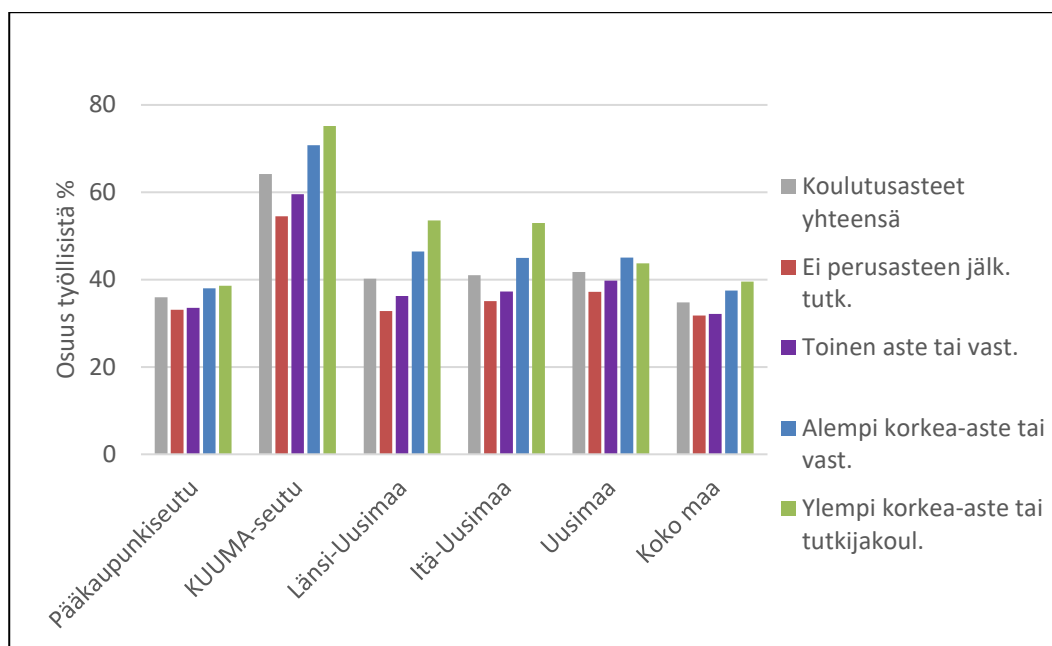
etäisyydeltä. Osittaisen tai kokoaikaisen etätönn mahdollistuminen ja yleistyminen 2000-luvulla ovat lisänneet tilastoitua pendelöintiä¹⁰.

Pendelöintimahdollisuuden paraneminen lisää työmarkkinoiden toimivuutta, koska työmarkkina-alueen laajeneminen parantaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista eli mahdollistaa työnantajille työntekijöiden haun laajemmalla alueella ja suuremmasta joukosta. Vastaavasti työnhakijalle on mahdollista hakea työpaikkaa laajemmalla alueella.

Ilmiön kääntöpuolena ovat pitkät työmatkat, henkilöautoilun ja vastaavasti energiankulutuksen ja ilmastopäästöjen lisääntyminen sekä ajoneuvoliikenteen ruuhkautuminen erityisesti pääkaupunkiseudun sisääntuloväylillä ja kehäväylillä.

Uudenmaan seutujen välillä on eroja pendelöintialttiudessa. KUUMA-seudun työllisistä 64 % pendelöi, osuuden ollessa noin 40 % Länsi- ja Itä-Uudellamaalla. Pääkaupunkiseudulla pendelöivien osuus on alle 40 %, johtuen siitä, että helsinkiläisistä työllisistä neljä viidestä käy töissä Helsingissä ja vain viidennes muissa kunnissa.

Koulutustaso vaikuttaa pendelöintialttiuteen, joka nousee koulutustason noustessa. KUUMA-seudulla ja Länsi-Uudellamaalla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden pendelöintialttius on yli 20 %-yksikköä korkeampi kuin tutkintoa vailla olevilla työllisillä, Itä-Uudellamaalla hieman vähemmän. Pääkaupunkiseudulla ero on muita seutuja pienempi, mutta samansuuntainen. (Kuva 2.26).

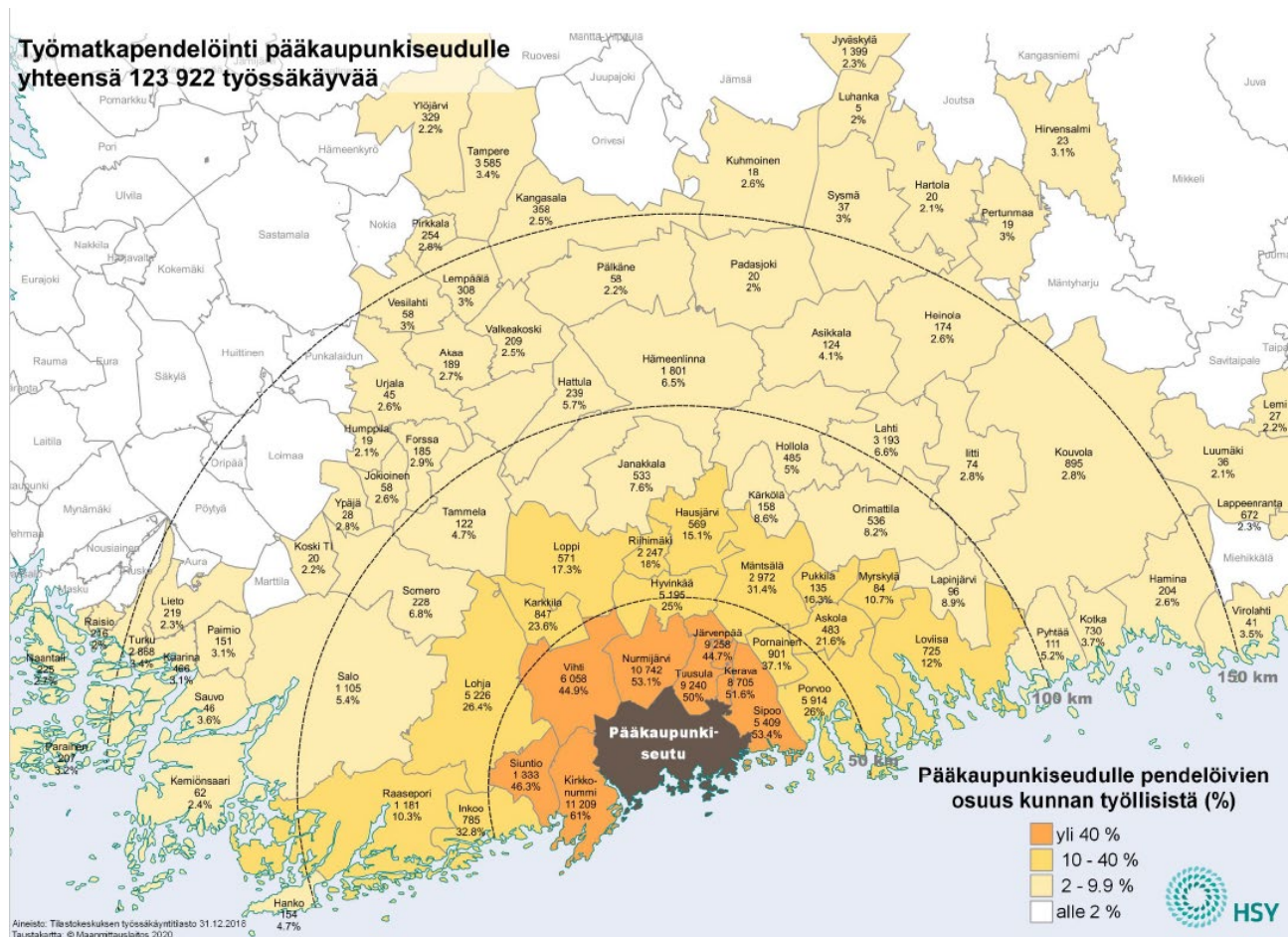

Kuva 2.26: Pendelöivien osuus työllisistä koulutusasteen mukaan Uudenmaan seuduilla ja koko maassa v. 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

Uudenmaan työpaikoista noin 80 % on pääkaupunkiseudulla, jonne suuntautuu myös suurin pendelöintivirta hyvin laajalta alueelta. Pääkaupunkiseudun lähimmistä KUUMA-kunnista 45-60 % työllisistä pendelöi pääkaupunkiseudulle. Osuus laskee etäisyyden kasvaessa: 50 kilometrin etäisyyden

¹⁰ Työssäkäyntitilastossa työllisen henkilön työpaikan sijainti määräytyy työnantajan toimipaikan sijainnin mukaan riippumatta siitä, missä työtä tehdään.

tuntumassa osuudet ovat yleisesti 20-33 % välillä ja 50-100 kilometrin etäisyyden vyöhykkeellä yleisesti 5-25 %. (Kuva 2.27).

Kuva 2.27: Työmatkapendelöinti pääkaupunkiseudulla v. 2018. Tietolähde: HSY / Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

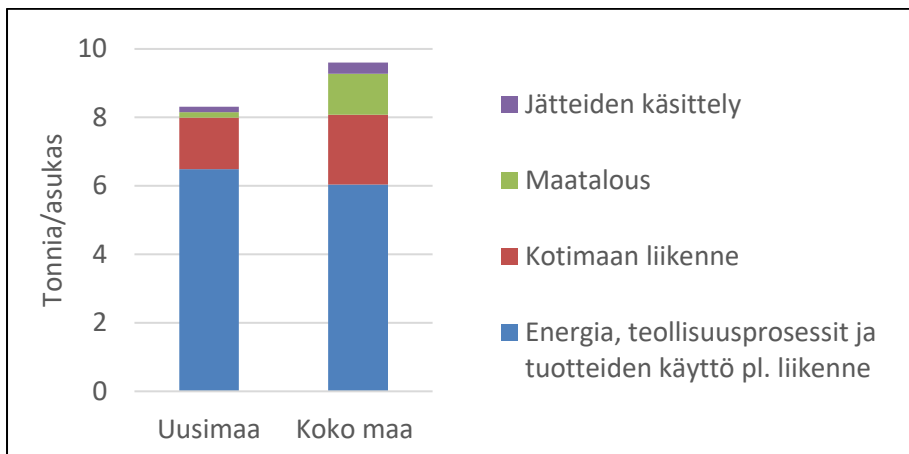
2.5 Kasvihuonekaasujen päästöt

Uusimaa on tavoitellut hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä (Uusimaa-ohjelma 2.0 vuosille 2018–2021). Parhaillaan laadittavassa uudessa Uusimaa-ohjelmassa vuosille 2022–2025 hiilineutraalisuuden tavoitevuotta esitetään kiristettäväksi vuoteen 2030. Maakunnalle on laadittu ilmastotyön tiekartta Uudenmaan liiton koordinoimana (Uudenmaan liitto 2020). Sen painopisteet ovat:

- Ilmastoviisas maankäyttö ja rakentaminen
- Älykäs, turvallinen ja päästötön liikkuminen
- Nopea ja reilu energiasiirtymä
- Hiilineutraali kiertotalous
- Kestävä kulutus ja tuotanto
- Hiilinielujen vahvistaminen ja päästöjen kompensointi.

Uudenmaan osuus koko maan kasvihuonekaasupäästöistä oli 26 % ja osuus väestöstä 30 % vuonna 2019. Maakunnassa tuotetut kasvihuonekaasupäästöt asukasta kohti olivat 14 % pienemmät kuin koko maassa. Ero syntyi ennen kaikkea maataloudesta, jonka osuus tuotannosta on Uudellamaalla huomattavasti pienempi kuin koko maassa. Myös liikenteen ja jätteiden käsittelyn päästöt asukasta kohti ovat Uudellamaalla pienemmät kuin valtakunnallisesti. Sen sijaan energian, teollisuusprosessien ym. päästöt ovat maakunnassa suuremmat asukasta kohti kuin koko maassa. Uudellamaalla energiatuotannon suuret päästöt perustuvat ennen kaikkea fossiilisten polttoaineiden suureen osuuteen talojen lämmitysenergian tuottamisessa. (Kuva 2.28.).

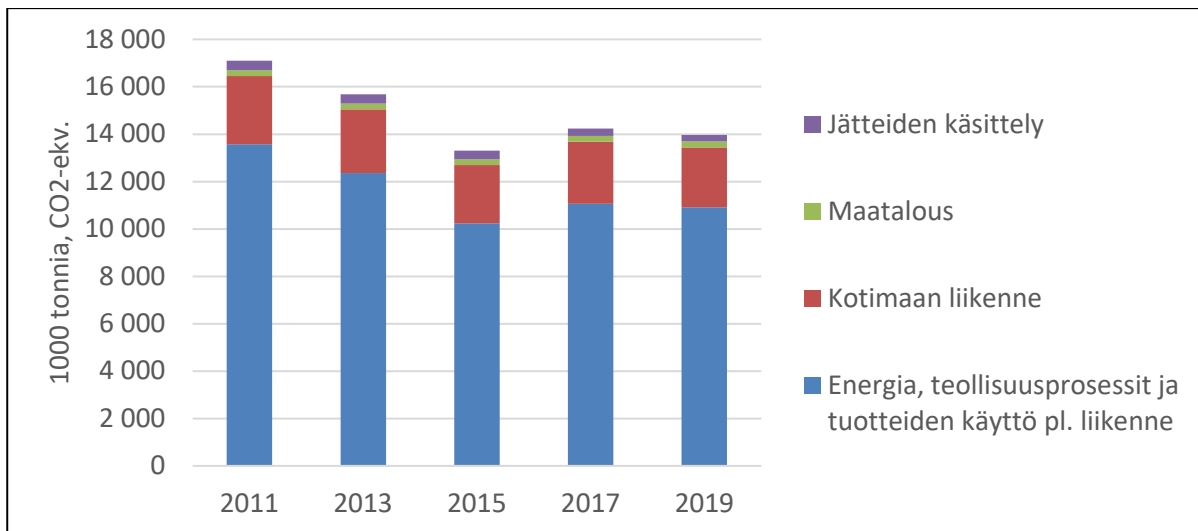
On huomattava, että Uudenmaan ulkopuolella tapahtuvan kotitalouksien kulutuksen sekä muualla tuotettujen tavaroiden ja yritysten raaka-aineiden ja väli tuotteiden valmistuksen ja kuljetuksen aiheuttamat varsin suuret päästöt eivät sisälly Uudenmaan lukuihin. SYKE:n tutkimuksessa (Nissinen & Savolainen 2019) arvioitiin, että kulutusperusteisesti lasketut kotimaan loppukäytön kasvihuonekaasupäästöt olivat kolmanneksen suuremmat kuin Suomen alueilla syntyneet päästöt vuonna 2015. Oletettavasti suhde on samankaltainen Uudellamaalla.

Kuva 2.28: Kasvihuonekaasupäästöt¹¹ asukasta kohti Uudellamaalla ja koko maassa v. 2019. Tietolähde: Tilastokeskus, ympäristö- ja luonnonvarat -tilasto.

Uudenmaan - kuten myös koko maan – kasvihuonekaasupäästöt supistuivat yli viidenneksen vuodesta 2011 vuoteen 2015. Positiiviseen kehitykseen vaikutti osaltaan talouden taantuma, joka vähensi energian kulutusta ja liikennettä. Talouden elpyessä vuoden 2015 jälkeen päästöt kääntyivät uudelleen loivaan nousuun. (Kuva 2.29). Sen sijaan koko maassa päästöt vähenivät loivasti myös aikavälillä 2015–2019.

¹¹ Tiedot perustuvat EU:lle ja YK:n ilmastopöytäkirjalle toimitettaviin päästötietoihin. Sisältää päästökaupan piiriin kuuluvan ja sen ulkopuolisen toiminnan päästöt. Maankäyttö, maankäytön muutokset ja metsätaloussektori (LULUCF-sektori) eivät sisälly lukuihin.

Kuva 2.29: Kasvihuonekaasupäästöt päästöluokittain Uudellamaalla. Tietolähde: Tilastokeskus, ympäristö- ja luonnonvarat -tilasto.

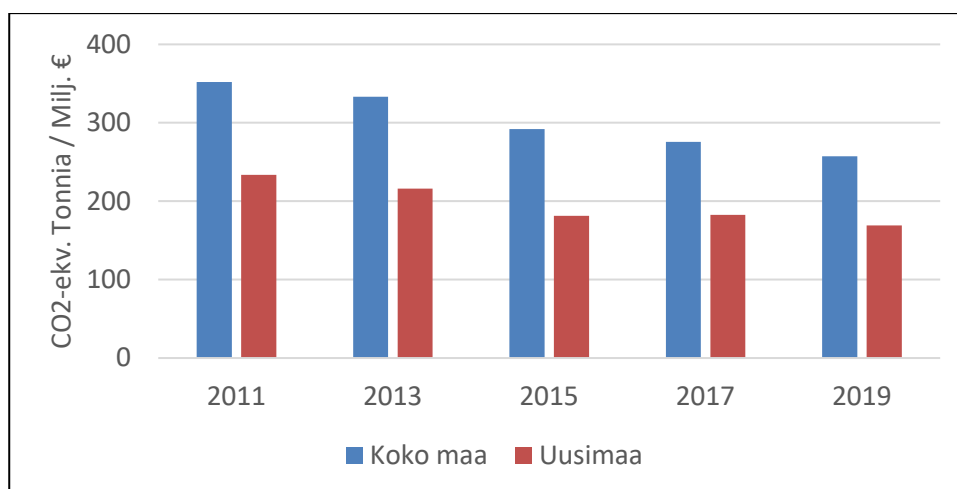
Ilmastokeskustelussa keskeinen kysymys on tuotannon määrän ja päästöjen keskinäinen suhde. Onko talouden kasvun ja päästöjen kehityksen välinen riippuvuus onnistuttu katkaisemaan tai pystytäänkö se katkaisemaan? [Sitran](#) (Drummond ym. 2021) teettämän selvityksen mukaan hiilidioksidipäästöjen leikkaaminen merkittävästi 1,5 asteen tavoitteen mukaisesti ja bkt:n kasvu voivat tapahtua samanaikaisesti. Se vaatii kuitenkin syvällisiä muutoksia yhteiskunnan teknologistaloudellisiin järjestelmiin sekä onnistumista negatiivisten päästöteknologioiden nopeassa kehittämisessä ja käyttöönotossa.

Suomessa tuotetut kasvihuonekaasupäästöt suhteessa bruttokansantuotteen volyymiin (CO₂-ekv tonnia / milj. €) laskivat alle puoleen vuodesta 1990 vuoteen 2019. Tämä osoittaa, että pitkällä ajalla päästöjen ja tuotannon välillä ei ole ollut suoraa riippuvuutta, vaikka suhdannevaihtelut ovatkin vaikuttaneet päästöjen määrään, etenkin 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina.

Uudenmaan ja koko maan kasvihuonekaasupäästöjen ja bkt:n välisen suhteen analyysi osoittaa, että Uudenmaan päästöt yhden miljoonan bkt-tuotosta kohti ovat kolmanneksen pienemmät kuin koko maassa. Eroon vaikuttaa paljon se, että fossiilisia energialähteitä intensiivisesti käyttävät raskaan teollisuuden laitokset (mm. terästeollisuus) toimivat pääasiassa muissa maakunnissa kuin Uudellamaalla.

Suhdeluku on alentunut sekä Uudellamaalla että valtakunnallisesti runsaan neljänneksen vuodesta 2011 vuoteen 2019. Kuitenkin erityisesti Uudellamaalla vähentymistähti hidastui huomattavasti vuoden 2015 jälkeen, kun talous lähti kasvuun. (Kuva 2.30).

Tässäkin tarkastelussa on huomioitava, että alueella kotitalouksien kuluttamien ja yritysten käyttämien tuontihyödykkeiden päästöt ovat tulleet ulkoistetuksi muille alueille.

Kuva 2.30: Kasvihuonekaasupäästöt suhteessa bkt:hen¹² koko maassa ja Uudellamaalla. Tietolähde: Tilastokeskus, ympäristö- ja luonnonvarat -tilasto sekä aluetilinpito.

2.6 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä elinkeinotoiminnan tilannekuvasta

Uusimaa on erikoistunut erityisesti osaamisintensiivisiin teollisuusaloihin ja palveluihin. Maakunta ei ole kuitenkaan yhtenäinen alue toimialarakenteen suhteen, vaan seutujen erikoistumisprofiilit poikkeavat erittäin paljon toisistaan. Varsinkin suurin työpaikkakeskittymä pääkaupunkiseutu eroaa muista seuduista, koska sen vahvimmat erikoistumisalat painottuvat erikoistuneisiin palvelualoihin. KUUMA-seudun erikoistumisprofiili on monipuolinen, painottuen sekä jalostus- että palvelualoihin. Pääkaupunkiseutu ja KUUMA-seutu tarjoavat yhdessä sijaintialueen koko maata palvelevalle vahvalle logistiikkaklusterille. Länsi- ja Itä-Uudellamaalla elinkeinotoiminta on vahvasti suuntautunut teollisuuteen.

Lähes kaikilla maakunnan suurilla toimialoilla Uudenmaan yritykset ovat tuottavampia kuin saman toimialan yritykset muualla maassa.

Uudenmaan aluetalous kärsi pitkään vuoden 2008 finanssikriisin jälkeisestä talouden taantumasta sekä siihen liittyneestä tuottavuuden kasvun hidastumisesta, kuten koko Suomi.

Uusimaa oli yksi EU:n kärkialueista TKI-panostuksissa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Sen sijaan 2010-luvulla maakunta jäi jälkeen muiden pohjoismaiden suurkaupunkien tahdista. TKI-panostusten reaalin väheneminen on osaltaan vaikuttanut tuottavuuden nousun hidastumiseen.

Uudenmaan työllisestä väestöstä yli puolet työskentelee asiantuntija-ammateissa, jotka pääasiassa edellyttävät korkeakoulututkintoa. Myös teollisuudessa asiantuntijatyö on huomattavasti yleisempää kuin varsinainen tuotantotyö.

Kuntarajat ylittävä työssäkäynti on yleistynyt vuosikymmenien ajan Uudellamaalla. Maakunnan työllisistä 42 % kävi töissä oman asuinkuntansa ulkopuolella vuonna 2019. Pendelöintialttius nousee koulutustason myötä. Pendelöintimahdollisuuden paraneminen lisää työmarkkinoiden toimivuutta. Ilmiön kääntöpuolena ovat pitkät työmatkat, henkilöautoilun ja vastaavasti energiankulutuksen ja

¹² Bruttokansantuote: volyymi v. 2010 hinnoin.

ilmastopäästöjen lisääntyminen sekä ajoneuvoliikenteen ruuhkautuminen erityisesti pääkaupunkiseudun sisääntuloväylillä ja kehäväylillä.

Suomessa tuotetut kasvihuonekaasupäästöt suhteessa bruttokansantuotteen volyymiin laskivat alle puoleen vuodesta 1990 vuoteen 2019, Pitkällä ajalla päästöjen ja tuotannon välillä ei ole ollut suoraa riippuvuutta, vaikka suhdannevaihtelut ovatkin vaikuttaneet päästöjen määrään, etenkin 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina. Uudellamaalla tuotetut kasvuhuonekaasupäästöt asukasta kohti ovat pienemmät kuin koko maassa. Ne vähenivät 2010-luvulla, mutta vähentymistähti hidastui huomattavasti vuoden 2015 jälkeen, kun talous lähti kasvuun.

3. Elinkeinotoiminnan sijoittumismekanismi

Yritysten ja muiden organisaatioiden sijoittumispaikan valinta on optimointiprosessi, jossa punnitaan vaihtoehtoisten sijaintien hyötyjä ja kustannuksia toiminnan kannalta.

3.1 Sijoittumisen alueelliset tasot

Yritysten sijoittuminen on kaupunkialueiden kasvun ja maankäytön muutoksen keskeinen ajuri. Yritysten sijoittumisessa on alueellisia tasoja, jotka voidaan jaotella seuraavasti:

- kansainvälinen taso: kansainvälisten yritysten sijaintimaan valinta toimipaikoille
- valtakunnallinen: sijoittumisvalinnat alueiden välillä
- alueellinen: sijoittumisvalinnat alueen sisällä.

Kansainvälisten yritysten sijaintimaan valintaan vaikuttavat lukuisat tekijät. Teollisuuden kannalta keskeisiä tekijöitä ovat saavutettavuus ja logistiikkakustannukset raaka-aineiden ja välituotteiden hankinnan sekä lopputuotteiden markkinoiden kannalta. Kaikilla toimialoilla vaikuttavat useat erilaiset kustannustekijät, palkkataso, verotus, osaavan työvoiman saatavuus, yhteiskunnan vakaus, lainsäädäntö, instituutiot, turvallisuus ym. Maat kilpailevat hyvämaineisten, työllistävien, verotuloja ja arvonlisäystä tuovien kansainvälisten yritysten sijoituksista. Suomi on vahvoilla yhteiskunnan vakauden, instituutioiden toimivuuden ja turvallisuuden suhteen. Sen sijaan logistiikkaan liittyvien kustannusten sekä monien muiden kustannustekijöiden suhteen Suomi ei ole erityisen edullisessa asemassa Pohjois-Euroopan kilpailijamaihin verrattuna.

Tämä näkyy erityisesti teollisuudessa, kun verrataan keskenään suomalaisten yritysten ulkomaisten tytäryhtiöiden henkilöstöä ulkomailla ja ulkomaisten yritysten tytäryhtiöiden henkilöstöä Suomessa¹³. Suomalaiset teollisuusyritykset ovat investoineet ulkomaille aktiivisesti vuosikymmenien ajan, ja niiden ulkomaisissa tytäryhtiöissä oli 2010-luvun lopulla jo enemmän henkilöstöä kuin niiden Suomessa sijaitseissa toimipaikoissa. Lisäksi ulkomaisissa tytäryhtiöissä on viisinkertainen määrä henkilöstöä verrattuna ulkomaisten teollisuusyritysten tytäryhtiöihin Suomessa.

¹³ Tietolähde: Tilastokeskus, yritystilasto.

Sen sijaan muilla toimialoilla – ulkomaisen toiminnan suurimpina aloina kauppa, rakentaminen, informaatio ja viestintä, rahoitus sekä liike-elämän palvelut – henkilöstömäärän suhde on tasainen: ulkomaisten yritysten tytäryhtiöissä Suomessa on suunnilleen yhtä paljon henkilöstöä kuin suomalaisten yritysten tytäryhtiöissä ulkomailla.

Uusimaa on kansainvälisen henkilöliikenteen saavutettavuuden ja logistiikan näkökulmasta erittäin vahvassa asemassa suhteessa useimpiin Suomen muihin maakuntiin. Helsinki-Vantaan lentoasema tarjoaa hyvät kansainväliset lentoyhteydet sekä henkilö- että tavaraliikenteelle. Uudenmaan viisi satamaa (Hanko, Helsinki, Inkoo, Loviisa, Sköldvik) mahdollistavat monipuolisen tavaraliikenteen ympäri maailmaa. Helsingin satama on Euroopan vilkkain henkilöliikenteen satama. Säteittäiset pääväylät ja rautatiet kytkevät Uudenmaan muuhun Suomeen sekä Pietariin ja muualle Venäjälle. Liikennejärjestelmä on vaikuttanut merkittävästi siihen, mitkä toimialat ovat historian kuluessa keskittyneet Uudellemaalle ja mihin maakunta on erikoistunut suhteessa muuhun Suomeen ja Eurooppaan.

Uusimaa koostuu asunto/työmarkkina-alueista, jotka tässä selvityksessä on jaoteltu neljäksi seuduksi: pääkaupunkiseutu, Kuuma-seutu, Länsi-Uusimaa, Itä-Uusimaa. Kukin seutu koostuu useasta kunnasta. Vaikka kuntarajat on tarkkaan määritelty, asunto- ja työmarkkina-alueilla ei ole selviä rajoja yritysten toiminnan, työllisten työssäkäynnin tai kotitalouksien asuinpaikan valinnan ja alueiden välisen muuttamisen näkökulmasta. Uudenmaan seutujen välillä ja sisällä moninainen vuorovaikutus on erittäin tiivistä verrattuna muuhun Suomeen. Vuorovaikutusta synnyttää erityisesti alueiden välinen työssäkäynti.

3.2 Sijoittumistekijät

3.2.1 Saavutettavuus

Yritysten sijaintipaikan valinta perustuu liiketoiminnan logiikkaan, jossa tavoitteena on mahdollisimman hyvien toimintaedellytysten turvaaminen yrityksille (mm. Lönnqvist & Laakso 2012; Laakso & Loikkanen 2004). Tärkeä sijoittumistekijä on saavutettavuus, jolla tarkoitetaan liikenne- ja kommunikaatioetäisyyttä niihin sijainteihin, joihin taloudellinen toiminta ja liikkuminen ovat keskittyneet. Saavutettavuudessa yhdistyvät yhtäältä etäisyydet ja toisaalta toimintojen sijainti ja keskittyminen (Moilanen 2012). Se koostuu useista osatekijöistä, joiden merkitys vaihtelee toimialasta, alueesta ja yrityksen koosta ym. tekijöistä riippuen. Saavutettavuuden dimensioita ovat:

- logistiikkasaavutettavuus
- kommunikaatiosaavutettavuus
- asiakassaavutettavuus
- työmatkasaavutettavuus

Logistiikkasaavutettavuus on keskeinen tekijä erityisesti teollisuuden, rakentamisen ja kaupan tavarakuljetusten kannalta. Näissä toiminnoissa keskeinen toiminto on raaka-aineiden ja väli tuotteiden kuljetus tuotantopaikkaan tai varastoon sekä lopputuotteiden kuljetus asiakkaille tai varastoon. Tärkeitä tekijöitä ovat kuljetuksen ja varastoinnin kustannukset sekä kuljetuksen varmuus ja riskittömyys (Tapaninen 2018).

Kommunikaatiosaavutettavuuden merkitys korostuu informaatio- viestintäalan, rahoitustoiminnan, liike-elämän palveluiden sekä muiden asiantuntijavaltaisten toimialojen toiminnassa. Näillä aloilla kontaktien helppous ja tehokkuus asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa on tärkeää. Kommunikaatioon liittyy oleellisesti informaation välittäminen sekä verkostojen kehittäminen ja ylläpito.

Kommunikointi voi olla sekä henkilökohtaisiin tapaamisiin perustuvaa (palaverit, lounaat, kokoukset, seminaarit ym.) tai sähköisillä yhteyksillä toimivaa (puhelin, sähköposti, sosiaalinen media, etäkokoukset jne.). Kommunikaation tapa ja välineet vaihtelevat suuresti yritysten, ihmisten ja alueiden välillä. Vahvasti yleistäen: määrämuotoisen tiedon (data) välittäminen hoidetaan tehokkaimmin sähköisillä välineillä, mutta ei-määrämuotoisen, luottamuksellisen tai muuten välitöntä vuorovaikutusta edellyttävän tiedon käsittely edellyttää henkilökohtaisempaa kontaktia.

Asiakassaavutettavuus on tärkeää vähittäiskaupan, ravintoloiden ja kahviloiden, hotellien, sekä useimpien muiden kaupallisten ja julkisten palveluiden sijoittumiselle. Näissä toiminnoissa potentiaalisten asiakkaiden hyvä saavutettavuus vaikuttaa asiakasmääriin sekä liiketoiminnan volyyymiin. Asiakassaavutettavuuden suhteen toimialojen ja yritysten välillä on eroja. Kioskien, kahviloiden, pizzerioiden ja pienten päivittäistavarakauppojen myynti riippuu ohikulkevien tai lähellä asuvien tai työskentelevien potentiaalisten asiakkaiden määrästä. Sen sijaan esimerkiksi tilaa vievän kaupan (mm. autot, huonekalut, kodinkoneet) potentiaalinen asiakaskunta sijoittuu laajalle alueelle, jolloin oleellista on hyvä saavutettavuus laajalta alueelta asiakkaille ominaisilla kulkumuodoilla. Asiakassaavutettavuuteen perustuvan sijoittumismekanismin ikiaikainen ilmenemismuoto on kaupunkikeskusta kauppakatuineen ja toreineen. Sen nykyaikainen vastine on 1900-luvun jälkipuolella yleistynyt ilmiö kauppakeskus. Kummassakin sijainti edellyttää hyvää saavutettavuutta suurelle joukolle potentiaalisia asiakkaita, joita vetää paikalle suuri määrä sekä eri alojen että samojen alojen kauppiaita ja palveluita. Asiakkaat voivat vertailla vaihtoehtoja sekä ostaa samalla käynnillä useita eri tuotteita, mikä hyödyttää sekä asiakkaita että yrityksiä. Keskittymissä yritykset tyypillisesti sekä kilpailevat että tekevät yhteistyötä keskenään (mm. Laakso & Loikkanen 2004).

Paikallisten julkisten palveluiden sijoittuminen noudattelee pääasiassa asumisen sijoittumista. Päiväkodit ja alakoulut ovat asuinalueilla tai niiden tuntumassa. Erikoistuneempien, mittakaavaetuja hyödyntävien palveluiden verkosto (kirjastot, terveysasemat, sairaalat ym.) on harvempi, mutta palvelupisteet pyritään sijoittamaan asukkaiden saavutettavuuden, mm. joukkoliikenteen kannalta edullisesti. Kauppakeskuksista on tullut kasvavassa määrin myös julkisten palveluiden sijoittumispaikkoja, esimerkkeinä kirjastot, nuorisotilat, kulttuuripalvelut ym.

Työmatkasaavutettavuus – asuinpaikkojen ja työpaikkojen väliset liikenneyhteydet – vaikuttaa kaiken tyyppisen elinkeinotoiminnan sijaintivalintoihin. Yritysten kannalta työmatkasaavutettavuus vaikuttaa osaavan työvoiman saatavuuteen. Hyvin saavutettavaan sijaintiin on helpompaa rekrytoida työntekijöitä kuin heikosti saavutettavaan. Toimipaikan sijainti voi vaikuttaa myös työnhakijoiden palkkavaatimukseen.

3.2.2 Tilatarpeet ja toiminnalliset vaatimukset

Saavutettavuuden rinnalla monet muutkin tekijät vaikuttavat yritysten toimitilavalintoihin (Toivonen 2011). Yleisiä lähes kaikille toimialoille yhteisiä toimitilakriteereitä ovat:

- toimivuus: tilojen tarkoituksenmukaisuus organisaation toiminnan kannalta
- joustavuus: mahdollisuus muokata tilaa tarpeiden muuttuessa
- teknologinen taso: asianmukainen kiinteistötekniikka, tietoliikenneyhteydet ym.
- turvallisuus
- sijainnin tai tilojen imago.

Erityisesti teollisuuden ja varastoinnin yrityksillä on erilaisia toiminnallisia vaatimuksia ja rajoitteita toimipaikkojen ja niihin liittyvien kiinteistöjen sijainnille:

- Ulkoisvaikutukset: esimerkiksi teollisuuslaitoksen melu, päästöt ja vilkas liikenne ovat joissakin toiminnoissa väistämättömiä. Yritykset haluavat riittävän etäisyyden asumiseen ja muihin toimintoihin, joille ulkoisvaikutukset olisivat negatiivisia.
- Liikenteen sujuvuus: Kuljetusintensiivisille yrityksille saavutettavuus sekä paikallisten liikennejärjestelyjen toimivuus ovat tärkeitä sijainninvalintaan vaikuttavia tekijöitä.
- Monien yritysten kannalta on tärkeää, että kiinteistöllä on mahdollisuus muutoksille ja laajentumiselle.
- Energian, veden, jätehuollon ja tietoliikenneyhteyksien saatavuus ja hinta ovat tärkeitä tekijöitä teollisuuden ja logistiikan yrityksille.

Toimitilojen ja toimitilakiinteistöjen kauppa ja vuokraus sekä hinnanmuodostus ovat markkinaehtoista toimintaa. Tonttimaan tai toimitilan hinta- ja vuokrataso toimivat kysynnän ja tarjonnan tasapainottajana. Kunnan vastuulla oleva kaavoitus ja muut rakentamissäädökset määrittävät kuitenkin raamit toimitilamarkkinoiden toiminnalle. Eri toiminnot voivat kilpailla samoista sijainneista. Markkinaehtoisessa ympäristössä eniten hyötyvä ja maksava saa etusijan.

3.2.3 Elinkeinotoiminnan keskittymähakuisuus

Edellä kuvattujen sijoittumistekijöiden realisoitumista Uudellamaalla havainnollistetaan kuvassa 3.1, joka perustuu karttaruutuaineistoon pääkaupunkiseudun toimitilarakennuksista vuonna 2019. Kuvaa varten karttaruudut on järjestetty rakennusten kerrosalan suhteen suuruusjärjestykseen viidessä käyttötarkoituluokassa:

- toimistorakennukset
- liikerakennukset (kauppakeskukset, muut kaupparakennukset, hotellit, ravintolarakennukset)
- palvelurakennukset (hoito-, opetus- ja kokoontumisrakennukset)
- tuotantorakennukset (teollisuus-, varasto- ja liikennetarakennukset)
- asuinrakennukset.

Mitä jyrkemmin käyttötarkoituluokan kerrosalaosuutta kuvaava käyrä nousee, sitä keskittymähakuisempaa on kyseisen luokan rakennuksissa harjoitettava toiminta.

Kuvan mukaan toimisto- ja liikerakennukset sijaitsevat erittäin keskittyneesti pääkaupunkiseudulla, jossa 80 % toimisto- ja liikekerrosalasta sijaitsee noin 3,5 %:n alueella kaikista rakennetuista alueista¹⁴. Suurin osa pääkaupunkiseudun toimisto- ja liikerakennuksista sijaitsee Helsingin kantakaupungissa sekä Helsingin esikaupunkien, Espoon ja Vantaan liike- ja yrityskeskittymissä, jotka kaikki ovat nykyisin myös rautateiden tai metron asemakeskuksia.

Myös palvelu- ja tuotantorakennukset keskittyvät enemmän kuin asuminen. Sekä palvelurakennuksista että tuotantorakennuksista noin 80 % sijaitsee noin 8 %:n alueella rakennetuista alueista.

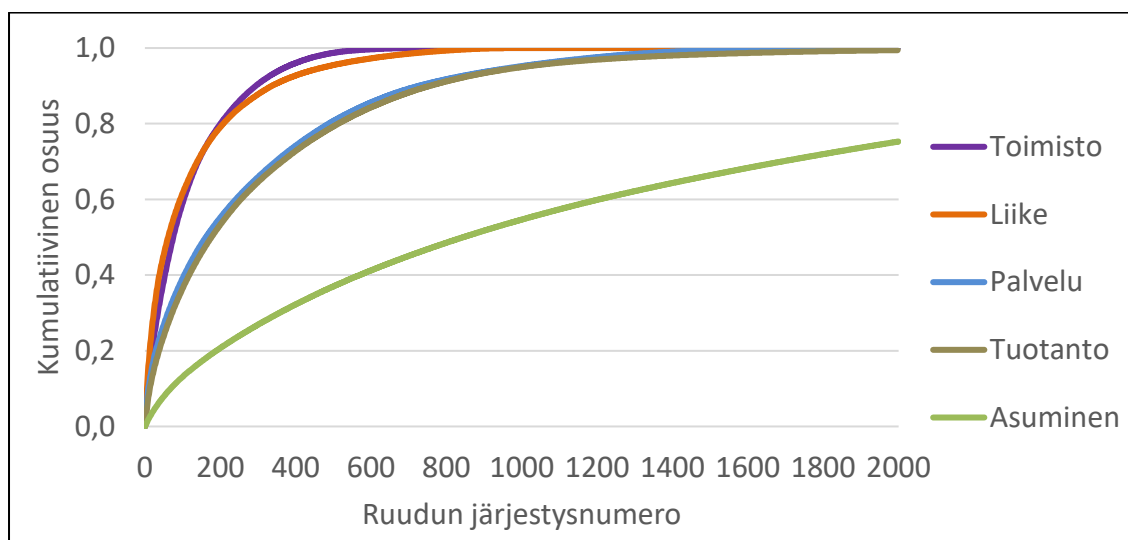
¹⁴ Rakennetuiksi alueiksi on laskettu karttaruudut (250x250 m), joissa ruudulla sijaitsevan rakennuskannan kerrosala on vähintään 1 000 kerros-m².

Palvelurakennukset koostuvat erittäin heterogeenisestä joukosta. Yhtäältä niihin kuuluu suuria sairaaloita, korkeakouluja, koulukeskuksia ja kulttuurirakennuksia, joissa yksi kiinteistö voi muodostaa itsessään suuren keskittymän, esimerkkinä Meilahden sairaala-alue. Toisaalta päiväkodit ja alakoulut ovat yleensä pieniä yksiköitä, jotka sijaitsevat hajallaan asuinalueilla tai niiden lähellä.

Samankaltainen heterogeenisyys koskee myös tuotantorakennuksia. Monet teollisuus- ja varastokiinteistöt ovat valtavia kokonaisuuksia, jotka määrittävät tiiviimmin rakennettujen ruutujen volyymia. Vastaavasti etäällä keskuksista sijaitsevilla yritysalueilla on pieniä varasto- ja verstorakennuksia.

Asuminen on selvästi vähemmän keskittynyttä kuin mikään toimitilaluokka. Asuinkerrosalasta 80 % sijaitsee noin 43 %:n alueella rakennetuista alueista. Asuinkerrostalovaltaisella pääkaupunkiseudullakin tiiviisti rakennettujen asuinalueiden osuus asuinrakennusten kokonaisvolyymista on melko pieni.

Pääkaupunkiseudun aineistosta laadittu kuva on kohtuullisen hyvin yleistettävissä myös muille Uudenmaan seuduille. Myös KUUMA-seudulla sekä Länsi- ja Itä-Uudellamaalla toimisto- ja liikerakennukset ovat keskittyneet tiiviisti kaupunki- ja kuntakeskuksiin, vaikka niissä ei ole samankaltaisia keskittymiä kuin Helsingin kantakaupungissa. Palvelurakennusten sekä tuotantorakennusten sijoittumismekanismit ja jakautumat ovat oletettavasti samankaltaisia kuin pääkaupunkiseudulla.

Kuva 3.1: Rakennustiheyden jakautuminen käyttötarkoituksen mukaan pääkaupunkiseudulla v. 2019.

3.3 Toimintojen sijoittuminen Uudellamaalla

Toimintojen sijoittumista Uudellamaalla kuvataan kartoilla, joista osa on seuraavassa luvussa ja osa liiteaineistossa. Kartat¹⁵ perustuvat YKR-karttaruutuaineistoihin vuosilta 2000 ja 2019.

- Pääasiallinen maankäyttö ruuduittain (tilanne 2019)
- Kaikkien rakennusten tehokkuus (tilanne 2019 ja muutos 2000–2019)
- Toimisto- ja liikerakennukset (tilanne 2019 ja muutos 2000–2019)
- Teollisuus- ja varastorakennukset (tilanne 2019 ja muutos 2000–2019)

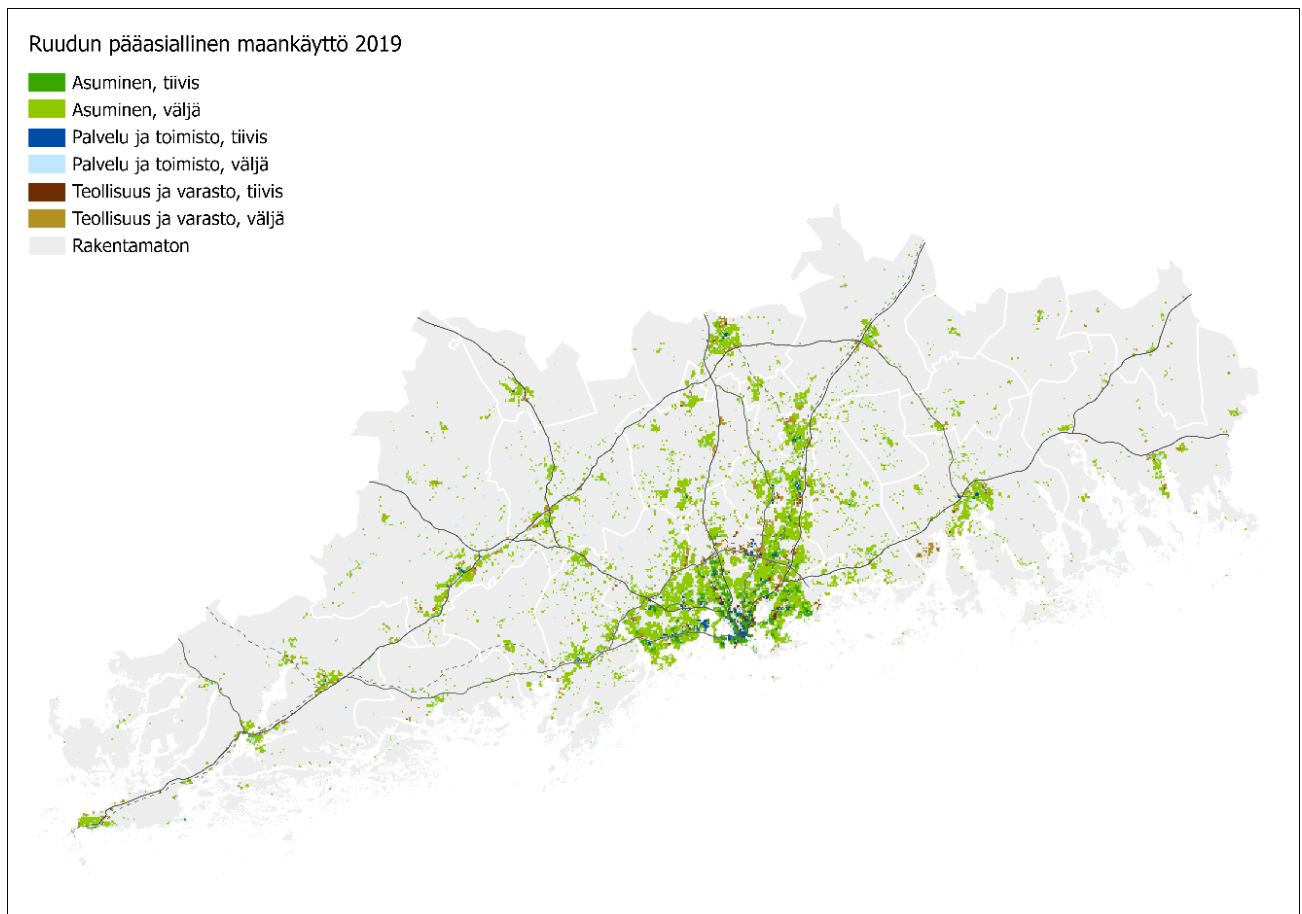
¹⁵ Kartat laati erityisasiantuntija Henri Jutila Uudenmaan liitosta. Kartat suuremmassa koossa ovat liitteenä.

- Asuinrakennukset (tilanne 2019 ja muutos 2000–2019).

3.3.1 Pääasiallinen maankäyttö

Pääasiallisen maankäytön kartta (kuva 3.2) havainnollistaa Uudenmaan liikenneväylien ja keskusten jäsentämää yhdyskuntarakennetta. Helsingin keskusta on maakunnan suurin ja tiivein palvelu- ja toimistokeskittymä, jota ympäröi kantakaupungin kerrostalovaltainen asumisvyöhyke sekä yrityskeskittymät. Tiivis rakenne jatkuu pääväylien vyöhykkeillä ulospäin Espooseen ja Vantaalle pääasiassa asumisvaltaisena. Väljän asumisen vyöhykkeet sijoittuvat Kehä III:n sisäpuolella pääväylien väliin jääville alueille ja muualla maakunnassa taajamia ympäröiville laajoille alueille. Päärata erottuu Järvenpään jatkuvana yhtenäisesti rakennettuina vyöhykkeenä. Maantien 25 (Porvoo-Hyvinkää-Hanko) vyöhykkeelle on muodostunut kaupunkien ja taajamien helminauhmainen verkosto Porvoosta Mäntsälän ja Hyvinkään kautta Vihdin Nummelaan, Lohjan nauhataajamaan ja edelleen Karjaalle ja Hankoon. Suurimmat keskukset ja taajamat sijaitsevat tämän kehämäisen väylän ja säteittäisten pääväylien risteysten tuntumassa.

Palvelu- ja toimistovaltaiset tiivistymät keskustan ulkopuolella ovat Espoossa Kehäväylien ja säteittäisväylien liittymäalueilla ja Vantaalla Kehä III:n vyöhykkeellä lentoaseman ja Aviapoliksen alueella sekä Tikkurilassa. Teollisuus- ja varastoalueet ovat sijoittuneet säteittäisten pääväylien ja Kehä III:n varsille pääkaupunkiseudulla sekä muilla seuduilla taajamien ulkopuolelle säteittäisten pääväylien ja maantie 25:n lähelle.

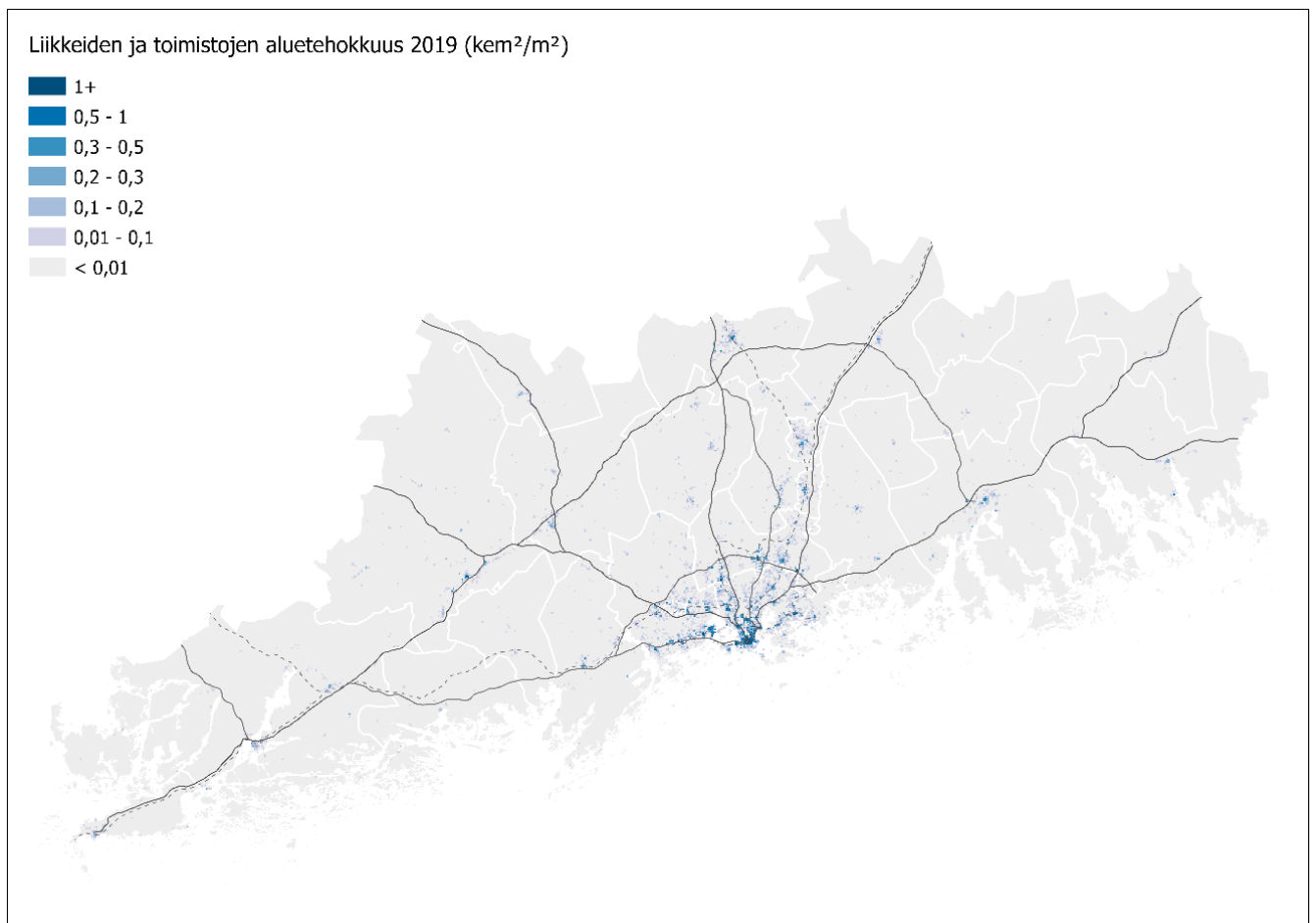

Kuva 3.2: Pääasiallinen maankäyttö Uudenmaan rakennetuilla alueilla v. 2019.

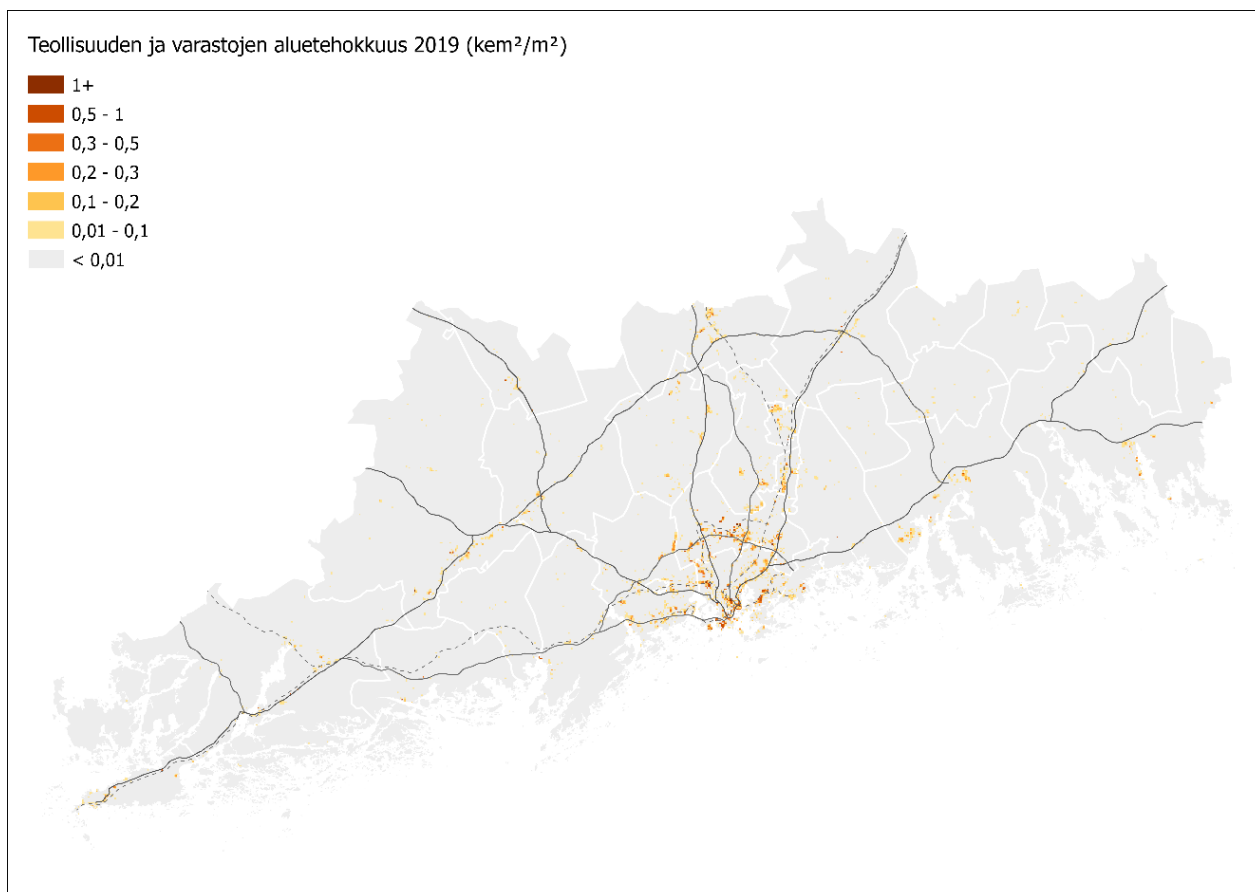
3.3.2 Elinkeinotoiminnan sijoittuminen

Uudenmaan toimisto- ja liikerakennukset ovat keskittyneet Helsingin keskustaan, muualle kantakaupunkiin sekä pääkaupunkiseudun ja muun Uudenmaan suurimpiin keskuksiin. Pääkaupunkiseudulla keskustan ulkopuolella toimisto- ja liikekeskittymät sijaitsevat pääradan, rantaradan ja kehäradan sekä metron vilkkaimpien ja tiiveimmin rakennettujen asemien tuntumassa. Pääradan kaupunkikeskukset KUUMA-seudulla erottuvat liikerakennusten keskittymänä. Muissa KUUMA-kunnissa sekä Länsi- ja Itä-Uudellamaalla suurimmissa kuntakeskuksissa on pienempiä liikerakennusten keskittymiä. (Kuva 3.3).

Teollisuus- ja varastotoiminnot ovat vuosikymmenien kuluessa pääasiassa siirtyneet pois Helsingin kantakaupungista. Ne ovat sijoittuneet pääkaupunkiseudulla enimmäkseen nauhamaisille vyöhykkeille Kehä III:n sekä säteittäisten pääväylien ja ratojen varsille. KUUMA-seudulla sekä Länsi- ja Itä-Uudellamaalla teollisuus ja varastointi on pääasiassa sijoittunut keskusten ulkopuolella sijaitseville yritysalueille pääväylien tuntumaan. (Kuva 3.4)

Kuva 3.3: Liike- ja toimistorakennusten tiheydet Uudenmaan rakennetuilla alueilla v. 2019.

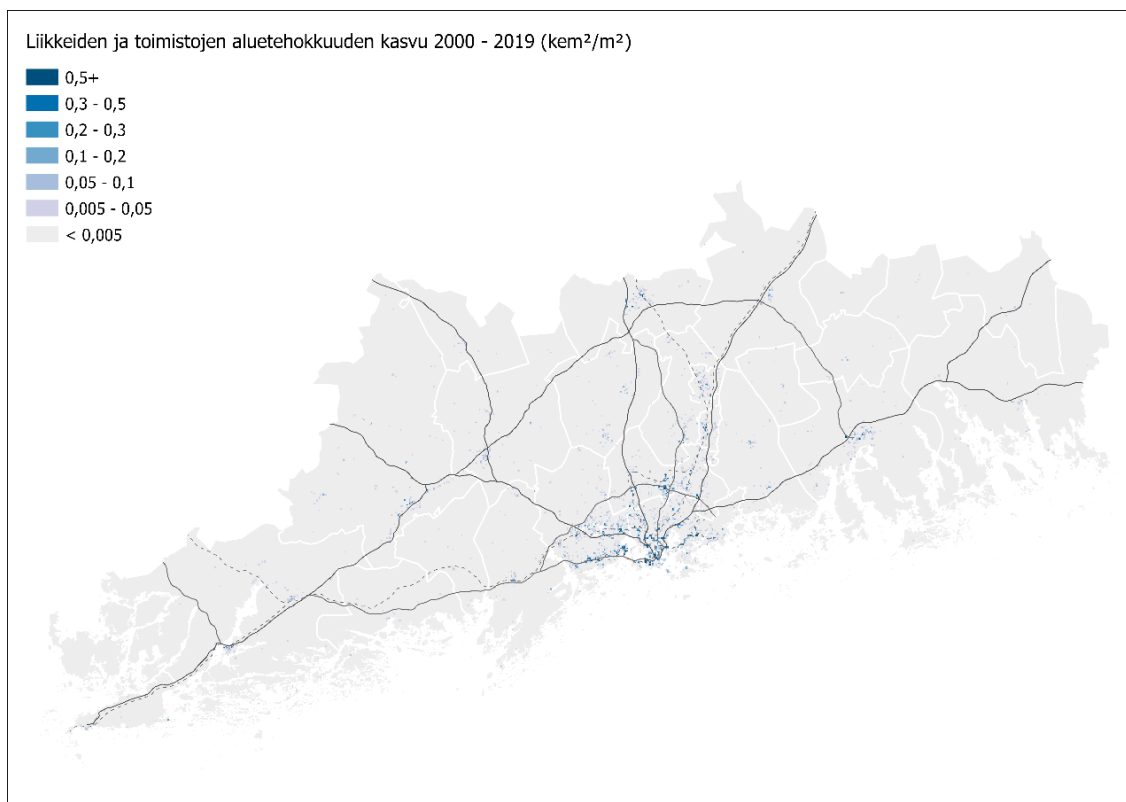

Kuva 3.4: Teollisuus- ja varastorakennusten tihentymät Uudenmaan rakennetuilla alueilla v. 2019.

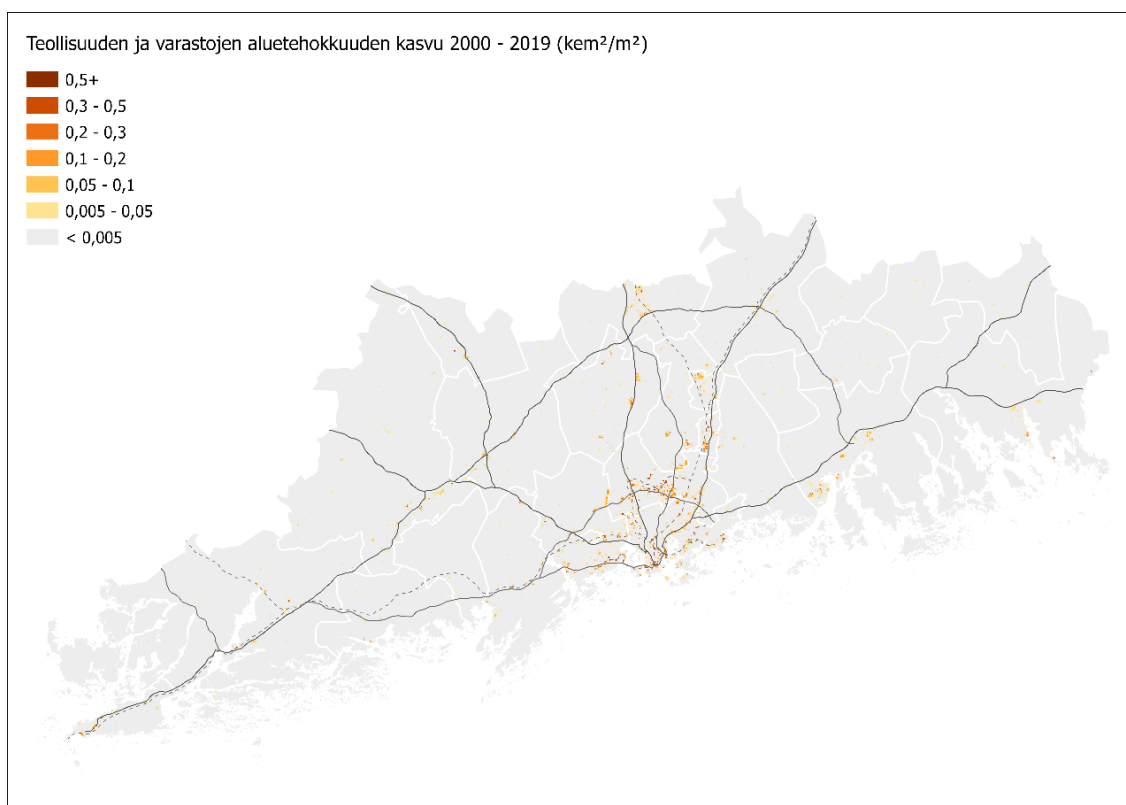
3.3.3 Yritysalueiden muutos 2000-luvulla

Liike- ja toimistorakennuskanta on tiivistynyt 2000-luvulla pääasiassa niissä sijainneissa, joihin liike- ja toimistokanta on jo aikaisemmin keskittynyt. Helsingin kantakaupungissa kanta on tiivistynyt pääasiassa niemen uusilla rakentamisalueilla sekä Pasila-Kalasatama-akselilla. Muualla pääkaupunkiseudulla tiivistyminen on painottunut pääradan, Kehäradan ja metron asemaseuduille sekä joidenkin pääväylien varsille. KUUMA-kunnissa, Länsi- ja Itä-Uudellamaalla tiivistymistä on toteutunut pääasiassa kaupunkien ja suurimpien taajamien keskuksissa ja joissain tapauksissa niiden ulkopuolella. (Kuva 3.5)

Teollisuus- ja varastorakennuskannan tiivistyminen vauhdittui merkittävästi Vuosaaren sataman rakentamisesta ja sen käynnistämästä muutoksesta Uudenmaan kuljetus- ja varastointialalla. Liikenteen ja varastoinnin tiloja on rakennettu Vuosaaren satama-alueelle sekä erityisesti Kehä III:n varrelle Lahdenväylän ja Hämeenlinnanväylän väliselle alueelle lentoaseman tuntumaan. Myös Lahdenväylän, Tuusulan väylän ja Hämeenlinnanväylän sekä pääradan varren yritysalueet ovat rakentuneet tai tiivistyneet. Maantien 25 (Porvoo-Hyvinkää-Hanko) vyöhykkeen yritysalueet ovat myös tiivistyneet, samoin Itä-Uudellamaalla Porvoon ja Loviisan yritysalueet. (Kuva 3.6)

Kuva 3.5: Liike- ja toimistokannan tiivistyminen Uudenmaan rakennetuilla alueilla v. 2000–2019.

Kuva 3.6: Teollisuus- ja varastokannan tiivistyminen Uudenmaan rakennetuilla alueilla v. 2000–2019.

3.4 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä elinkeinotoiminnan sijoittumisesta

Uudellemaalle ovat keskittyneet erityisesti osaamisintensiiviset teollisuusalat ja palvelut. Näiden vetovoimatekijöinä ovat erityisesti:

- hyvä saavutettavuus: satamat, Helsinki-Vantaan lentoasema, rautatiet ja maantiet
- yliopistot ja korkeakoulut, tutkimuslaitokset, koulutettu työvoima
- aluetalouden, väestön ja työpaikkojen kasvu
- kansainvälisyys
- kasautumisen edut ja potentiaali mittakaavaetuihin.

Elinkeinojen sijoittuminen seutujen sisällä perustuu liiketoiminnan logiikkaan, jolloin tärkeä sijoittumistekijä on saavutettavuus. Se koostuu useista osatekijöistä, joiden merkitys vaihtelee toimialasta, alueesta ja yrityksen koosta ym. tekijöistä riippuen.

Kauppa ja kotitalouksien palvelut ovat hajakeskittyneitä. Sijoittumisen kannalta tärkeää on asiakassaavutettavuus ja logistiikkasaavutettavuus sekä kasautumisen etujen tarjoaminen asiakkaille. Liikerakentamista on johtanut 2000-luvulla kauppakeskusten rakentaminen ja laajentaminen. Erilaiset palvelut – myös julkiset – kasvattavat tilaosuuttaan kauppakeskuksissa. Kauppakeskusten kasvu on tapahtunut osin asuinalueiden palveluiden ja vanhojen kaupunkikeskusten kustannuksella. Toisaalta korona-ajan poikkeusolot ovat vahvistaneet asuinalueiden lähipalveluiden kysyntää.

Liike-elämän ja hallinnon palvelut ja muut toimistotyöpaikat keskittyvät suurin keskittymiin ja seutukeskuksiin, keskusten ytimiin ja jalankulkuvyöhykkeille. Sijoittumisen kannalta tärkeää on kommunikaatiosaavutettavuus, saavutettavuus muihin yrityksiin, työmatkasaavutettavuus – erityisesti raideliikenteen läheisyys sekä hyvät yhteydet keskustaan ja lentokentälle. Asemaseutujen rooli vahvistunut 2000-luvulla kaupunkiratojen sekä Kehäradan ja Länsimetron rakentamisen ansiosta. Myös kaupunkien kaavoitus on tukenut asemaseutujen tiivistämistä ja niiden roolin vahvistamista aikaisempaa enemmän.

Jalostus, teollisuus, logistiikka sijoittuvat liikenteen solmukohtiin ja liikenneverkkoon tukeutuen. Sijoittumisen kannalta tärkeää on logistiset yhteydet, työmatkasaavutettavuus sekä tilankäytön tehokkuus ja joustavuus, muunneltavuus, edullisuus. Logistiikan sijoittumismuutos osin Vuosaaren sataman vaikutuksesta on jäsentänyt uudelleen Uudenmaan teollisuuden, kuljetuksen ja varastoinnin maantiedettä. Uudellamaalla myös tuotantoa, joka ei edellytä keskittymäsijaintia, mm. maatalous, elintarviketeollisuus, rakennusaineteollisuus ja metallituoteteollisuus.

Tiivis yhdyskuntarakenne ja hyvin toimiva liikennejärjestelmä ovat tärkeitä edellytyksiä yritysten mahdollisuudelle hyötyä sijainnin aikaansaamista positiivisista ulkoisvaikutuksista.

Osaamisintensiivisen korkean tuottavuuden yritystoiminnan rinnalla toimii laaja joukko ”tavallisia” yrityksiä, jotka ovat välttämättömiä elinkeinoelämän ja koko yhteiskunnan toiminnalle, mm. pienet teollisuus-, rakennus- ja kuljetusyritykset: ne tarjoavat alihankintaa isoille sekä tuotantoa ja palveluja kuluttajille, kuten

- pienet teollisuus-, rakennus- ja kuljetusyritykset: alihankinta isoille sekä tuotanto ja palvelut kuluttajille

- kauppa, sekä majoitus- ja ravitsemisala
- asiantuntijapalveluiden pienet yritykset
- huolto- ja tukipalvelut, mm. siivous, kiinteistönhuolto ym.
- sosiaali-, terveys- ja hyvinvointipalveluiden pienet yritykset.

Kuntien tulisi tunnistaa näiden alojen merkitys ja ottaa huomioon niiden sijoittumistarpeet, toimintaedellytykset ja työvoiman saatavuus.

4. Uudenmaan kilpailukyky

Uudenmaan kestävä kasvu tulevaisuudessa edellyttää kilpailukykyä suhteessa muihin pohjoiseurooppalaisiin suurkaupunkiseutuihin. Kuitenkaan kilpailukyky ei ole yksiselitteinen käsite. Sillä on useita määritelmiä eikä sen mittaamiseen ole olemassa yhtä vakiintunutta tapaa.

Yrityksillä kilpailukyky viittaa kykyyn toimia kannattavasti kilpailuolosuhteissa, mikä edellyttää mm. korkeaa tuottavuutta suhteessa saman alan kilpaileviin yrityksiin. Kuitenkaan ei ole selvää, missä määrin yksittäisten yritysten kilpailukyky on riippuvaista nimenomaisesti alueen ominaisuuksista. Aluetaloudellisen tutkimuksen yleinen näkemys on, että alueet tarjoavat yrityksille toimintaedellytykset, jotka vaikuttavat yritysten sijainninvalintaan, investointeihin, tuotantoon ja kilpailukykyyn. Näin ollen alueiden välillä on eroja siinä suhteessa minkälaisen toimintaympäristön ne pystyvät tarjoamaan yritystoiminnalle.

Yleistäen ilmaistuna kilpailukykytutkimuksissa on nostettu esiin resurssitekijöitä, jotka määrittävät alueen taloudellista kasvupotentiaalia ja luovat edellytyksiä menestykselliselle yritystoiminnalle ja asukkaiden hyvinvoinnille.

4.1 Helsingin seudun kansainvälinen kilpailukyky -selvitys

Helsingin seudun MAL 2023 -projekti laati ja julkaisi Helsingin seudun kansainvälinen kilpailukyky -raportin syyskuussa 2021 ([MAL 2023](#), [HSL ja Uudenmaan liitto, 2021](#)). Selvityksessä verrataan Uuttamaata tai Helsingin seutua¹⁶ (tietolähteistä riippuen) sekä pohjoismaiden ja Baltian suurkaupunkiseutuja lukuisten alueellisen kilpailukyvyn teemojen, kriteerien ja indikaattoreiden suhteen.

4.1.1 Kilpailukyvyn käsite ja indikaattorit

Selvityksen yhtenä lähtökohtana on OECD:n määrittely alueelliselle kilpailukyvylle: ”Kilpailukykyinen alue houkuttelee ja tukee menestyviä yrityksiä sekä ylläpitää ja kasvattaa alueen asukkaiden hyvinvointia”.

Kilpailukyky selvityksessä haluttiin kuitenkin korostaa asukkaiden hyvinvointia sekä ympäristön ja kestävä kehityksen roolia, jolloin kilpailukyvyn käsite määriteltiin seuraavasti: ”Alueen kilpailukyvylä

¹⁶ Kilpailukyky selvityksessä käytetään pääasiassa termiä Helsingin seutu, vaikka tietolähteenä on usein EU:n NUTS 2 -alue Uusimaa. Tässä luvussa käytetään termiä Uusimaa.

tarkoitetaan alueen suhteellista etua verrattuna muihin alueisiin yritysten ja työvoiman houkuttelussa, tuottavuudessa ja innovaatioissa sekä asukkaiden hyvinvoinnissa huomioiden ympäristö ja kestävä kehitys."

Selvityksessä alueellinen kilpailukyky on jäsennetty hierarkkisesti lähtien yleisistä teemoista ja päätyen yksittäisiin indikaattoreihin:

- **4 teemaa:** (1) vetovoima, (2) tuottavuus ja innovaatiot, (3) elämänlaatu, (4) ympäristön vaaliminen.
- **7 indikaattoriryhmää** teemojen alla: (1) yritysten houkuttelu, (2) ihmisten houkuttelu, (3) tuottavuus, (4) innovaatiokyvykyys, (5) hyvä elinympäristö, (6) kestävä ja turvallinen liikkuminen, (7) ympäristön vaaliminen.
- **20 kriteeriä** indikaattoriryhmien sisälle: mm. dynaamiset työmarkkinat, tutkimus- ja kehityspanostukset, korkea osaaminen.
- **48 indikaattoria** kriteereiden sisälle: mm. työllisyysaste, työttömyysaste, tutkimus- ja kehitysmenot/asukas, korkeakoulutettujen osuus.

Kohdealueena on tietolähteistä riippuen joko Helsingin seutu (14 kuntaa) tai Uudenmaan maakunta (EU:n NUTS 2 -alue). Vertailualueina ovat pohjoismaiden ja Baltian suurkaupunkiseudut tietolähteiden mukaan vaihtelevasti: Tukholma, Göteborg, Malmö, Kööpenhamina, Oslo, Tallinna ja Riika.

4.1.2 Uudenmaan kilpailukyky elinkeinotoiminnan näkökulmasta

Selvityksen seitsemän indikaattoriryhmää ja niiden kriteerit ja indikaattorit ovat kaikki vähintään välillisesti yhteydessä keskenään. Esimerkiksi ihmisten houkuttelu alueella on elinkeinotoiminnan näkökulmasta erittäin tärkeä indikaattoriryhmä, koska työikäiset asukkaat muodostavat perustan työvoiman tarjonnalle ja asukkaat kokonaisuutena muodostavat perustan paikalliselle kulutukselle. Ihmisten houkuttelu puolestaan kytkeytyy hyvään elinympäristöön, kestäväan ja turvalliseen liikkumiseen, ympäristön vaalimiseen sekä yritysten (työnantajien) houkutteluun, mikä edelleen kytkeytyy mm. tuottavuuteen ja innovaatiokyvykkyteen.

Neljää indikaattoriryhmää voidaan pitää elinkeinotoiminnan näkökulmasta keskeisimpinä (luettelossa kunkin ryhmän alla kriteerit ja niitä vastaavat indikaattorit):

- Yritysten houkuttelu
 - houkuttelevuus (ikä rakenne, suorat ulkomaiset investoinnit)
 - synergiat ja erikoistuminen (yritystiheys, osaamisintensiivisten palveluiden osuus työpaikoista)
 - kansainvälinen saavutettavuus (logistiikkakustannukset, kansainväliset kaupalliset matkustajalennot, meriliikenne).
- Ihmisten houkuttelu
 - houkuttelevuus (väestönkasvu 2010–2020, väestöennuste 2040)
 - kansainvälinen ja positiivinen ilmapiiri (nettomaahanmuutto, ulkomaiset tutkinto-opiskelijat, tasa-arvo)
 - kiinnostavuus (kansainvälisten osaajien mielikuva, kulttuurivireys)

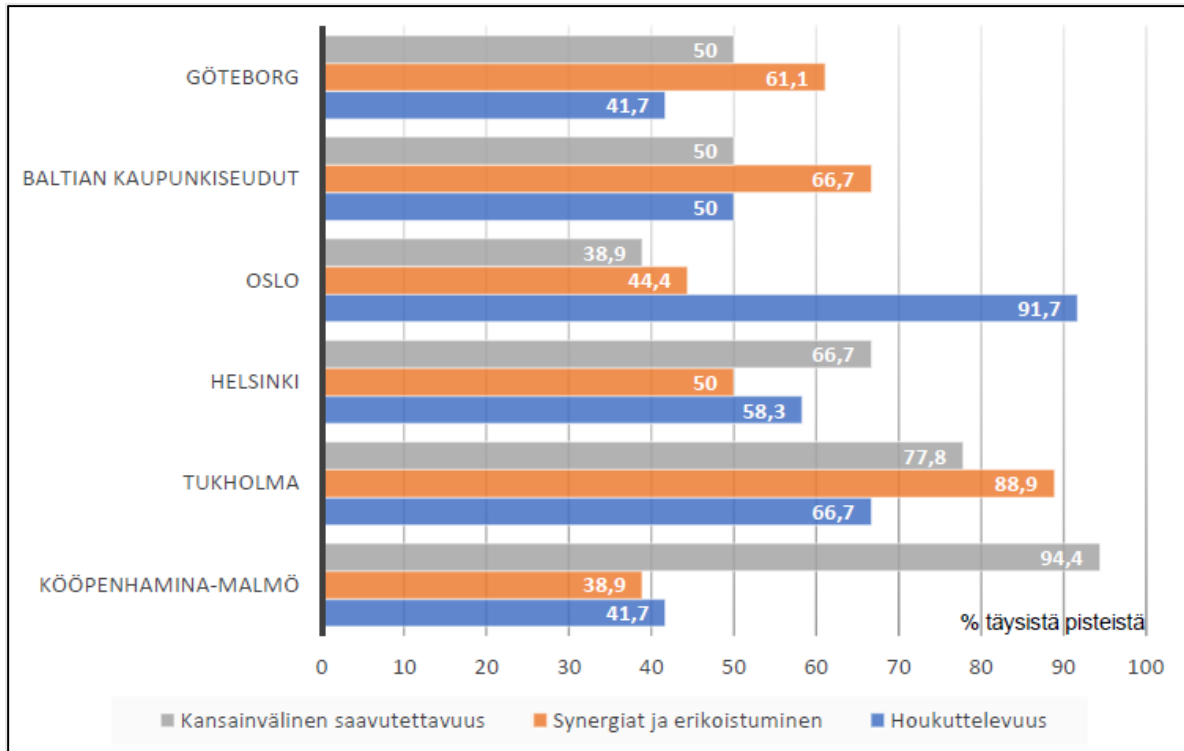
- Tuottavuus
 - dynaamiset työmarkkinat (työllisyysaste, työttömyysaste)
 - vahva talous (tulot/asukas, bkt/asukas, bkt:n kehitys)
- Innovaatiokyvykyys
 - tutkimus- ja kehityspanokset (tutkimus- ja kehitysmenot / asukas, innovatiivisuus)
 - korkea osaaminen (korkeakoulutettujen osuus työikäisistä, korkeakoulutettujen osuuden muutos)

Uusimaa menestyy vaihtelevasti kuuden kaupunkiseudun vertailussa yllä olevien neljän elinkeinotoiminnan kannalta keskeisen indikaattoriryhmän suhteen.

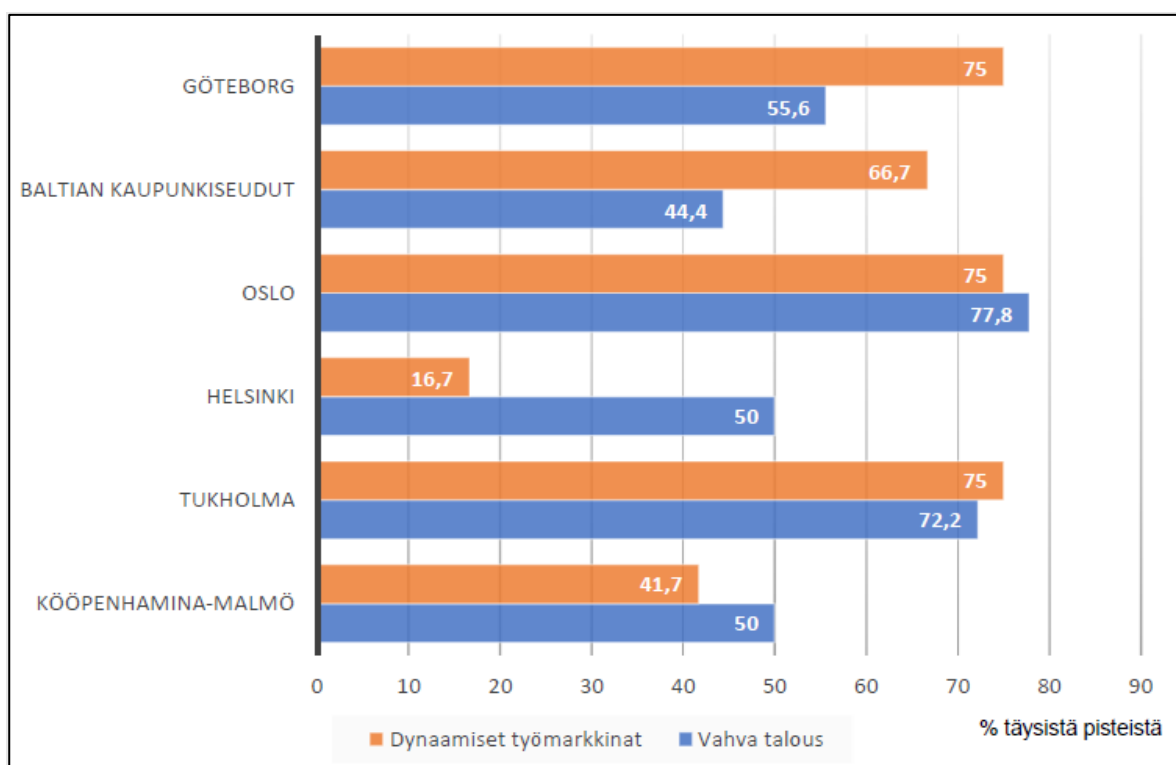
Yritysten houkuttelun suhteen Uusimaa / Helsingin seutu sijoittuu vertailujoukon keskivaiheille sijalle 3/6. Alue sijoittuu kaikkien kriteerien suhteen kaupunkiseutujen kolmanneksi tai neljänneksi. (Kuva 4.1).

Myös ihmisten houkuttelun suhteen Uusimaa / Helsingin seutu sijoittuu keskivaiheille (3/6). Tässäkin indikaattoriryhmässä sijoitus on jokaisen kriteerin suhteen joukon keskivaiheilla.

Sen sijaan tuottavuuden suhteen Uusimaa / Helsingin seutu sijoittuu vertailujoukon heikoimmaksi (6/6). Työmarkkinoiden dynaamisuutta mittaavien indikaattoreiden (työllisyysaste ja työttömyysaste) suhteen seutu on vertailujoukon heikoin. Asukasta kohti laskettujen tulojen tai bkt:n suhteen seutu sijoittuu keskivaiheille. Sen sijaan bkt:n muutos jaksolla 2010–2018 on ollut heikointa (negatiivista) Uudellamaalla. (Kuva 4.2).

Kuva 4.1: Kaupunkiseutujen vertailu yritysten houkuttelu -indikaattoriryhmän kriteereittäin. Tulos = % täysistä mahdollisista rankingpisteistä kriteerialueessa. Tietolähde: MAL 2023 Helsingin seudun kansainvälinen kilpailukyky.

Kuva 4.2: Kaupunkiseutujen vertailu tuottavuus-indikaattoriryhmän kriteereittäin. Tulos = % täysistä mahdollisista rankingpisteistä kriteerialueessa. Tietolähde: MAL 2023 Helsingin seudun kansainvälinen kilpailukyky

Innovaatiokyvykkyyden suhteen Uusimaa sijoittuu toiseksi heikoimmaksi (5/6). Seudun tutkimus- ja kehittämismenot asukasta kohti ovat pudonneet 2010-luvulla pohjoismaisten vertailukaupunkiseutujen alapuolelle. Sen sijaan innovatiivisuudessa Uusimaa on vertailuryhmän paras selvityksessä käytetyn kriteerin perusteella (Euroopan 3. innovatiivisin ja EU:n innovatiivisin kaupunkiseutu). Korkeakoulutettujen osuus työkäisistä on Uudellamaalla alempi kuin pohjoismaisissa vertailukaupungeissa, mutta korkeampi kuin Baltian suurkaupunkiseuduilla. Osuuden kasvu 2010-luvulla on Helsingin seudulla ollut vertailujoukon heikointa.

4.2 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä Uudenmaan kilpailukykyä

Kilpailukyky selvitys nostaa systemaattisella tavalla esiin Uudenmaan vahvuuksia ja heikkouksia suhteessa pohjoismaisiin ja Baltian vertailukaupunkiseutuihin. Tulokset ovat pääasiassa samansuuntaisia kuin aikaisemmin tehdyissä vertailevissa kilpailukykyanalyyseissä (mm. MDI ym. 2018.)

Tukholman seutu on vertailun kilpailukykyisin ja sen kintereillä ovat Oslo ja Kööpenhamina-Malmön kaupunkiseudut. Helsingin kaupunkiseutu on neljäntenä selkeästi kolmen kärkeä jäljessä.

Elinkeinotoiminnan näkökulmasta Uudenmaan vahvuudet suhteessa verrokkeihin liittyvät teknologiateollisuus- ja startup-vetoiseen innovatiivisuuteen, tasa-arvoon sekä hyvään työelämän ja

vapaa-ajan tasapainoon. Uusimaa on tulosten mukaan onnellinen, turvallinen ja terveellinen ympäristö ja onnistunut välttämään segregatiota verrokkikaupunkiseutuja paremmin.

Sen sijaan Uusimaa jää jälkeen verrokkikaupungeista erityisesti tuottavuudessa ja innovaatiokyvykkyydessä. Näiden tekijöiden suhteen Uusimaa on menettänyt asemia suhteessa 2000-luvun ensimmäiseen vuosikymmeneen, toisin kuin pohjoismaiset kumppanit. Uusimaa on vertailluista alueista ainoa, missä asukaskohtainen bruttokansantuote laski reaalisesti jaksolla 2010–2018. Tutkimus- ja koulutuspanostukset suhteessa asukasluukuun tai bkt:hen kasvoivat hitaammin kuin vertailualueilla. Myös työikäisen väestön koulutustason nousu on hidastunut, toisin kuin verrokeissa.

Työmarkkinoiden toiminta on Suomessa ja sen osana Uudellamaalla joustamatonta ja tehotonta suhteessa verrokkiseutuihin. Työllisyysaste on alempi ja työttömyysaste korkeampi kuin naapurimaiden suurkaupunkiseuduilla. Silti yritykset kärsivät työvoimapulasta. Uusimaa jää jälkeen verrokeista myös työperäisten maahanmuuttajien houkuttelussa alueelle.

Kilpailukyky selvitys osoittaa, että kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulmasta hyvä saavutettavuus ja laadukas elinympäristö ovat ensiarvoisen tärkeitä. MAL-suunnittelulla voidaan vaikuttaa huomattavasti näihin kaupunkiseutujen kilpailukyvyn kannalta yhä tärkeämpiin tekijöihin, joissa keskeisiä tekijöitä ovat asuinalueiden sijoittuminen, liikkuminen sekä viheralueiden määrä, laatu ja sijainti

5. Uudenmaan elinkeinojen tulevaisuuden näkymät

Elinkeinojen toimintaympäristö on ollut aina muutoksessa ja tulee olemaan tulevaisuudessakin. Näköpiirissä on useita vahvoja muutostekijöitä, jotka voivat vaikuttaa merkittävästi Uudenmaan elinkeinotoimintoihin, mutta joiden vaikutuksiin liittyy erittäin paljon epävarmuutta:

- Vihreä siirtymä ja energiamurros.
- Väestörakenteen muutos ja työikäisen väestön kasvun hidastuminen.
- Työelämän, asumisen ja liikkumisen muutokset.

5.1 Uudenmaan suuret muutostekijät

5.1.1 Vihreä siirtymä ja energiamurros

Uusimaa on Euroopan mittakaavassa merkittävä osaamisintensiivisen teollisuuden ja palveluiden keskittymä. Vihreä siirtymä EU:ssa ja siihen tiiviisti kytkeytyvä energiamurros luovat kysyntää aineellisille ja aineettomille investoinneille älykkääseen teknologiaan.

Päästöjen rajoittaminen Uudenmaan, Suomen ja EU:n tavoitteiden mukaisesti edellyttää teknologian uudistumista ja kulutuksen sekä tuotannon välituotteiden käytön uudelleen suuntaamista. Uudet materiaaliratkaisut nostavat tuottavuutta ja materiaalitehokkuutta monilla teollisuusaloilla. Se avaa uusia mahdollisuuksia korkean teknologian teollisuudelle ja sitä tukeville palveluille. Lisäksi uuden teknologian kysyntä voi synnyttää Suomeen ja Uudellemaalle täysin uudenlaista tuotantoa.

EU:n tavoiteena on myös vahvistaa Euroopan teknologista itsenäisyyttä (Technology Sovereignty) eli vähentää EU:n asukkaiden ja yritysten riippuvuutta Euroopan ulkopuolella - lähinnä Kiinassa ja USA:ssa - kehitettävistä ja tuotettavista korkean teknologian tavaroista ja digitaalisista palveluista. (mm. Bauer & Erixon 2020). Korona-epidemia on osaltaan vahvistanut ymmärrystä riippuvuuden riskeistä Euroopalle. Teknologisen itsenäisyyden kehittyminen avaa mahdollisuuksia suomalaiselle teollisuudelle sekä digitalisaatio- ja informaatiopalveluiden tuotteille.

Jotta Uusimaa voisi nousta merkittäväksi tekijäksi uusien teknologioiden kehittämisessä, valmistuksessa ja viennissä, se edellyttää suuria panostuksia sekä yrityksiltä että julkiselta sektorilta:

- lisää panostuksia tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan
- lisää panostuksia koulutukseen ja osaamiseen
- investointeja nykyaikaisiin tuotantovälineisiin
- näihin tekijöihin perustuvaa tuottavuuden kasvua
- osaavan työvoiman saatavuutta.

Uudenmaan nopean kasvun väestö- ja työpaikkaprojektion¹⁷ nopean kasvu vaihtoehdot perustuvat edellä kuvan kehityspolun toteutumiseen Uudellamaalla. Projektiossa oletetaan, että panostukset tutkimukseen, kehittämiseen ja koulutukseen sekä investoinnit fyysisiin tuotannontekijöihin parantavat maakunnan kilpailukykyä, edistävät yritystoiminnan kasvua sekä lisäävät työvoiman kysyntää ja vetävät alueelle muuttajia erityisesti maahanmuuton välityksellä¹⁸. Tuotanto, työpaikat ja väestö kasvavat keskinäisten vuorovaikutusketjujen kautta. Kasvu on kuitenkin riippuvaista työvoiman tarjonnasta, koska työvoima on tulevaisuudessakin edelleen keskeinen tuotantopanós. Vaihtoehdossa oletetaan, että väestö kasvaa koko vuoteen 2060 ulottuvan jakson ajan, mutta pitkällä aikavälillä työikäisen väestön kasvun hidastuminen vaimentaa myös talouden kasvupotentiaalia.

Tässä vaihtoehdossa Uudenmaan tuotannon ennakoitaan kasvavan noin 4 % vuodessa jaksolla 2018–2040 ja noin 3 % vuodessa jaksolla 2040–2060. Projektion toteutuminen edellyttää merkittävää tuottavuuden kasvua edelliseen vuosikymmeneen verrattuna.

5.1.2 Työikäinen väestö ja työvoiman saatavuus

Väestön ikääntyminen vaikuttaa työmarkkinoihin, asumiseen, palveluihin ja liikkumiseen.

Uudenmaan väestö- ja työpaikkaprojektioissa (Uudenmaan liitto 2020) nopean kasvun vaihtoehdoissa maakunnan väestönkasvu jatkuu 2020-luvulla, mutta hidastuu vähitellen 2030-luvulta alkaen luonnollisen kasvun vaimentuessa. Projektioiden mukaan Uudenmaan väestö kasvaa lähtötilanteen

¹⁷ Uudenmaan kasvun vaihtoehdot. Uudenmaan liitto 2020.

¹⁸ Väestö- ja työpaikkaprojektioiden taustaksi laadittiin aluetaloudelliset skenaariot, jotka perustuivat pääasiassa PTT:n tutkimuksen "Minkälaista osaamista Suomi tarvitsee 2040? skenaarioihin (Honkatukia ym. 2020).

(2019) 1,7 miljoonasta asukkaasta 2 miljoonaan vuonna 2040 ja edelleen 2,3 miljoonaan vuonna 2060. Hidastuvan kasvun vaihtoehdossa, joka noudattelee muuttoliikkeen osalta Tilastokeskuksen väestöennusteen (2019) oletuksia, väestönkasvu hidastuu jo 2020-luvulta alkaen. Uudenmaan asukasluku on 1,9 miljoonaa vuonna 2040 ja 2 miljoonaa vuonna 2060.

Väestön ikärakenne tulee muuttumaan tuntuvasti seuraavina vuosikymmeninä kaikissa projektiovaihtoehdoissa. Erityisesti yli 60-vuotiaiden väestöosuus kasvaa systemaattisesti. Vastaavasti lasten ja nuorten sekä osin myös työikäisten osuudet supistuvat. Työikäisen väestön kasvu hidastuu ja todennäköisesti kääntyy laskuun Uudellamaalla viimeistään 2040-luvulla. Työikäisten kasvun hiipuminen heijastuu Uudenmaan yritystoimintaan ja työpaikkakehitykseen, verotuloihin ja julkiseen talouteen.

Väestön ikääntymisen seurauksena työvoimavaltaisten hoivapalveluiden lisääntyminen saa aikaan kiristyvää kilpailua osaavasta työvoimasta, mikä heijastuu muille aloille. Työvoiman saatavuusongelmat tulevat rajoittamaan Uudenmaan yritystoiminnan kasvua vähitellen entistä enemmän.

Uudenmaan väestönkasvu tulee entistä enemmän perustumaan maahanmuuttajataustaiseen väestöön. Työmarkkinoiden toimivuus edellyttää paljon työperäistä maahanmuuttoa. Työperäisten maahanmuuttajien määrän nostaminen ei kuitenkaan toteudu helposti, sillä Uusimaa kilpailee työperäisistä maahanmuuttajista muun Euroopan maiden ja alueiden kanssa, joista useimmissa työikäinen kantaväestö vähenee.

Asukasrakenne tulee monipuolistumaan. Tämä edellyttää sopeutumiskykyä sekä maahanmuuttajien että kantaväestön taholta. Asukkaiden taustojen moninaistuminen voi heijastua asumiskysyntään ja erilaisten asuinalueiden vetovoimaan sekä palveluiden tarpeeseen.

5.1.3 Työelämän ja liikkumisen muutokset

Etätyö ja monipaikkainen työ yleistyivät vakaasti koko 2000-luvun ajan jo ennen koronapandemiaa. Vuonna 2019 suunnilleen 1/3 kaikista työntekijöistä ja 2/3 asiantuntijatyötä tekevistä teki etätyötä vähintään joskus (Sutela ym. 2019).

Pandemian aikana enimmillään vajaa puolet työntekijöistä ja asiantuntijoista valtaosa teki etätyötä vähintään joskus – osuus nousi ja laski pandemiatilanteen mukaan (Leskinen 2021). Uudellamaalla asiantuntijatyötä¹⁹ tekeviä on noin puolet työllisistä.

Pandemian vaikutti Uudenmaan aluetalouteen negatiivisesti ja voimakkaammin kuin muualla maassa maakunnan palveluvaltaisuuden vuoksi. Pandemiasta kärsivät erityisesti ravitsemis- ja majoitusala, henkilöliikenne sekä kulttuuri-, virkistys- ja urheilupalvelut. Vaikutukset näille aloille olivat seurausta kansainvälisen matkailun dramaattisesta vähenemisestä sekä kyseisille palveluille asetetuista voimakkaista rajoituksista pandemian kriittisissä vaiheissa. Sen sijaan teollisuus, tavarankuljetus ja varastointi, rakentaminen, suurin osa kaupasta, informaatio ja viestintä, rahoitustoiminta, liike-elämän palvelut (henkilövuokrausta lukuun ottamatta) sekä julkinen hallinto ja peruspalvelut selvisivät poikkeusoloista kohtalaisen pienin taloudellisin vaurioin. (Helsingin seudun toimialakatsaus 3/2021).

Ruuhka-aikoina liikkuminen Uudellamaalla, erityisesti pääkaupunkiseudulle ja -seudulta on poikkeustilan aikana vähentynyt ja liikennevirtojen ajalliset vaihtelut ovat tasoittuneet. Vastaavasti liikkuminen vapaa-aikana ja viikonloppuisin on lisääntynyt. Muuttuvat liikkumisen tarpeet - kyselytutkimuksessa (HSL 2021) on selvitetty koronan aiheuttamien poikkeusolojen aikaisen etätyön

¹⁹ Johtajat, erityisasiantuntijat ja asiantuntijat.

vaikutusta liikkumiseen Helsingin seudulla sekä arvioitu etätyö ja työmatkaliikkumisen tulevaisuuden näkymiä epidemian jälkeen. Kyselytutkimuksen perusteella koronan aikana yleistyneet etätyö ja verkkoasiointi jäänevät pysyviksi ilmiöiksi. Tulosten mukaan etätyö 2–3 päivänä viikossa olisi suosittua myös epidemian jälkeen niiden keskuudessa, joille etätyö on mahdollista. Kuitenkin suuri osa työntekijöistä ei tehtäviensä takia pysty tekemään lainkaan etätöitä. Etätyön vaikutuksesta kodin ja työpaikan välisten matkojen arvioidaan vähenevän viidenneksellä verrattuna aikaan ennen koronaa. Tämä vähentäisi arkipäivän joukkoliikennematkoja arviolta 5–10 %. Helsingin seudun kasvun myötä joukkoliikenteen matkustajamäärät palautunevat koronaa edeltävälle tasolle 2–3 vuodessa.

HSL:n tutkimuksessa esitetyt arviot etätyön tulevaisuudesta ovat samansuuntaisia kuin useissa muissa etätyötä koskevissa selvityksissä (mm. Kovalainen ym. 2020), Pandemian jälkivaiheessa tehtyjen sekä työntekijöille että työnantajille suunnattujen kyselytutkimusten ja muiden selvitysten mukaan on todennäköistä, että työnteon hybridimallit jatkuvat erityisesti asiantuntijatyötä tekevien keskuudessa tulevaisuudessa. Tämä tarkoittaa työskentelyä vaihdellen työnantajan toimitilassa, kotona, erilaisissa kollektiivisissa työtiloissa (mm. kaupalliset co-working-tilat) sekä kirjastoissa, kahviloissa ja muissa paikoissa. Näihin muutoksiin reagoidaan toimitilamarkkinoilla. Toimitilavaatimukset muuttuvat toimipaikoissa, joissa työnteon hybridimalli yleistyy. Kysyntä kollektiivisille työtiloille, toimistohotelleille ja muille joustaville toimitilaratkaisuille voi lisääntyä.

Tutkimusten ja selvitysten yleinen johtopäätös on, että etätyötä vähintään jonkin verran tekevien osuus jää pysyvästi korkeammaksi kuin ennen koronaa, mutta selvästi alemmaksi kuin koronan aikana. Sen sijaan ei pidetä todennäköisenä sitä, että kokonaan etätyötä tekevien osuus työntekijöistä nousisi kovin korkeaksi.

Myös verkkokauppa yleistyi ja kasvoi 2000-luvulla jo ennen korona-epidemiaa, mutta pandemia vauhditti sen kasvua. Vuonna 2019 suomalaiset ostivat vähittäiskaupan tuotteita koti- ja ulkomaisista verkkokaupoista noin 12 % suhteessa vähittäiskaupan koko myyntiin. (Kaupan liitto 2020; Tilastokeskus, yritystilasto). Postin kyselytutkimuksen mukaan (Posti 2021) kuluttajien verkkokaupan käyttö yleistyi tuntuvasti korona-epidemian aikana: kyselyyn vastanneista 60 % oli ostanut verkosta vastaamista edeltäneen kuukauden aikana, kun osuus oli 49 % vuonna 2019. Vastaajat arvioivat myös lisäävänsä verkossa ostamista ja vähentävänsä fyysisissä kaupoissa ostamista seuraavan neljän vuoden aikana. Kuitenkin Suomessa verkosta ostaminen on huomattavasti vähemmän yleistä kuin Ruotsissa tai Baltian maissa.

Tyypillisimpiä verkossa ostettavia tuotteita ovat kodin elektroniikka, vaatteet, jalkineet, rakentamis- ja pihatuotteet, sisustustuotteet, kodinkoneet, urheilu- ja ulkoliikuntavarusteet, harrastusvälineet, lelut, laukut sekä kirjat. (Kurjenoja 2021). Vastaavasti näihin tuoteryhmiin erikoistuneissa fyysisissä myymälöissä myynnin osuus on vähentynyt, mikä on ilmentynyt myymälöiden lakkauttamisina ja toimivien myymälöiden valikoimien supistumisena. Samaan aikaan etätyön yleistymisen on siirtänyt mm. päivittäistavarakaupan myynnin painopistettä asuinalueilla ja niiden lähellä sijaitseviin myymälöihin,

Verkkokaupan yleistymisen ja ennustettu naapurimaiden trendiä seuraava kasvu tulevina vuosina tulee todennäköisesti muuttamaan kaupan sijoittumista ja rakennetta. Verkkokaupan yleisimpiin tuotteisiin erikoistuneiden fyysisten kauppojen määrä vähenee edelleen, mikä vaikuttaa erityisesti kaupunkikeskustojen kauppakatuja sekä kauppakeskusten liiketilojen kysyntään. Oletettavasti vähittäiskaupan tilatarve kokonaisuutena supistuu ja vastaavasti keskuksille ominaiset palvelut, kuten ravintolat, kahvilat, kuntosalit ja erilaiset hoiva- ja hyvinvointipalvelut korvaavat väistyviä aloja. Myös verkkokauppaan liittyvän city-logistiikan palvelut, kuten pakettiautomaatit, yleistyvät ja tarvitsevat lisää tilaa. Sijainneissa, joissa ei ole riittävästi kysyntää fyysisiä kauppia korvaaville palvelutiloille, liiketiloja jää todennäköisesti vajaakäyttöön. Jo pandemian aikana on toteutunut siirtymää väljempään

asumiseen, joka mahdollistaa kotona työskentelyn osittain tai kokonaan. Erityisesti lapsiperheet ovat siirtyneet suurempiin asuntoihin, jotka yleensä sijaitsevat aikaisempaa kauempana työpaikasta. Muutos näkyy mm. Helsingin seudun sisäisen muuttoliikkeen muutoksena, jossa lapsiperheiden muutto pääkaupunkiseudulta KUUMA-kuntiin on vilkastunut vuosina 2020-2021. Muutokseen liittyy asuinalueiden lähipalveluiden kysynnän lisääntyminen, mikä osaltaan voi vahvistaa asuinalueiden lähellä sijaitsevaa palvelutarjontaa ja -verkostoa. Toisaalta nuorten aikuisten (18-29-v.) keskittyminen urbaaneihin asuinympäristöihin – erityisesti Helsingin kantakaupunkiin – on jossain määrin vahvistunut samana aikana. Nämä muutokset voivat jatkua jonkin aikaa, mutta todennäköisesti tasaantuvat aikanaan.

6. Johtopäätöksiä

Vihreä siirtymä edellyttää ilmastopäästöjen nopeaa vähentämistä kaikissa yhteiskunnan toiminnoissa. Pääasiallinen vastuu muutosten toteuttamisesta on yrityssectorilla. Kunnilla on kuitenkin paljon vaikutusvaltaa mm. energiatuotannon, yhdyskuntarakenteen, asumisen ja rakentamisen sekä liikenteen ilmastopäästöjen vähentämisen toimenpiteissä. Kunnat vastaavat elinkeinoelämän paikallisesta toimintaympäristöstä, jonka pitää mahdollistaa ja tukea yritysten investointeja ja toiminnan muutosta. Tämä luo Uudenmaan elinkeinoille ja kunnille mahdollisuuksia ja vaatimuksia.

Vihreän siirtymän aikaansaama murros johtaa panostuksiin fossiilittomaan energiantuotantoon sekä muutoksia teollisuuden prosesseihin, liikenteeseen ja asumiseen. Samalla ne tarjoavat myös mahdollisuuksia Uudenmaan yrityksille, koska vihreä siirtymä mahdollistaa toteutuessaan Euroopan- ja maailmanlaajuisia kasvavaa vientikysyntää älykkäille koneille, laitteille ja prosesseille.

Uudenmaan kasvun vaihtoehdot –selvityksen (Uudenmaan liitto 2021) taustaksi laaditussa aluetalouden ja työpaikkojen skenaariomuistiossa (Honkatukia 2020) analysoidaan Uudenmaan aluetalouden kasvutekijöitä. Maakunnan nopean kasvun vaihtoehdossa kasvu perustuu ennen kaikkea vientiteollisuuden (erityisesti elektroniikka- ja sähköteollisuus, kemian teollisuus, muiden koneiden ja laitteiden valmistus) ja vientipalveluiden (erityisesti informaatio ja viestintä sekä ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta) kontribuutioon taloudellisessa kasvussa. Näiden alojen suora vaikutus Uudenmaan arvonlisäyksien kasvuun on reilusti yli puolet. Vientiteollisuus käyttää paljon muiden teollisuusalojen välituotteita sekä kuljetuksen, varastoinnin ja tukkukaupan palveluita sekä informaatio- ja liike-elämän palveluita ja saa näiden alojen välityksellä aikaan merkittäviä kerrannaisvaikutuksia aluetalouteen. Myös vientipalvelualat kytkeytyvät muihin aloihin ja generoivat kerrannaisvaikutuksia.

Vientivetoinen talouden kasvu generoi työpaikkojen lisäystä yrityssectorilla erityisesti teollisuuteen sekä informaatio- ja liike-elämän palveluihin. Väestön ikääntymisen vuoksi myös terveys- ja sosiaalipalveluiden työvoiman tarve kasvaa voimakkaasti. Uudellamaalla tulevaisuuden haasteena on mahdollistaa samaan aikaan sekä vientialojen ja niihin kytkeytyvien alojen että hyvinvointipalveluiden työvoiman saatavuus.

Investoinnit kestävään tuotantoon sekä kehittyviin hyvinvointipalveluihin edellyttävät paljon resursseja. Tätä varten tarvitaan taloudellisesti, ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestävää tuotannon arvonlisäyksen kasvua, joka lisää työllisyyttä ja tuottaa verotuloja kasvaviin julkisiin palveluihin ja investointeihin.

Muutokset edellyttävät käännettä tuottavuudessa, jonka kääntäminen kasvuun edellyttää sekä yksityisen että julkisen sektorin panostuksia TKI-toimintaa ja koulutukseen. Toinen edellytys tuotannon ja tuottavuuden kasvulle on työvoiman saatavuuden turvaaminen. Suomessa ja Uudellamaalla työvoiman ulkopuolella ja työttömänä oleva työikäinen väestö sisältää suuren työvoimareservin, joka tulee saada koulutuksen ja palveluiden kautta työelämään. Työvoiman saatavuus edellyttää myös jatkuvaa maahanmuuttoa sekä muuttajien kouluttamista ja ohjaamista työelämään.

Kuntien on tärkeää tukea myös pienten vähemmän korkean osaamisen yritysten sijoittumismahdollisuuksia, toimintaedellytyksiä ja työvoiman saatavuutta. Teollisuuden ja rakentamisen alihankintayrityksillä sekä pienillä palveluyrityksillä on tärkeä rooli yhteiskunnan toimivuudessa ja korkean osaamisen ja tuottavuuden yritystoiminnan tukena.

Kaupunkien ja kuntien tulee luoda edellytykset vakaalle, ennustettavalle ja kilpailukykyiselle toimintaympäristölle, joka luo pohjan yritysten halulle investoida, kehittyä ja kasvaa. Yrityksille ovat tärkeitä korkealaatuiset elinkeinopalvelut, sujuvat lupaprosessit, tehokkaat työvoimapalvelut sekä toimiva joukkoliikenne yritysalueille. Tiivis yhdyskuntarakenne, toimiva infra sekä hyvin toimiva liikennejärjestelmä sekä sen mahdollistama hyvä ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus ovat tärkeitä edellytyksiä yritysten mahdollisuudelle hyötyä sijainnin aikaansaamista positiivisista ulkoisvaikutuksista.

Kunnat eivät voi juurikaan vaikuttaa yritysten, valtion tai korkeakoulujen tutkimus- ja kehittämisrahoitukseen tai yritysten investointeihin ja muihin välittömästi tuottavuuteen vaikuttaviin tekijöihin. Kunnat vastaavat kaavoituksesta ja paikallisesta infrasta, jotka ovat yritysten hyvän toimintaympäristön perusta. Kaavoituksen ja muun maankäytön ja rakentamisen ohjauksen kautta kunnat vaikuttavat asumiseen, rakentamiseen, asuinympäristöihin sekä asumisen kustannuksiin. Näillä tekijöillä on suuri merkitys muuttamiseen, väestökehitykseen ja työvoiman saatavuuteen. Ne vastaavat suurelta osin myös liikennejärjestelmästä ja joukkoliikenteestä, seudullisella tasolla yhteistyössä muiden kuntien, kuntayhtymien (mm. HSL) ja maakuntaliiton sekä valtionhallinnon kanssa.

Kunnat voivat vaikuttaa paljon myös ammatilliseen koulutukseen ja sen välityksellä osaavan ammattityövoiman saatavuuteen. Kunnilla on keskeinen rooli myös työperäisten ja muiden maahanmuuttajien kotouttamisessa, asumisessa ja työllistymisessä.

Lähteet

Drummond, P., Scamman, D., Ekins, P., Paroussos, L. and Keppo, I. 2021. Growth-positive zero-emission pathways to 2050. Sitra studies 185. https://media.sitra.fi/2021/04/04145244/sitra_growth-positive-zero-emission-pathways-to-2050_2ed-1.pdf.

Euroopan komissio. 2021. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma. Euroopasta ensimmäinen ilmastoneutraali maanosa. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_fi.

Helsingin seudun kauppakamari; Laakso, S. 2021. Pohjois-Euroopan suurkaupunkiseutujen vertailu teollisuuden näkökulmasta. <https://kauppakamarilehti.fi/teollisuus-menestyksen-moottorina/>.

Helsingin seudun kauppakamari; Kaupunkitutkimus TA. 2020. Helsingin seudun toimialakatsaus 2020/3. <https://view.24mags.com/helsinki.chamber/helsingin-seudun-toimialakatsaus-3-2020#/page=2>.

Honkatukia, J. 2020. Uudenmaan aluetalouden ja työllisyyden kasvuskenaario vuosille 2020 – 2040. Muistio.

Honkatukia, J. & Ruuskanen, O-P., Lehtosalo, H. & Heinämäki, J. & Mäkilä, K. 2021. Millaista osaamista Suomi tarvitsee 2040? Pellervon taloustutkimus PTT. PTT raportteja 269. <https://www.ptt.fi/media/julkaisut/ptt-raportteja-269-enko1.pdf>.

HSL 2021. Muuttuvat liikkumisen tarpeet: Korona ja etätyö. HSL Helsingin seudun liikenne. https://hslfi.azureedge.net/globalassets/hsl/tutkimukset/koronatutkimukset/muuttuvat_liikkumisen_tarpeet_korona_ja_etatyo_2021.pdf.

Kovalainen, A. & Poutanen, S. & Arvonen, J. 2020. Covid-19, luottamus ja digitalisaatio. Tutkimus etätyöstä ja sen järjestymisestä Suomessa keväällä ja syksyllä 2020. Turun yliopisto.

Kurjenoja, J. 2021. Digitaalinen kuluttajakauppa Suomessa. Kaupan liitto.

Laakso, S. & Loikkanen, H.A. 2004. Kaupunkitalous. Johdatus kaupungistumiseen, kaupunkien maankäyttöön sekä yritysten ja kotitalouksien sijoittumiseen. Gaudeamus.

Leskinen, T. 2021. Etätyön suosio jatkui alku-vuonna mutta väheni kesällä. Tilastokeskus. Tieto & Trendit. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/>

Lönnqvist, H. & Laakso, S. 2012. Kaupunkialueen maankäyttö metropolialueella. Kirjassa Loikkanen, H.A. & Laakso, S. & Susiluoto, I. (toim.) Metropolialueen talous. Näkökulmia kaupunkitalouden ajankohtaisiin aiheisiin. Helsingin kaupunki tietokeskus ja Kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka -ohjelma. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/12_06_11_Tutkimus_Susiluoto.pdf.

MAL 2023, HSL Helsingin seudun liikenne, Uudenmaan liitto; MDI. 2021. Helsingin seudun kansainvälinen kilpailukyky. https://hslfi.azureedge.net/globalassets/hsl/mal/mal-julkaisut/2021/helsingin-seudun-mal-kilpailukykyvertailu_raportti.pdf.

MDI. 2018. Kaupunkien mestarien liigaan. Selvitys Helsingin seudun kansainvälisen kilpailukyyn vahvistamisesta. <http://www.mdi.fi/content/uploads/2018/01/kaupunkienmestarienliigaan.pdf>.

Moilanen, P. 2012. Liikenteen ja maankäytön vuorovaikutus metropolialueella. Kirjassa Loikkanen, H.A. & Laakso, S. & Susiluoto, I. (toim.) Metropolialueen talous. Näkökulmia kaupunkitalouden ajankohtaisiin aiheisiin. Helsingin kaupunki tietokeskus ja Kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka -ohjelma. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/12_06_11_Tutkimus_Susiluoto.pdf.

Nissinen, A. & Savolainen, H. (toim.). 2019. Julkisten hankintojen ja kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälki ja luonnonvarojen käyttö. ENVIMAT-mallinnuksen tuloksia. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 15/2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/300737/SYKEra_15_2019_korjattu_26_02_2020.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Pohjola, M. 2020. Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa. Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM:n julkaisu 2020:5. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162051/TEM_2020_05.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Posti. 2021. Suuri verkkokauppatutkimus. <https://www.posti.fi/fi/yrityksille/vinkit-ja-caset/verkkokauppa/lataa-suuri-verkkokauppa-tutkimus-2021>.

Sutela, H. & Pärnänen, A. & Keyriläinen, M. 2019. Digiajan työelämä – työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_1977-2018_2019_21473_net.pdf.

Tapaninen, U. 2018. Logistiikka ja liikennejärjestelmät. Otatieto.

Tilastokeskus. Tuottavuustutkimukset 2020. https://www.stat.fi/til/ttut/2020/ttut_2020_2021-10-15_tie_001_fi.html.

Toivonen, S. 2011. Tulevaisuuden toimitilamarkkinat – muutosvoimat, niiden vaikutukset ja toimitilatoiveet pääkaupunkiseudulla. Aalto-yliopiston julkaisusarja, väitöskirjat 8/2011. <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/5117/isbn9789526044194.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Uudenmaan liitto. 2021. Laakso, S. Uudenmaan kasvun vaihtoehdot. Väestö- ja työpaikkaprojektiot sekä asunto- ja toimitilakannan muutosarviot. Uudenmaan liiton julkaisu E 236 – 2021. https://www.uudenmaanliitto.fi/files/25523/Uudenmaan_kasvun_vaihtoehdot_vaesto-ja_tyopaikkaprojektiot.pdf.

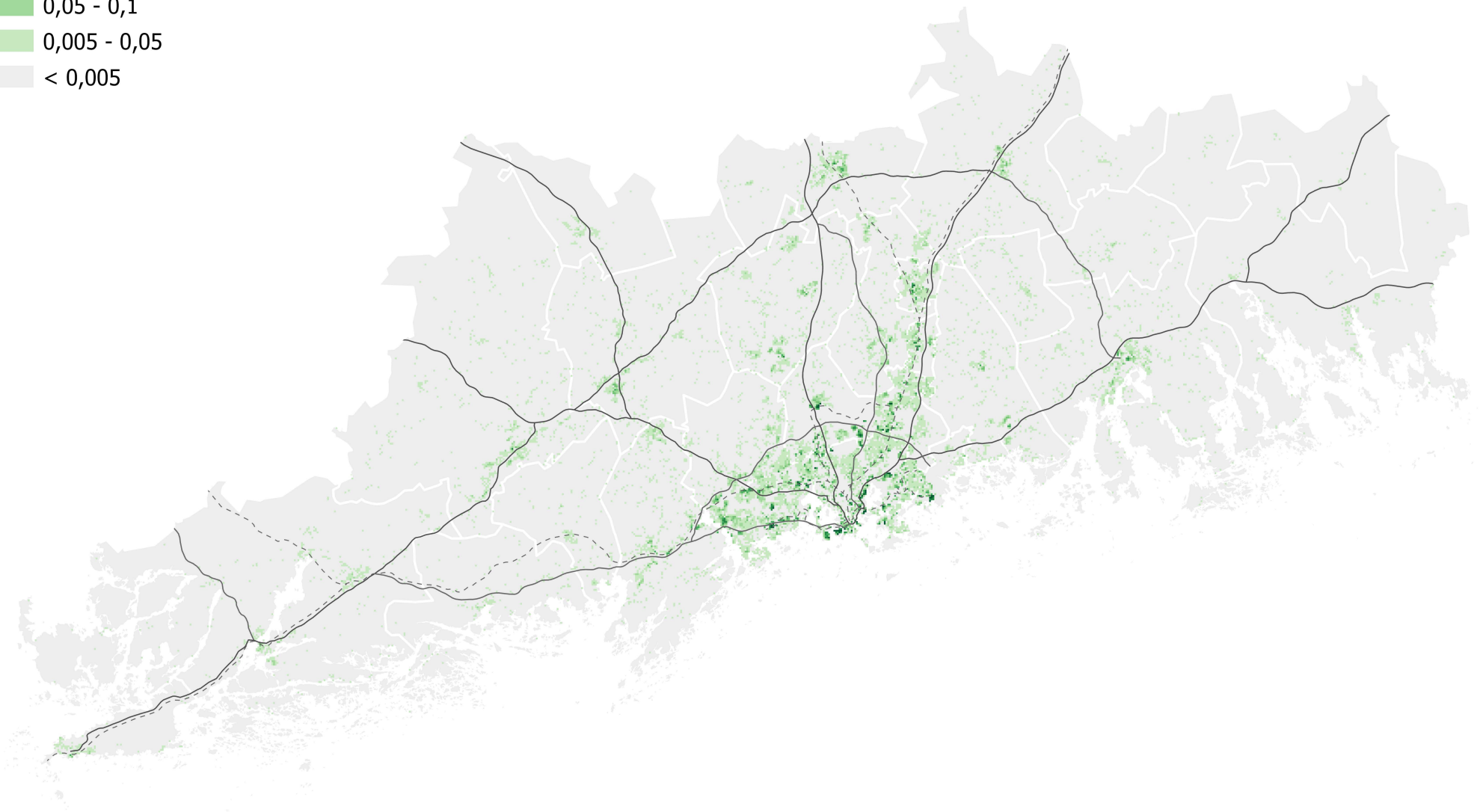
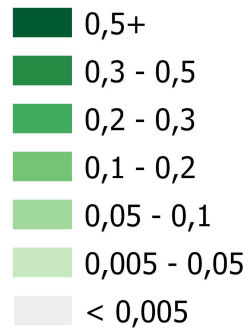
Uudenmaan liitto. 2019. Laakso, S. Muuttajat ja Uudenmaan aluetalous. Uudenmaan liiton julkaisu E 219 – 2019. https://www.uudenmaanliitto.fi/files/23604/Muuttajat_ja_Uudenmaan_aluetalous.pdf.

Uudenmaan liitto. 2014. Laakso, S. & Kilpeläinen, P. Uudenmaan elinkeinojen nykytila ja kehityssuunnat. Uudenmaan liiton julkaisu E 141. https://www.uudenmaanliitto.fi/files/15094/Uudenmaan_elinkeinotoimintojen_nykytilanne_ja_kehityssuunnat_E141-2014.pdf.

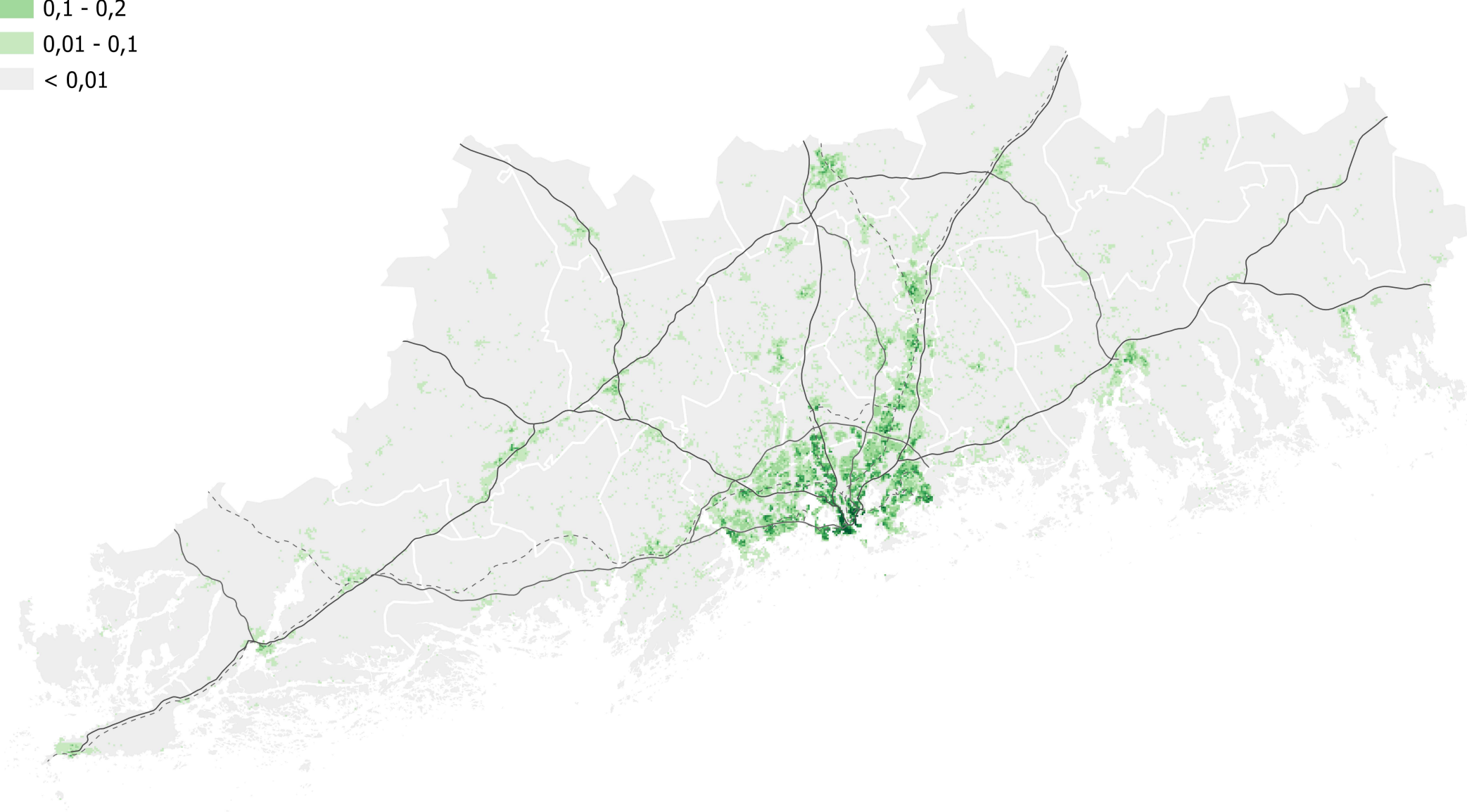
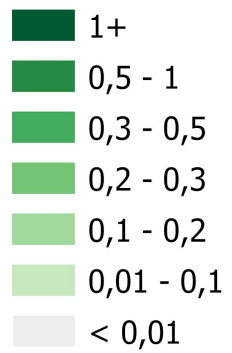
Yijälä, A. & Luoma, T. 2018. "En halua istua veronmaksajan harteilla, haluan olla veronmaksaja itse". Haastattelututkimus maahanmuuttajien työmarkkinapoluista ja työnteon merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, Kaupunkitutkimus ja -tilastot. Tutkimuksia 2018:2. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/18_06_20_Tutkimuksia_2_Yijala_Luoma.pdf.

Liitekartat

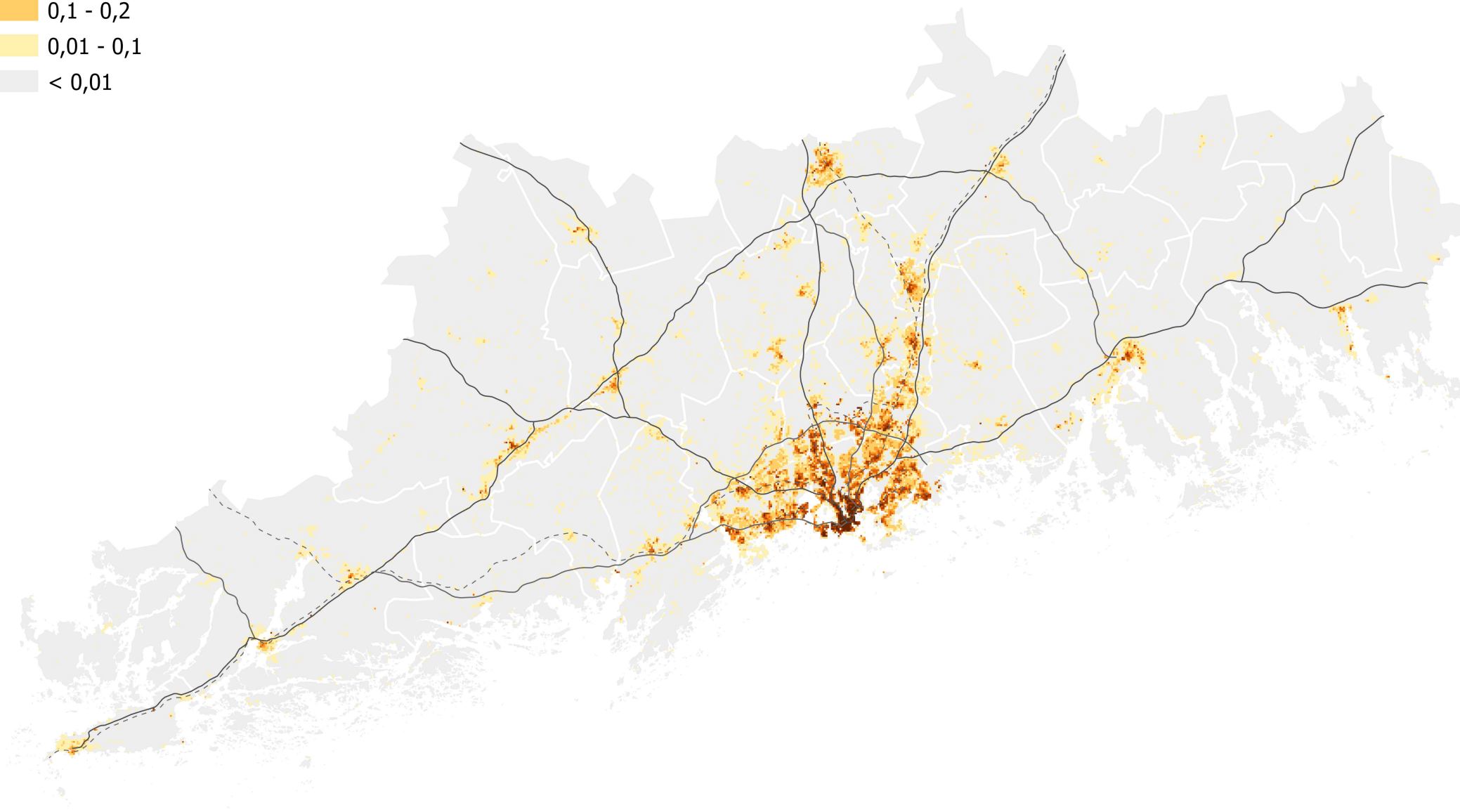
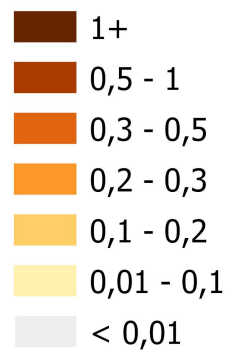
Asumisen aluetehokkuuden kasvu 2000 - 2019 (kem²/m²)

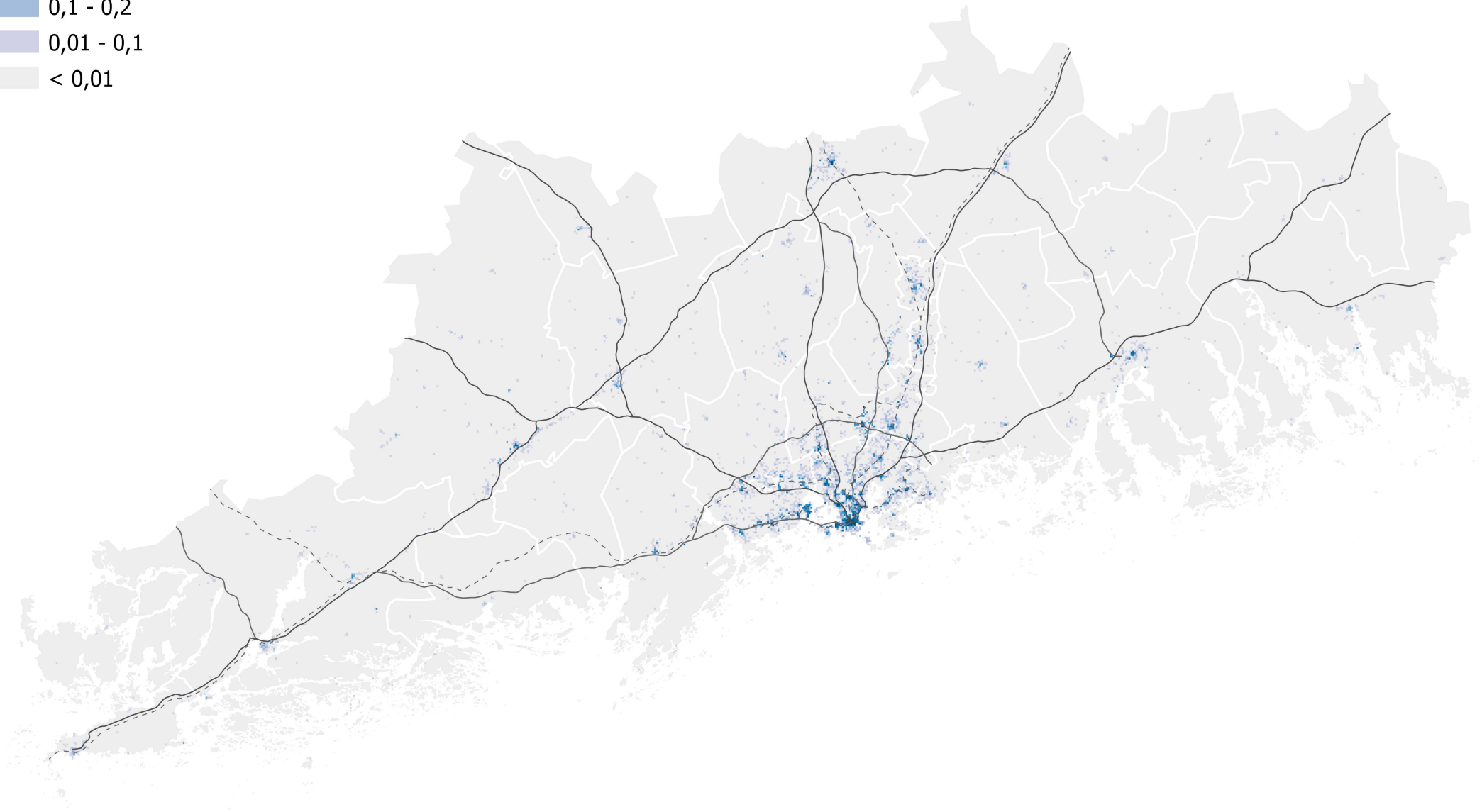
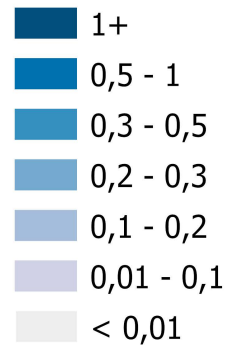
Asumisen aluetehokkuus 2019 (kem²/m²)

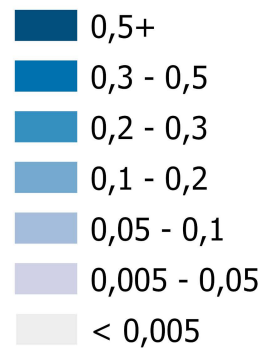
Kaikkien rakennusten aluetehokkuus 2019 (kem²/m²)

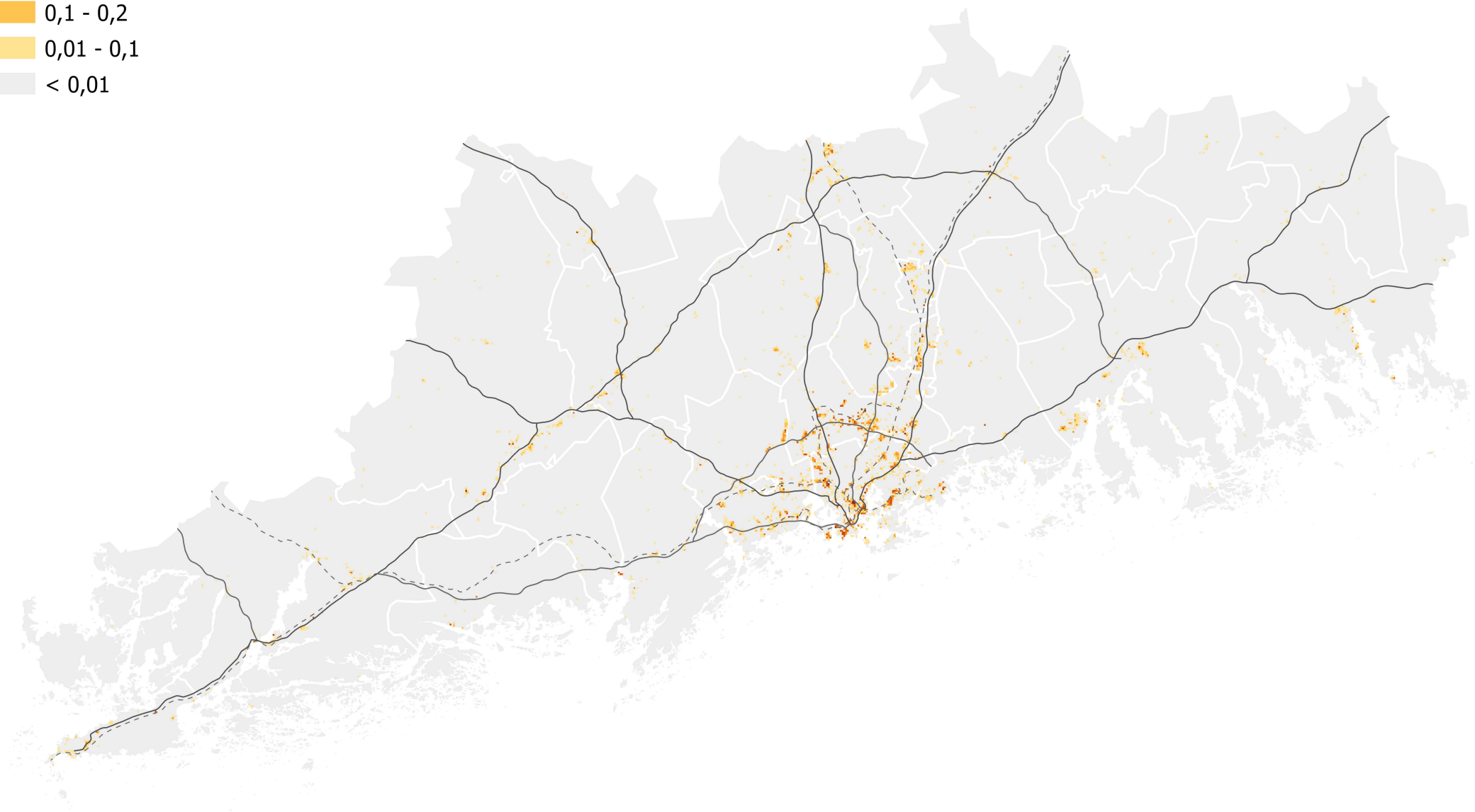
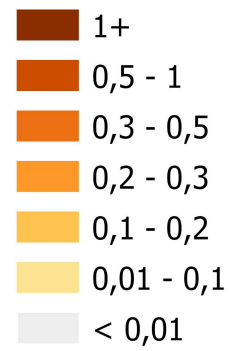
Liikkeiden ja toimistojen aluetehokkuus 2019 (kem²/m²)

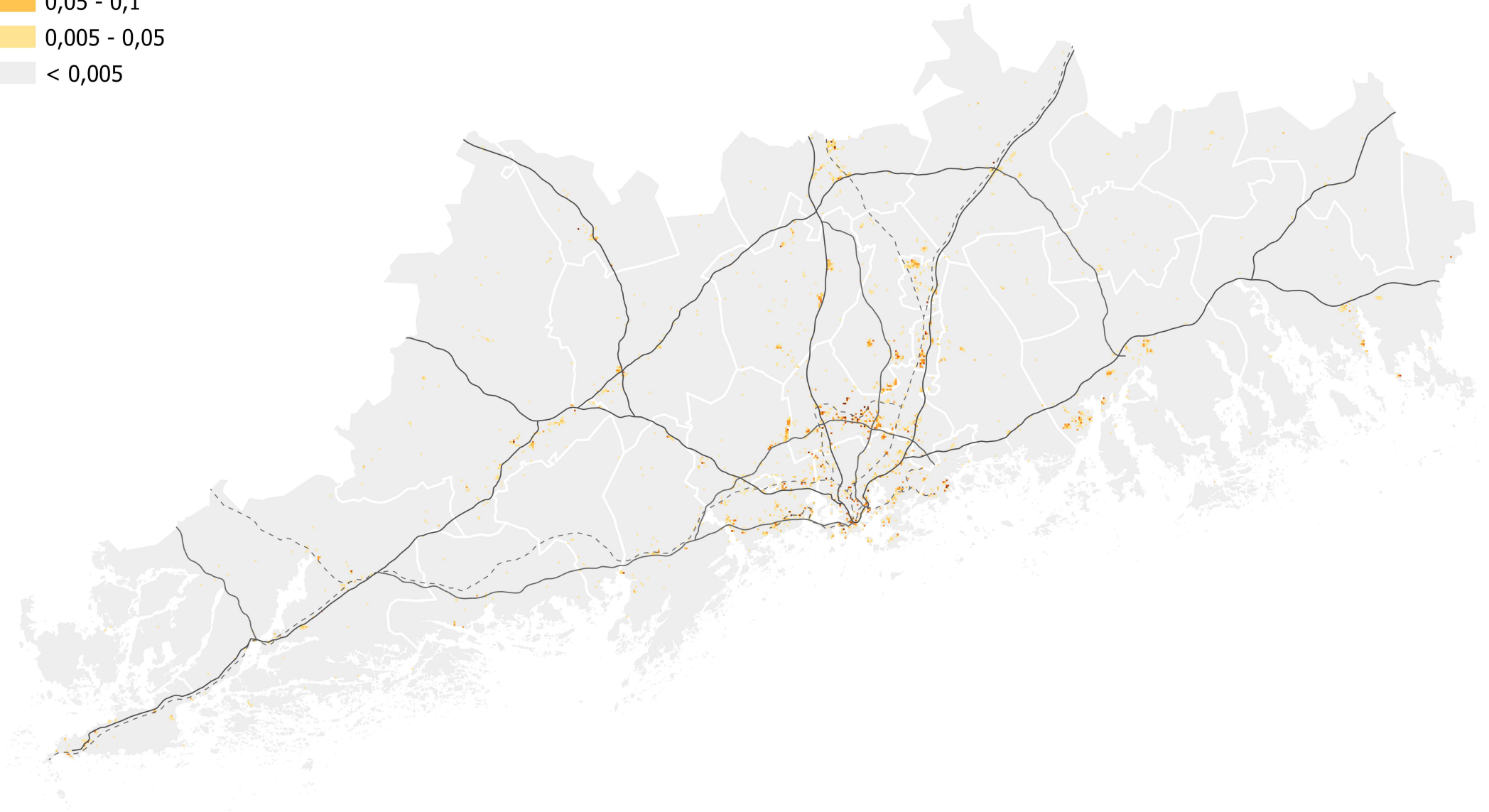
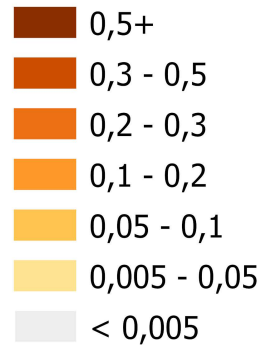
Liikkeiden ja toimistojen aluetehokkuuden kasvu 2000 - 2019 (kem²/m²)

Teollisuuden ja varastojen aluetehokkuus 2019 (kem²/m²)

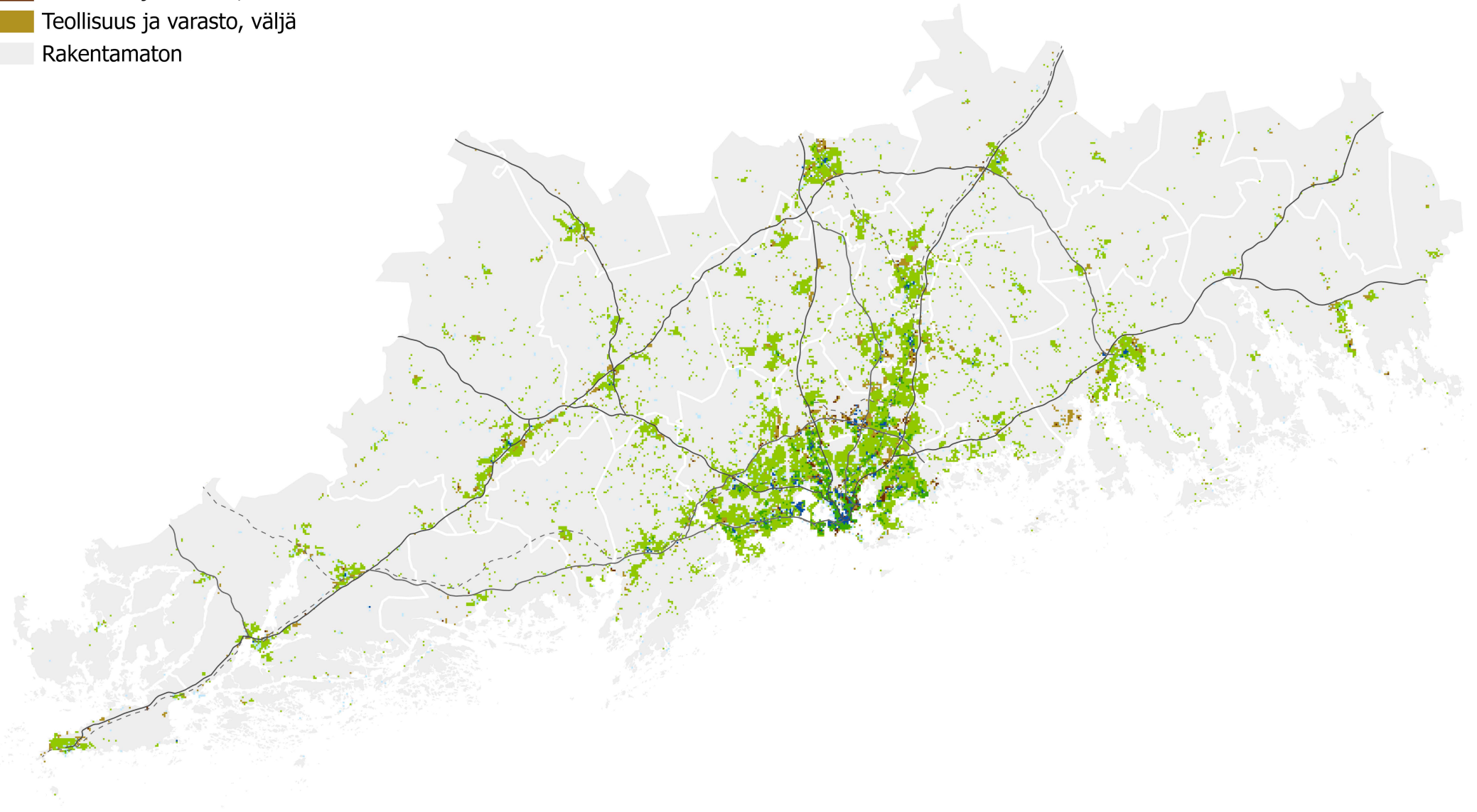

Teollisuuden ja varastojen aluetehokkuuden kasvu 2000 - 2019 (kem²/m²)

Ruudun pääasiallinen maankäyttö 2019

- Asuminen, tiivis
- Asuminen, väljä
- Palvelu ja toimisto, tiivis
- Palvelu ja toimisto, väljä
- Teollisuus ja varasto, tiivis
- Teollisuus ja varasto, väljä
- Rakentamaton

Uudenmaan liitto // Nylands förbund
Helsinki-Uusimaa Regional Council

Esterinportti 2 B • 00240 Helsinki • Finland
+358 9 4767 411 • toimisto@uudenmaanliitto.fi • uudenmaanliitto.fi